

Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky Praha

**REÁLNÝ PROSTOR PRO SNIŽOVÁNÍ ZÁPORNÉHO
SALDA ČESKÉHO AGRÁRNÍHO OBCHODU**

Výzkumná studie

Textová příloha

**Možné dopady změn mezinárodního agrárního trhu
na český agrární zahraniční obchod**

Praha, listopad 2007

Recenzoval:

Dipl.-Ing. Zdeněk Lukas

výzkumný pracovník Vídeňského institutu pro mezinárodní srovnání (Vienna Institute of International Economics), kde se zabývá problematikou zemědělství v nových členských zemích EU a v zemích s transformující se ekonomikou, a tedy i dlouhodobě sleduje vývoj českého, resp. československého zemědělství v ekonomických souvislostech.

Spolu s J. Pöschlem autor úspěšné publikace „Možnosti a bariery rozvoje zemědělství v zemích střední a východní Evropy v rámci EU 25“, kterou vydalo MZe ČR u příležitosti vstupu ČR do EU.

Text neprošel jazykovou korekturou.

Autor výzkumné studie: Ing. Josef Kraus, CSc.

Odborná spolupráce: Ing. Karina Pohlová
Ing. Eva Dyková, CSc.

Autor textové přílohy: Ing. Petr Tuček, CSc.

Technická spolupráce: Helena Šmejkalová
Jaroslava Ježková

ISBN 978-80-86671-45-1

Obsah

Úvod.....	1
1 Obecné vymezení problému z hlediska vnitřních a vnějších souvislostí.....	3
2 Základní ukazatele AZO za období 2004-06 ve srovnání s předvstupním obdobím	9
3 Metodická východiska při kategorizaci AZO v rámci kapitol 01 až 24 celního sazebníku...	18
4 Kvantifikace struktury bilančního schodku AZO podle jeho komoditních nositelů (netto nekompetitivní, vyžádané a vynucené agrární dovozy)	37
Závěry.....	40
Literatura	45
Přílohy	47

Abstrakt

Studie hledá odpověď na otázku, jaká je vnitřní struktura záporného salda českého agrárního zahraničního obchodu (AZO), resp. do jaké míry agrokomples ovlivňuje jeho rozměr. Byla zformulována pracovní hypotéza, která má napomoci rozhodnout, která část schodku by mohla jít na vrub agrárního sektoru, tj. je teoreticky v možnostech zemědělství vykrytí tohoto schodku a naopak, které jeho části nemůže prakticky ovlivnit. Vnitřní struktura agrárního salda je podrobněji strukturována do tří základních kategorií, jmenovitě na záporné saldo vyvolané nekompetitivními dovozy, na saldo vznikající tzv. „vyžádanými“ dovozy a tzv. „vynucenými“ dovozy. V prvním případě jde o to kvantifikovat poptávku po nekompetitivních agrárních produktech, tj. takových, které v našich přírodních podmínkách nemohou být buďto vůbec, anebo za nepřijatelných cenově nákladových relací v dostatečných objemech nabídnuty domácími producenty. „Vyžádané“ agrární dovozy jsou takové, kdy prostřednictvím AZO jsou uspokojovány potřeby nezemědělských resortů, resp. poptávka obyvatelstva po komoditách nesouvisejících s pokrytím výživových potřeb. Třetí nejobtížněji kvantifikovatelnou skupinou jsou tzv. „vynucené“ agrární dovozy. Jsou tím míněny takové dovozy, které jsou kromě řady dalších faktorů dány neuspokojivou konkurenceschopností domácích výrobců. Je zřejmé, že takto strukturovaný problém se při jeho kvantifikaci nemůže vyhnout určitému stupni zjednodušení, již také proto, že existující členění celního sazebníku není konstruováno tak, aby umožňovalo detailní desagregace jednotlivých komoditních agregací tak, aby je bylo možno bez výhrad zařadit do uvedených hypotetických skupin. Kromě zmíněného cíle studie podává reálný obraz o tom, co je v ustáleném definičním vymezení AZO vlastním věcným obsahem tohoto obchodu, jaká je váha jednotlivých kapitol, resp. agregací na agrárním obchodu a které položky jsou nositeli bilančních přebytků nebo schodků. Veškeré výpovědi se opírají o oficiální statistická data ČSÚ k zahraničnímu obchodu s cílem ukázat, jak vstup ČR do EU ovlivnil kvantifikovatelné výsledky českého AZO za období 2004-06 ve srovnání se situací před vstupem (2001-03).

Abstract

The Study seeks an answer to the question of what is the internal structure of the negative balance of the Czech agrarian foreign trade (AFT), or to what extent its size is influenced by the agricultural complex. A working hypothesis has been formulated that should help decide about which part of the deficit might be accounted for by the agrarian sector, i.e., there is a theoretical possibility that agriculture may cover the said deficit, and, vice versa, which parts of the deficit cannot be practically influenced by agriculture. The internal structure of the agrarian balance has been structured in greater detail into three basic categories, namely, the negative balance caused by non-competitive imports, the balance based on the so-called "solicited" imports, and the balance affected by the so-called „exacted“ imports. In the first case, the demand for non-competitive agrarian products should be quantified, i.e., the products that either cannot be offered at all by domestic producers in our natural conditions, or cannot be offered by domestic producers in sufficient volumes due to unacceptable price-cost relations. The „solicited“ agrarian imports are imports when the requirements of non-agricultural sectors or the population's demands for commodities not relating to the coverage of food requirements are being satisfied through Agrarian Foreign Trade (AFT). The third in the group where the quantification is most difficult is that of the so-called „exacted“ agrarian imports. This means such imports that are affected, in addition to a number of other factors, by non-satisfactory competitiveness of domestic producers. Obviously, the problem structured in the described manner cannot avoid, in the process of quantification, a certain degree of simplification, if only due to the fact that the existing classification of the customs tariff is not structured in a way allowing to carry out detailed disaggregations of the individual commodity aggregations so that they might be included outright into the above-mentioned hypothetical groups. In addition to the mentioned objective, the study has given an actual picture of what is the proper material content of the Agrarian Foreign Trade (AFT) in the established definition of that trade, what is the weight of the individual subheads, or aggregations, in agrarian trade, and which items are bearers of balance surpluses or deficits. All the statements are based on official statistical data of the Czech Statistical Office (ČSÚ = CSO) relating to foreign trade with the aim of showing how the admission of the Czech Republic to the European Union influenced the quantifiable results of the Czech Agrarian Foreign Trade (AFT) in the period from 2004 to 2006 as compared to the situation prevailing prior to the admission (2001-03).

Úvod

Následující studie si klade za cíl nalézt odpověď na otázku, jaká je vnitřní struktura záporného salda českého agrárního zahraničního obchodu (AZO), resp. do jaké míry agrokomples ovlivňuje jeho rozměr. Prakticky trvale vysoký bilanční schodek je typickým rysem českého agrárního sektoru po celou jeho historii, přičemž dodnes neexistuje práce, která by hlouběji analyzovala jeho vnitřní strukturu.

K jejímu zodpovězení byla zformulována pracovní hypotéza, která má napomoci rozhodnout, která část schodku by mohla jít na vrub agrárního sektoru, tj. teoreticky je v možnostech zemědělství jeho vykrytí a naopak, které jeho části nemůže prakticky ovlivnit.

Vnitřní struktura agrárního salda bude podrobněji strukturována do tří základních kategorií, jmenovitě na záporné saldo vyvolané nekompetitivními dovozy, na saldo vznikající tzv. „vyžádanými“ dovozy a tzv. „vynucenými“ dovozy.

V prvním případě nám jde o to kvantifikovat poptávku po nekompetitivních agrárních produktech, tj. takových, které v našich přírodních podmínkách nemohou být buďto vůbec, anebo za nepřijatelných cenově nákladových relací v dostatečných objemech nabídnuty domácími producenty. „Vyžádané“ agrární dovozy jsou takové, kdy prostřednictvím AZO jsou uspokojovány potřeby nezemědělských resortů, resp. poptávka obyvatelstva po komoditách nesouvisejících s pokrytím výživových potřeb, ale také dovozy agrárních komodit, jejichž produkce není z dlouhodobého hlediska konkurenceschopná. Třetí nejspornější a nejobtížněji kvantifikovatelnou skupinou jsou tzv. „vynucené“ agrární dovozy. Jsou tím míněny takové dovozy, které jsou kromě řady dalších faktorů dány neuspokojivou konkurenceschopností domácích výrobců, tj. že naše aktuální cenově nákladové relace prvovýrobců, resp. zpracovatelů nemohou konkurovat výhodnější zahraniční nabídce. Jedná se často o komodity s vyšší přidanou hodnotou nabízených obvykle nadnárodními společnostmi v cenových polohách, kvalitě a marketingu, kterému tuzemští zpracovatelé nedokáží konkurovat. Prakticky vzato v dané skupině lze nalézt prostor pro naplňování představy, že je v silách českého agrárního sektoru danou skupinu vynulovat a případné agrární dovozy vykryt agrárními vývozy.

Je zřejmé, že takto strukturovaný problém se při jeho kvantifikaci nemůže vyhnout určitému stupni zjednodušování, již také proto, že existující členění celního sazebníku není konstruováno tak, aby umožňovalo detailní desagregace jednotlivých komoditních agregací tak, aby je bylo možno bez výhrad zařadit do uvedených hypotetických skupin. Nelze se tedy vyhnout určitým subjektivním rozhodnutím, resp. nepřesnostem. Zároveň ale také platí, že samotný rozměr agrárního bilančního schodku v rozměru desítek mld. Kč dovoluje vyslovit užitečné a konkrétní závěry, protože nepřesnosti v řádu desítek milionů korun nemohou zpochybnit základní vypovídací hodnotu takto strukturovaného sdělení. Jinak řečeno jde o to vyjádřit se k otázce co je anebo není v silách českého agrokomplesu z hlediska trvalé snahy po podstatném snížení záporného agrárního salda.

Za existence jednotného trhu unie a s postupující liberalizací světového obchodu bude stále náročnější udržet rozměr „vynucených“ dovozů na takové úrovni, aby si domácí výrobci udrželi své

postavení (podíly na trhu) jak na vnitřním a jednotném trhu EU, tak i trzích třetích zemí. Provedené analýzy výsledků českého AZO za dva roky po vstupu ČR do EU jsou toho zřetelným důkazem¹.

Cíl předložené studie lze považovat za splněný, kdyby studie včetně provedených kvantifikací napomohla snaze lépe se orientovat ve vnitřní struktuře záporného agrárního salda a zčásti odpověděla za jisté míry zobecnění i na otázku, které komodity, resp. komoditní agregace jsou a nejspíše budou i do budoucna jeho základním nositelem.

Kromě již zmiňovaných základních cílů si lze touto studií mj. učinit poměrně reálný obraz o tom, co je v ustáleném definičním vymezení AZO vlastním věcným obsahem tohoto obchodu, jaká je váha jednotlivých kapitol, resp. agregací na agrárním obchodu a které položky jsou nositeli bilančních přebytků nebo schodků. Veškeré výpovědi se opírají o oficiální statistická data ČSÚ k zahraničnímu obchodu s cílem ukázat, jak vstup ČR do EU ovlivnil kvantifikovatelné výsledky českého AZO za období 2004-06 ve srovnání se situací před vstupem.

Ve studii jsou jednotlivé zbožové agregace definovány kapitolami 01 až 24 „Kombinované nomenklatury EU“ (zkratka KN), vycházející z „Harmonizovaného systému popisu a číselného označování zboží“. Sleduje-li se daný problém v delší časové řadě, je nutno připomenout, že názvy, resp. verbální vyjádření obsahu jednotlivých kapitol a položek se v průběhu sledovaných let měnilo (vycházíme z „Celního sazebníku 2004“). Při sledování statistických údajů k AZO za časové období 2000-06 je nutno připomenout, že od vstupu ČR do EU jsou získávány podle nové metodické koncepce a nejsou a ani nemohou být plně srovnatelné s údaji získanými před vstupem do EU. Podle metodiky EU v rámci vzájemného obchodu platí povinnost vykazovat obchod připadající na zpravodajskou jednotku, kde roční hodnota pro odeslání (export) je vymezena asimilačním prahem 4 mil. Kč a roční hodnota pro přijetí (dovoz) prahem 2 mil. Kč. Nutno doplnit, že v zájmu vyšší přehlednosti jsou zkracovány názvy jednotlivých kapitol a položek ve srovnání s jejich plným zněním v „Kombinované nomenklatuře EU“. Pokud se uvádí údaje k zahraničnímu obchodu z databáze EUROSTAT, nemusí se převzatá statistická data z tohoto zdroje plně shodovat s údaji naší národní statistiky. Možné rozdíly mohou např. vznikat z odlišných metodik kurzových přepočtů, z odlišně stanovených asimilačních prahů jednotlivými členskými státy, z odlišné aktualizace dat apod.

¹ Pohlová, K., Tuček, P., Kraus, J. „Český AZO dva roky po vstupu do EU“, Výzkumná studie VÚZE, 2007, č. 87, 92 s.

Exkurs

Hypotetická kategorizace AZO do tří skupin si neklade za cíl vytvářet základnu pro účelové definování některých dalších funkcí, které by byly agrárním obchodem naplňovány. Efektivní zahraničně obchodní výměna je otázkou využívání komparativních výhod bez jakýchkoliv odvětvových specifíků. Na příkladě provedené kvantifikace AZO do zvolených hypotetických kategorií lze doložit nereálnost předlistopadové premisy, že odvětví zemědělství možno koncipovat jako plně soběstačné, kdy případné nezbytné agrární dovozy budou pokryty efektivními vývozy. Toho pojetí doposud nebylo zcela opuštěno, přestože v tržních podmínkách se již nemůže opírat o reálný základ. Kvantitativním vymezením nekompetitivních dovozů, tzv. „vyžádaných“ dovozů, tj. dovozů komodit zemědělské povahy, které uspokojují potřeby nezemědělských sektorů národního hospodářství, resp. poptávku obyvatelstva po komoditách, které neslouží k uspokojování výživových potřeb (např. květina, tabák, krmiva pro domácí zvířata) a tzv. „vynucených“ dovozů lze doložit, že opomíjením kritérií komparativních výhod dochází ke ztrátám, které se v dané oblasti projevují růstem záporného agrárního salda.

Vlastní studie je členěna do čtyř částí. V první části se jedná o obecné vymezení problému včetně zachycení vnitřních a vnějších souvislostí sledovaného tématu. V druhé části jsou za období 2000-06 charakterizovány základní ukazatele AZO až po analýzu vývoje struktury AZO České republiky podle kapitol 01 až 24 celního sazebníku. Ukazatele jsou sledovány a hodnoceny za období 2004-06 ve srovnání s předvstupním obdobím let 2001-03. Ve třetí kapitole jsou shrnuta metodická východiska, resp. úskalí použitého postupu v konkrétní poloze jednotlivých agregací. Obsahem čtvrté kapitoly je pokus o kvantitativní vymezení struktury českého záporného salda AZO podle jeho komoditních nositelů (KN 01 až 24). Studii uzavírají stručné závěry. V textové příloze bude naznačeno, k jakým možným změnám může docházet v rámci českého AZO v souvislosti s aktuálními změnami na světovém agrárním trhu. Jedná se o analýzu dlouhodobých tendencí a faktorů ovlivňujících mezinárodní agrární trh.

1 Obecné vymezení problému z hlediska vnitřních a vnějších souvislostí

Obecně konstatováno Česko jako průmyslově vyspělá země s nedostatečnou surovinovou základnou si nemůže vytyčovat žádný jiný prioritní cíl než směřovat k aktivní bilanci zahraničního obchodu. Pro průmyslová odvětví platí tento axiom bez výhrad, zůstává dlouhodobým cílem i pro agrární zahraniční obchod, avšak s podstatnými výhradami. Český agrární sektor v daných přírodních podmínkách země malého ekonomického rozměru nemůže uspokojit základní potřeby národního hospodářství a musí řadu komodit zejména nekompetitivní povahy trvale dovážet. Souběžně s trvale narůstajícími požadavky obyvatelstva na sortimentní nabídku zemědělsko-potravinářských produktů se dlouhodobě nedaří snižovat záporné agrární saldo. Je nesporné, pokud si české zemědělství udrží svou konkurenceschopnost v rámci nabídky produktů masové spotřeby, tj. za cenově nákladových parametrů přinášejících komparativní výhody ve srovnání se zahraničními producenty, resp. dodavateli, lze výše naznačený prioritní úkol směrem k vyrovnanému agrárnímu saldu přijmout za úsek kompetitivních výrobků. Obecně vyslovovaný cíl k větší participaci českých masivně produkovaných agrárních produktů na jednotném trhu EU je však tím více komplikován, čím více se tento jednotný trh otevírá liberalizačním tendencím. Plně

otevřený agrární trh pak znamená, že nákladově cenové relace určují ti světoví výrobci, kteří jsou schopni nabídnout potravinářské suroviny a potraviny za nejvýhodnější ceny či nabízejí zboží výjimečné kvality, s vysokou přidanou hodnotou, značkové výrobky, národní speciality apod. Potencionálně je nám prostor ke zvyšování aktivního AZO dán obdobně jako naší konkurenci, ale reálně jsou naše možnosti omezeny mj. v důsledku zvýšené náročnosti konkurenceschopného zemědělsko potravinářského vývozu na investice.

V této studii jde rovněž o to ukázat i jak se v posledních letech změnila dovozní agrární struktura a které položky, resp. agregace ovlivňují daný vývoj rozhodující měrou. Stagnující či dokonce rostoucí záporné saldo AZO bylo a je ovlivňováno nezastupitelnými dovozy nekompetitivních potravinářských surovin, resp. potravin, a celé řady dalších surovin poptávaných nezemědělskými resorty. Minimálně za skupinu nekompetitivních dovozů nelze tuto situaci spojovat s větší či menší výkonností českého agrárního sektoru. Na straně agrárních dovozů jsou naše možnosti ve směru zřetelného snižování záporného agrárního salda silně limitovány tím, že řada dovozů vyplývá z plnění jedné ze základních rolí resortu, jíž je zabezpečování úrovně výživy obyvatelstva na úrovni vyspělých zemí Evropy.

České zemědělství zůstává trvale v pozici čistého agrárního dovozce, s výjimkou roku 1991, kdy aktivní saldo dosáhlo 2,4 mld. Kč a roku 1993, kdy dosáhlo saldo kladných hodnot ve výši cca 0,8 mld. Kč. Jedná se o dva zcela netypické roky, tj. období transformace českého zemědělství na podmínky tržního prostředí, kdy docházelo k masivnímu omezování stavů zvířat a následným vývozům přebytků. Kladné agrární saldo za rok 1993 bylo dáno tím, že se tradiční bilanční přebytky směřující na Slovensko započítávaly jako vývoz.

Zaměření studie souvisí s kdysi frekventovaným pojmem soběstačnosti, který po celá desetiletí doprovázel základní principy československé agrární politiky v etapě „výstavby socialistického zemědělství“ a za oficiální platnosti teorie národohospodářských komplexů opírajících se do značné míry o princip autarkie. Je nezbytné oprostít se od koncepce, související s tehdy existující představou izolovaného vývoje tzv. „světové kapitalistické a socialistické soustavy“, a to z jednoduchého důvodu, že je v zásadním rozporu s principy tržní ekonomiky, vlastní jednotnému trhu EU, kterého jsme od roku 2004 integrální součástí. Neudržitelnost principu autarkního rozvoje spolu s prosazováním nereálného modelu plné soběstačnosti byly základní příčinou zaostávání ekonomického rozvoje v československém, resp. českém zemědělství a zhoršující se pozice tohoto odvětví v mezinárodním měřítku.

Koncepci soběstačnosti v podmínkách jednotného trhu a liberalizujícího světového agrárního trhu nelze přijmout, protože vytváří iluzi, že se jejím prostřednictvím otvírá prostor pro růst produkčních kapacit či alespoň udržení existujícího rozměru zemědělství. Nemůže tomu tak být mj. proto, že tato koncepce je trvale spojena s vysokou neefektivností, tj. nealokuje výrobu do nejpříhodnějších přírodních, resp. ekonomických podmínek, kde nákladově cenové relace jsou nositeli komparativních výhod. Postupné odbourávání celních bariér, rušení produkčních podpor a vývozních subvencí této efektivní alokaci napomáhá. Pokud konkrétní výrobci operující v agrárním sektoru nejsou schopni za těchto podmínek nabídnout konkurenceschopné výrobky,

nemohou počítat se zvýšeným odbytem svých výrobků ať již na jednotném trhu nebo na třetích trzích. To také znamená, že jsou a nadále budou ohrožováni cenově výhodnějšími dovozy z ostatních členských států, popř. ze třetích zemí a mohou tak ztrácet a také ztrácejí své pozice na domácím trhu.

Zároveň platí pro unii stejně jako pro jednotlivé členské státy, že i přes snahu v co nejširší míře zapojit do fungování jednotného trhu tržní síly, se případná importní závislost musí pohybovat v jistém rámci. Nikdy nelze zcela vyloučit vznik krizových situací a v případě jejich vzniku pak platí, že jednotlivé členské státy se budou chovat o to sobečtěji, o co bude krize hlubší. Stanovení nezbytné míry potravinové bezpečnosti je nepochybně užitečné a předpokládá simulovat očekávaný vývoj světového zemědělství minimálně v desetiletém či lépe ještě v delším časovém horizontu.

V daných souvislostech je nutno se zmínit o některých možných příležitostech, které mohou v dlouhodobějším výhledu změnit úlohu, resp. postavení zemědělství v národním hospodářství, a tak přispět k růstu poptávky po aktivitách souvisejících s podnikáním v zemědělství. Podrobněji budou tyto nové příležitosti, resp. výzvy zmíněny v textové příloze k této studii.

Z celosvětových výzev souvisejících s procesy globalizace lze zdůraznit následující faktory:

- Limitujícím faktorem rozvoje se v následujících desetiletích stane voda.
- Z prognózy růstu světové populace do roku 2025 vyplývá, že výměra půdy na obyvatele by měla klesnout na 0,2 ha.
- Očekávaná dynamika ekonomického rozvoje v nejlidnatějších oblastech světa (Čína, Indie aj.) může v nejbližších desetiletích vést k situaci, že celosvětový obchod se zemědělsko-potravinářskými produkty poroste až dvojnásobně rychleji než světový obchod celkem.
- S růstem nákladů na energii z fosilních paliv a snižováním nákladů na energii z biomasy možno počítat s tím, že poroste konkurence na trhu s půdou a vzniká otázka, zda využijeme půdní fond k produkci potravin nebo energetických, resp. nepotravinářských surovin.
- Narůstající intenzita kamionové přepravy² vede k neúnosnému znečištění životního prostředí a může se stát jedním z důležitých argumentů ve prospěch nezbytné regionalizace agrární nabídky zboží masivní spotřeby.
- Pokračující využívání biotechnologií v zemědělství povede k trvalému růstu rentability pěstovaných plodin (viz příklad za komoditu „bavlna“, kde 80 % světové produkce pochází z GMO).
- Dostává-li se světové zemědělství do situace, kdy přestává platit, že trh s agrárními komoditami je charakterizován dlouhodobým převisem nabídky nad poptávkou, pak nutno počítat se ztrátou zájmu o liberalizaci agrárního obchodu. Při klesající nabídce agrární

² *Tím, že v nákladech kamionové přepravy nejsou zahrnuty některé velmi významné nákladové položky (např. opotřebení dopravních sítí, znečištění ovzduší a mnohé další negativní externality) dochází k jejímu zneužívání a obrovským přesunům zboží. Tato zdánlivě „levná“ silniční přeprava pak vede k tomu, že obchodní řetězce nakupují potraviny i ve velmi odlehlých oblastech s nejméně výhodnou cenovou nabídkou, které by nemohly být dovezeny, pokud by byly zahrnuty do ceny výrobku veškeré náklady související s přepravou. Opatření omezující neefektivní přesuny hmot přepravci, tj. za ceny nezahrnující veškeré náklady přepravy, posilují princip trvalé udržitelnosti a chrání životní prostředí. Úplné zahrnutí přepravních nákladů do kalkulací by nutně vedlo k citelnému zdražení zejména kamionové přepravy, ale také veškeré dovážené produkce a následně k posílení tržní síly tuzemských výrobců vůči obchodním řetězcům.*

produkce (daný trh se stává trhem prodávajícího) nelze očekávat, že aktivity WTO ve prospěch liberalizace mezinárodního agrárního obchodu budou nadále akcentovány.

- Nelze zcela vyloučit ani možnost, že světoví exportéři zneužijí vývozních fondů k prosazování mocensko-politických zájmů.
- Prognózy charakterizující vývoj na akciových trzích potvrzují již dnes se prosazující trend, že s akciemi potravinářských firem se obchoduje velmi výhodně (jsou např. lépe obchodovatelné než farmaceutické akcie, akcie do energetiky apod.).

Předchozí obecné úvahy k problematice soběstačnosti v podmínkách českého zemědělství lze zkonkretizovat porovnáním bilance českého AZO s ostatními členskými státy EU ať již v absolutním či relativním vyjádření.

Ukazatel celkového salda zahraničně obchodní bilance má z hlediska jednotlivých zemí nepochybně zásadní význam a odpovídající vypovídací schopnost, ale již tomu tak není v případě salda AZO. Dlouhodobě platí, že existuje skupina zemí, jejichž AZO je trvale pasivní a naopak. Tato skutečnost není v těchto zemích předmětem kritiky, jak je tomu u nás, protože ukazatel prakticky nevypovídá výkonnost zemědělství, resp. o tom, jak resort plní svou společenskou funkci. Vymezení členských zemí na převážné vývozce či dovozce potravinářských výrobků je dáno historicky a z části vypovídá o stupni průmyslového rozvoje té které země, aniž by však tento závěr platil obecně.

Jak již bylo konstatováno, úvahy k možnému, resp. přijatelnému rozměru záporného salda českého AZO lze do značné míry objektivizovat komparací s ostatními členskými státy unie (tab. 1). Na první pohled je zřejmé, že rozdíly v objemu AZO mezi novými a starými členskými zeměmi jsou enormní. Při těchto mezinárodních srovnáních nutno vyloučit vliv rozdílné velikosti země přepočtem analyzovaných ukazatelů na obyvatele, resp. na rozsah zemědělské půdy.

Z tab. 1 zřetelně plyne, že souhrnná bilance AZO se s rozšířením EU ve státech EU 15 v rámci sledované časové řady zhoršila o více než 4,3 mil. EUR (z toho V. Británie o 4,2 mil. EUR). Bilance AZO nových členských států se po vstupu do EU v souhrnu zlepšila o zhruba 0,5 mil. EUR.

Z členských států EU 15 v souvislosti s rozšířením unie došlo v Nizozemsku k růstu aktivního salda o cca 2,0 mil. EUR, ke snížení bilančního schodku v Německu o zhruba 1,5 mil. EUR a v Rakousku o zhruba 0,5 mil. EUR. Z nových členských států EU 10 mimořádných výsledků dosáhlo Polsko, které z bilančního schodku dospělo k bilančnímu přebytku ve výši 1,3 mil. EUR v průměru za období 2004-05.

Expanzivní vstup polských potravinářských surovin a potravin na jednotný trh unie lze odvozovat jak z vnitřních tak i vnějších příčin. Náklady polských malovýrobců, které vycházejí ze systému úhrady fixních nákladů výroby (tj. nákladků bezprostředně nezbytných k provozování zemědělských aktivit) neuvažují s odpisy, režijními náklady a kalkulují s minimálními odměnami za práci. Polští farmáři často pracují za podmínek za kterých by čeští zemědělci, zejména ti, kteří jsou v námezdním vztahu nepracovali. Polští farmáři tedy při kalkulacích nabídkové ceny vycházejí

z výše uvedených fixních nákladů, které vzhledem k obecně malým dopravním nákladům vůči odběratelům jen dále zesilují jejich komparativní výhody.

Z vnějších faktorů vytvářejících nesporné příležitosti pro agrární export nutno uvést rozměr polských produkčních kapacit a rozsáhlý spotřebitelský trh. Existující zřejmě příležitosti stimulovaly příliv zahraničního kapitálu do zpracovatelského průmyslu a vedl k jeho rozsáhlé modernizaci. Souběžně s tím využíval přednosti nakupovat potravinářské suroviny za nesrovnatelně výhodnější ceny. Konkurenceschopný potravinářský průmysl tak nalézal rozsáhlý odbytu na vnitřním trhu, ale rovněž tak na jednotném trhu, zejména v sousedních zemích. Výsledkem je prudká expanze polských potravin do nadnárodních obchodních řetězců a posílení jejich konkurenceschopnosti. Ve všech ostatních nových členských státech, s výjimkou Litvy, došlo k prohloubení bilančního schodku v rámci AZO.

Absolutně nejvyšší pasivní saldo AZO ze všech nových členských států vykazuje ČR, v průměru 2004-05 je vyšší než souhrnný bilanční schodek AZO za EU 10 (viz tab. 1).

Tab. 1 - Změny salda AZO států EU 25 a rozměr agrárního salda na obyvatele před a po vstupu do unie a rozměr agrárních vývozů, resp. dovozů na obyvatele

Země	Saldo celkem		Saldo/obyv.		Vývoz/obyv.	Dovoz/obyv.
	ø 2000-03	ø 2004-05	ø 2000-03	ø 2004-05	2005	
	mil. €		€		€	
Belgie	+2 042,1	+2 454,4	+196	+236	2 221	1 965
Dánsko	+5 825,6	+5 375,8	+1 079	+995	244	146
Finsko	-1 273,5	-1 555,8	-245	-299	188	500
Francie	+8 390,0	+8 289,3	138	+137	663	519
Irsko	+2 992,9	+2 956,6	+730	+721	185	113
Itálie	-6 199,6	-7 640,0	-106	-131	350	475
Lucembursko	-668,2	-807,7	-1 336	-1 615	1 420	2 980
Německo	-13 023,0	-11 533,9	-158	-140	444	585
Nizozemsko	+19 423,0	+21 487,1	+1 192	+1 318	3 149	1 799
Portugalsko	-3 294,4	-3 256,3	-314	-310	255	564
Rakousko	-882,5	-399,6	-108	-49	778	807
Řecko	-1 569,8	-2 215,1	-141	-199	273	449
Španělsko	+2 279,1	+1 218,0	+53	+28	511	492
Švédsko	-2 803,6	-3 304,8	-311	-367	425	802
Velká Británie	-15 713,4	-19 889,8	-262	-331	271	618
EU 15	- 4 475,4	- 8 821,8			644	667
Česko	-681,5	-937,7	-67	-92	259	341
Estonsko	-190,1	-248,3	-146	-191	361	508
Kypr	-318,6	-391,6	-455	-559	271	944
Litva	-68,4	+74,8	-20	+22	359	315
Lotyšsko	-320,9	-330,1	-140	-143	222	352
Maďarsko	+1 426,2	+1 006,9	+141	+100	358	246
Malta	-234	-270,8	-585	-677	200	875
Polsko	-218,7	+1 263,9	-6	+33	188	144
Slovinsko	-356,5	-560,8	-178	-280	255	555
Slovensko	-415	-503,2	-77	-93	211	317
EU 10	- 1 377,5	-897,1			237	240

Pramen: EUROSTAT + vlastní propočty

Zpracoval: K. Pohlová

V průměru za období 2004-05 mělo zápornou bilanci AZO 16 členských zemí. Největší bilanční schodek v absolutním vyjádření vykázaly V. Británie, Německo, Itálie, Švédsko, ale

i rozlohou menší a méně rozvinuté Portugalsko. Naopak největšího přebytku dosáhly Nizozemsko, dále Francie, Dánsko a se značným odstupem Irsko a Belgie. ČR zaujala za stejné období v rámci EU 25 osmé nejvyšší (tj. nejhorší) postavení, zatímco sousední Rakousko se umístilo na 12. pozici za Slovenskem.

Význam, resp. váhu agrárního obchodu v jednotlivých státech lze na vyšší vypovídací úrovni charakterizovat vyčíslením objemu AZO v přepočtu na obyvatele.

Velcí vývozci na jednotném trhu unie jsou zpravidla i významnými dovozci; na úrovni v rozmezí od cca 4 200 – 4 900 EUR/obyv./rok se pohybují obraty AZO v Nizozemsku a Belgii. Řadu průmyslově vyspělých zemí EU lze zařadit do skupiny zemí, jejichž agrární obrat se pohybuje v rozmezí 800 až 1 500 EUR/obyv./rok (Itálie, V. Británie, Španělsko, Francie, Švédsko), zatímco obrat AZO za ČR v roce 2005 nepřekročil hranici 600 EUR/obyv./rok. Na zřetelně nižší úrovni se pohybuje agrární obrat ve většině nových členských zemí, a to v rozmezí 300 – 870 EUR/obyv./rok (Polsko, Slovensko, Lotyšsko, Maďarsko, Litva, Slovinsko a Estonsko).

Z dané komparace konkrétně pro český agrární obchod vyplynulo, že v rámci EU 25 si co do objemu záporného agrárního salda v přepočtu na obyvatele stojíme na 14. pozici, v objemu vývozu na 16. pozici a v objemu dovozu na 19. pozici. Např. ve srovnání s Rakouskem, tj. země obdobného rozměru, ale s nesrovnatelně vyšším zastoupením podniků hospodařících v méně příznivých podmínkách, je objem jeho agrárního vývozu na obyvatele a rok zhruba trojnásobně vyšší a v dovozu cca 2,4 násobně vyšší než v ČR.

Nelze obecně vysledovat prokazatelnou souvislost mezi ekonomickým rozvojem té které členské země a objemem AZO, protože situace se mění země od země, avšak platí, že rozsah zapojení českého agrokomplesu do procesů mezinárodní dělby práce ve srovnání se špičkovými ekonomikami je krajně neuspokojivý, obdobně jako ve většině zemí střední a východní Evropy. Pro vyspělé státy unie platí, že hodnoty jejich agrárního vývozu či dovozu, že jsou ve srovnání s ČR zřetelně vyšší, přičemž základní příčina rozdílných objemů AZO vyplývá obvykle z rozdílné míry přidané hodnoty realizované zejména při vývozu.

Předchozí konstatování je možno doplnit daty o dlouhodobém vývoji československého, resp. českého AZO za období 1935 až 2006 (tab. 2). Z následující dlouhodobé časové řady vyplývá nezpochybnitelný fakt, že za všechny roky, pro které jsou údaje k dispozici bylo Československo, resp. Česko, s výjimkou roků 1991 a 1993 vždy čistým dovozcem agrárních produktů a AZO vykazoval trvale bilanční pasivum.

Pro doplnění lze uvést podle P. Tučka a Zd. Hrabánka (1987) údaj za období 1919 až 1938, kdy byl československý agrární dovoz kryt vývozem z 62,4 %. Tehdy jedinou agrární položkou v nomenklatuře „celních tříd“ s trvale aktivním přebytkem byl cukr a všechny ostatní položky byly v souhrnu netto dovozní.

Závěr, že české zemědělství je trvale charakterizováno bilančním schodkem, je neoddiskutovatelný a případná argumentace se může týkat jen jeho rozměru. Za tím účelem je v posledním sloupci tab. 2 zachycen stupeň krytí agrárních dovozů vývozy. Z údajů za dlouhodobou časovou řadu plyne, že se daný stupeň krytí postupně zvyšuje. Zatímco v poválečném období let

1960 až 1984 se stupeň krytí dovozů vývozy pohyboval kolem hranice 30 %, po roce 1989 došlo k růstu míry krytí až na úroveň 70,6 % (rok 2006). Metodologicky však nejsou oficiální údaje do roku 1989 z řady důvodů plně srovnatelné se současným stavem, a to např. proto, že od roku 1993 se srovnávají údaje za Československo s údaji za ČR. Procentní údaje o stupni krytí za uplynulá léta jsou dostatečně průkazným orientačním vodítkem k posouzení míry soběstačnosti českého zemědělství.

**Tab. 2 - Základní ukazatele vývoje AZO v dlouhodobé časové řadě (mil. Kč)
a stupeň krytí dovozů vývozy (%)**

Rok ¹⁾		Vývoz	Dovoz	Saldo	Stupeň krytí dovozů vývozy
1935	Československo	933	2 200	-1 267	42,4
1936		809	2 120	-1 311	38,2
1960		943	4 158	-3 215	22,7
1965		1 087	4 533	-3 446	24,0
1970		1 209	6 071	-4 862	19,9
1975		2 173	7 948	-5 775	27,3
1980		3 876	12 914	-9 038	30,0
1981		3 790	12 523	-8 733	30,3
1982		3 872	13 115	-9 243	29,5
1983		3 461	11 758	-8 297	29,4
1984		3 966	12 700	-8 734	31,2
1993	ČR	32 276	31 497	779	102,5
1994		28 722	40 195	-11 473	71,5
1995		35 596	47 636	-12 040	74,7
1996		33 473	55 589	-22 116	60,2
1997		39 479	59 928	-20 449	65,9
2000		47 724	64 883	-17 159	73,6
2001		49 418	69 081	-19 663	71,5
2002		45 124	68 850	-23 726	65,5
2003		48 794	74 029	-25 235	65,9
2004		61 526	93 544	-32 018	65,8
2005		78 520	103 744	-25 224	75,7
2006		79 008	111 940	-32 932	70,6

1) Za roky 1935 a 1936 v nomenklatuře celních tříd; za období poválečného Československa v propočtu za pomoci VRCU v nomenklatuře 0 (potraviny a živá zvířata), 1 (nápoje a tabák), 4 (živočišné a rostlinné produkty); od roku 1993 v členění na kap. 01 až 24 celního sazebníku.

Pramen: Statistické ročenky Republiky Československé (1938); Statistické ročenky zahraničního obchodu ČSÚ

Zpracoval: P. Tuček, Z. Hrabánek

2 Základní ukazatele AZO za období 2004-06 ve srovnání s předvstupním obdobím

V této kapitole se jedná o zhodnocení základních charakteristik českého AZO za časovou řadu 2000-06 s cílem stručně zachytit změny, k nimž v daném segmentu zahraničního obchodu došlo v souvislosti se vstupem ČR do EU. Z údajů za sledovanou časovou řadu vyplývá, že AZO se dostalo zřetelných impulsů v souvislosti s členstvím v unii.

V letech 2000-06 se český agrární vývoz a dovoz s výjimkou roku 2002 každoročně zvyšoval, přičemž zvlášť patrný byl nárůst v letech po vstupu ČR do EU. Průměrné hodnoty vývozu let 2004-06 byly v porovnání s průměrem let 2001-03 vyšší o 52,8 %, u dovozu tento nárůst činil 45,9 % (viz tab. 3).

Tab. 3 - Vývoj základních ukazatelů AZO¹⁾ ČR v letech 2000-06

Rok	Vývoz		Dovoz		Obrat		Bilance	
	mil. Kč	Index ²⁾	mil. Kč	Index ²⁾	mil. Kč	Index ²⁾	mil. Kč	Index ²⁾
2000	47 724,5	100,0	64 883,3	100,0	112 607,8	100,0	-17 158,8	100,0
2001	49 418,2	103,5	69 081,0	106,5	118 499,2	105,2	-19 662,9	114,6
2002	45 123,8	94,6	68 850,0	106,1	113 973,8	101,2	-23 726,2	138,3
2003	48 793,7	102,2	74 029,2	114,1	122 823,0	109,1	-25 235,5	147,1
2004	61 526,1	128,9	93 543,6	144,2	155 069,8	137,7	-32 017,5	186,6
2005	78 519,6	164,5	103 744,2	159,9	182 263,9	161,9	-25 224,6	147,0
2006	79 008,2	165,6	111 940,0	172,5	190 948,2	169,6	-32 931,8	191,9

1) Kapitoly 1 - 24 celního sazebníku

2) Bázický index - báze r. 2000

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

Zpracoval: K. Pohlová

Tab. 4 - Vývoj celkového a agrárního zahraničního obchodu ČR (mil. Kč)

Ukazatel	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	ø 2001-03	ø 2004-06	Index ø 2004-06/ø 2001-03
Obrat celkového zahraničního obchodu	2 363 022,8	2 653 713,3	2 580 531,2	2 811 653,1	3 471 752,6	3 698 547,7	4 243 601,2	2 681 965,9	3 804 633,8	141,9
Celkový vývoz	1 121 098,9	1 268 149,3	1 254 860,2	1 370 930,0	1 722 657,3	1 868 585,8	2 143 997,6	1 297 979,8	1 911 746,9	147,3
Celkový dovoz	1 241 923,8	1 385 564,1	1 325 671,0	1 440 723,1	1 749 095,3	1 829 961,8	2 099 603,5	1 383 986,1	1 892 886,9	136,8
Bilance celkového zahraničního obchodu	-120 824,9	-117 414,8	-70 810,8	-69 793,2	-26 438,0	38 624,0	44 394,1	-86 006,3	18 860,0	x
Obrat agrárního zahraničního obchodu	112 607,8	118 499,2	113 973,8	122 823,0	155 069,8	182 263,9	190 948,2	118 432,0	176 093,9	148,7
Agrární vývoz	47 724,5	49 418,2	45 123,8	48 793,7	61 526,1	78 519,6	79 008,2	47 778,6	73 018,0	152,8
Agrární dovoz	64 883,3	69 081,0	68 850,0	74 029,2	93 543,6	103 744,2	111 940,0	70 653,4	103 075,9	145,9
Bilance agrárního zahraničního obchodu	-17 158,8	-19 662,9	-23 726,2	-25 235,5	-32 017,5	-25 224,6	-32 931,8	-22 874,9	-30 057,9	131,4
Podíl obratu agrárního obchodu na celkovém obchodním obratu (%)	4,8	4,5	4,4	4,4	4,5	4,9	4,5	4,4	4,6	104,8
Podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu (%)	4,3	3,9	3,6	3,6	3,6	4,2	3,7	3,7	3,8	103,8
Podíl agrárního dovozu na celkovém dovozu (%)	5,2	5,0	5,2	5,1	5,3	5,7	5,3	5,1	5,4	106,7

Prameni: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

Zpracoval: K. Pohlavá

Zatímco meziročně agrární export v roce 2005 vzrostl o 27,6 % a agrární dovoz o 10,9 %, v roce 2006 došlo jen k 0,6 % růstu agrárních vývozu, ale k 7,9 % růstu dovozu. Daná skutečnost může být signálem, že růstový efekt z titulu rozšíření unie o nové členské státy na straně agrárních vývozu pominul, zatímco na straně agrárních dovozu trvá a pokud by tento trend pokračoval, prohlubovalo by se i záporné saldo AZO.

Průměrné hodnoty bilančního schodku v letech 2004-06 byly v porovnání s průměrem let 2001-03 vyšší o 31,4 %. Z údajů uvedených v tab. 3 a 4 jednak plyne, že meziroční kolísání záporného salda je poměrně značné (např. téměř o 31 % v roce 2006), jednak také závěr, že dlouhodobý trend záporného salda vykazuje tendenci k růstu.

V tab. 4 uvedený podíl agrárního vývozu, resp. dovozu na celkovém vývozu, resp. dovozu za období před a po vstupu, zůstává na straně vývozu vcelku stabilní (kolem 3,7 %) a na straně dovozu vzrostl tento podíl o 0,3 p. b. na průměrných 5,4 % za tři roky našeho členství v unii. Za sledované období vzrostl obrat AZO větší měrou (index 148,7) než obrat celkového zahraničního obchodu (index 141,9).

Tab. 5 zachycuje vývoj bilančního schodku AZO České republiky a stupeň krytí dovozů vývozy v období před vstupem ve srovnání s obdobím po vstupu do EU. Z řetězových indexů vcelku jednoznačně vyplývá akcelerace zahraničně obchodní výměny v souvislosti se vstupem ČR do unie, ale také utlumení agrárního vývozu v posledním analyzovaném roce. Stupeň krytí dovozů vyjádřený v tříletých průměrech vzrostl z 67,6 % za předvstupním obdobím na 70,7 % za období 2004-06 (tj. růst o 3,1 p. b.).

Tab. 5 - Vývoj základních ukazatelů AZO ČR a stupeň krytí dovozů vývozy

Ukazatel	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	ø 2001-03	ø 2004-06
Vývoz (řetězový index)	100,0	103,5	91,3	108,1	126,1	127,6	100,6	100,0	152,8
Dovoz (řetězový index)	100,0	106,5	99,7	107,5	126,4	110,9	107,9	100,0	145,9
Bilanční schodek (řetězový index)	100,0	114,6	120,7	106,4	126,9	78,8	130,6	100,0	131,4
Stupeň krytí dovozů vývozy (%)	73,6	71,5	65,5	65,9	65,8	75,7	70,6	67,6	70,8

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ + vlastní propočty

Zpracoval: K. Pohlová

Strukturální změny českého AZO za období před a po vstupu do EU v členění na kapitoly 01 až 24 zachycuje tab. 6. V hrubých rysech poskytuje základní informace o tom, jak se vstup ČR do unie projevil na základních zahraničně obchodních ukazatelích (dovoz, vývoz, bilance) a slouží jako výchozí datová báze při detailnější strukturalizaci agrárních dovozů na nekompetitivní, vyžádané a vynucené dovozy (viz kap. 4). V rámci 24 kapitol platného celního sazebníku došlo v průměru za období 2004-06 ke zhoršení zahraničně obchodní bilance u 12 kapitol (viz tab. 6 a graf), u 10 kapitol ke zlepšení agrární bilance a u dvou kapitol se saldo prakticky nezměnilo (KN 11 a 15). Podrobnější komentář k jednotlivým kapitolám AZO je uveden v kap. 3 včetně jeho rozklíčování do sledovaných kategorií.

Tab. 6 - Vývoj AZO ČR v členění na jednotlivé kapitoly v letech 2001-06 (mil. Kč)

KN	Dovoz						Vývoz						Bilance											
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2001-03	2004-06	2001-03	2004-06	2001-03	2004-06
01	357,6	465,7	453,4	634,4	1 043,7	1 021,3	425,6	899,8	1 518,0	1 542,5	1 455,9	3 268,2	3 833,9	3 918,4	1 903,5	3 673,5	1 160,4	1 076,8	1 002,5	2 633,9	2 790,2	2 897,1	1 079,9	2 773,7
02	2 552,1	2 944,1	3 416,2	7 231,0	10 261,9	10 530,1	2 970,8	9 341,0	2 253,4	2 024,4	1 451,5	2 526,4	2 869,6	2 710,3	1 903,7	2 702,1	-298,7	-919,7	-1 984,7	-4 704,5	-7 392,3	-7 819,8	-1 061,1	-6 638,9
03	1 784,3	1 553,9	1 457,8	1 510,7	1 854,6	1 976,2	1 982,0	1 780,5	1 128,7	1 130,3	1 167,4	1 240,0	1 292,1	1 371,2	1 140,1	1 301,1	-635,6	-423,6	-296,3	-270,8	-562,5	-605,0	-451,9	-479,4
04	2 865,1	3 401,6	3 976,9	5 556,0	7 360,3	8 491,8	3 414,5	7 136,0	7 795,7	5 515,8	6 254,2	8 238,7	10 470,8	12 417,0	6 521,9	10 375,5	4 930,7	2 114,2	2 277,3	2 692,7	3 110,5	3 925,3	3 107,4	3 239,5
05	991,5	1 033,8	1 293,9	1 026,7	962,4	1 063,5	1 106,4	1 017,6	280,7	484,4	708,4	617,5	435,7	532,4	491,2	528,5	-710,8	-649,4	-585,5	-409,2	-526,7	-531,1	-615,2	-489,0
06	1 801,6	1 976,3	2 210,5	2 664,3	2 627,8	2 624,5	1 996,1	2 638,9	149,7	199,3	240,0	269,2	328,6	328,4	196,3	308,7	-1 651,9	-1 777,1	-1 970,5	-2 395,1	-2 299,3	-2 296,0	-1 799,8	-2 330,1
07	4 849,8	5 345,8	5 344,7	6 227,8	6 894,6	8 736,0	5 180,1	7 286,1	570,5	444,3	460,7	788,7	1 349,9	1 940,0	491,8	1 359,5	-4 279,3	-4 901,6	-4 884,1	-5 439,1	-5 544,6	-6 796,0	-4 688,3	-5 926,6
08	7 529,1	7 957,1	8 166,6	10 459,4	11 599,9	10 478,7	7 884,3	10 846,0	752,4	753,1	756,6	1 753,1	3 265,5	2 426,6	754,1	2 481,7	-6 776,7	-7 204,0	-7 410,0	-8 706,2	-8 334,5	-8 052,1	-7 130,2	-8 364,3
09	1 981,8	1 538,4	1 586,9	1 868,5	2 332,0	2 691,1	1 702,4	2 297,2	584,9	496,0	522,2	494,5	824,2	1 139,1	534,4	819,3	-1 397,0	-1 042,4	-1 064,8	-1 373,9	-1 507,8	-1 552,0	-1 188,0	-1 477,9
10	1 511,9	1 232,2	1 197,3	1 296,8	1 157,7	2 376,2	1 313,8	1 610,2	883,0	3 398,8	1 670,6	6 801,3	5 648,6	6 801,3	5 648,6	4 706,9	-628,9	-428,3	2 201,4	3 73,9	5 643,6	3 272,5	381,4	3 096,6
11	334,9	414,1	413,9	566,7	657,4	666,1	387,6	626,7	1 944,4	1 879,2	2 079,5	2 538,5	1 984,8	2 074,6	1 967,7	2 192,6	1 609,4	1 465,1	1 665,6	1 981,8	1 307,4	1 408,5	1 580,1	1 568,9
12	2 010,4	1 756,8	1 802,3	2 730,5	2 448,5	2 723,7	1 866,5	2 634,2	5 068,5	4 261,9	2 643,6	3 619,3	4 582,9	3 418,5	3 991,4	3 873,5	3 058,1	2 505,1	841,4	888,8	2 134,4	694,8	2 134,8	1 239,3
13	334,6	389,1	455,1	507,4	519,7	468,2	392,9	498,4	390,9	501,6	528,0	736,8	748,5	585,4	473,5	690,2	56,3	112,6	72,9	229,4	228,8	117,2	80,6	191,8
14	98,2	79,2	69,0	27,0	48,0	28,6	82,1	81,1	3,6	5,1	5,2	5,2	4,2	5,2	4,6	4,9	-94,6	-74,1	-63,8	-42,8	-22,8	-23,4	-77,5	-29,7
15	3 207,2	3 086,0	3 813,3	3 984,4	3 708,8	4 300,8	3 368,8	3 998,0	1 711,7	1 176,4	1 072,7	1 226,3	2 065,6	2 611,0	1 320,3	1 967,6	-1 495,5	-1 909,5	-2 740,6	-2 758,2	-1 643,2	-1 689,8	-2 048,6	-2 030,4
16	1 730,9	1 672,0	1 764,1	2 217,4	2 686,0	3 079,4	1 723,3	2 650,9	908,1	565,2	557,6	991,4	1 682,3	1 765,6	677,0	1 479,8	-822,7	-1 106,8	-1 206,5	-1 226,0	-973,7	-1 313,8	-1 045,4	-1 171,1
17	2 442,4	2 025,2	1 985,8	3 154,9	3 713,6	3 816,5	2 151,1	3 561,0	3 580,8	3 276,7	3 293,5	7 124,7	8 087,7	6 808,8	3 383,7	7 340,4	1 138,4	1 251,5	1 307,7	3 969,9	4 374,1	2 992,2	1 232,6	3 778,7
18	3 659,6	3 618,6	4 040,0	4 880,0	5 040,9	5 652,1	3 772,5	5 191,0	1 902,2	2 081,5	2 672,4	2 722,4	2 716,2	3 113,4	2 187,7	2 850,7	-1 757,5	-1 537,0	-1 367,6	-2 324,7	-2 324,7	-2 538,6	-1 554,0	-2 340,3
19	4 246,8	4 325,9	4 924,6	6 098,8	6 489,6	6 889,7	4 499,1	6 492,7	2 222,1	2 213,9	2 539,1	2 877,5	3 260,3	3 741,6	2 325,1	3 293,1	-2 024,6	-2 111,9	-2 365,5	-3 221,4	-3 229,2	-3 148,1	-2 174,0	-3 199,6
20	3 332,0	3 535,1	4 012,6	4 389,2	4 740,6	5 334,7	3 626,6	4 821,5	1 385,0	1 266,1	1 447,5	1 719,8	2 020,7	2 192,2	1 862,9	1 979,9	-1 947,0	-2 279,0	-2 565,1	-2 669,4	-2 719,9	-3 135,6	-2 263,7	-2 841,6
21	7 191,1	6 806,2	7 526,3	7 964,4	8 775,2	8 764,5	7 174,5	8 501,4	3 444,8	4 115,5	5 425,3	5 910,8	6 258,9	6 068,5	4 328,3	6 079,4	-3 746,2	-2 690,7	-2 101,0	-2 053,6	-2 516,2	-2 696,0	-2 846,0	-2 421,0
22	3 851,8	4 016,4	4 633,4	6 494,6	7 071,1	7 825,3	4 167,2	7 130,3	5 657,1	5 806,4	6 519,9	7 317,1	8 371,0	6 371,0	5 677,0	7 402,0	1 805,2	1 790,0	936,3	23,4	246,0	545,7	1 510,5	2 71,7
23	3 019,9	7 126,4	6 618,1	7 831,8	7 040,4	7 073,2	6 921,5	7 315,1	2 019,8	1 730,6	1 839,1	3 123,6	3 123,6	1 863,2	2 716,3	2 044,2	-5 000,1	-5 395,8	-4 779,0	-5 696,4	-4 150,6	-3 949,6	-5 038,3	-4 598,9
24	3 416,3	2 550,2	2 866,4	4 209,9	4 760,6	5 327,9	2 944,3	4 766,1	3 262,0	2 859,7	2 710,9	2 533,0	3 449,2	2 683,7	2 944,2	2 890,6	-154,3	309,5	-155,5	-1 676,9	-1 311,4	-2 638,1	-0,1	-1 875,5
Cellkern	69 081,0	68 850,0	74 029,2	93 543,6	103 744,2	111 940,0	70 653,4	103 075,9	49 416,2	45 123,8	48 793,7	61 526,1	78 519,6	79 005,2	47 776,6	73 016,0	-19 662,9	-23 726,2	-25 235,5	-32 017,5	-25 224,6	-32 931,8	-22 874,9	-30 057,9

Pramen: Statistika zahraničního obchodu, ČSÚ
Zpracoval: K. Poliová

Graf 1 - Vývoj bilančního schodku AZO ČR

Zpracoval: K. Pohlavá

V následujícím textu jsou v členění na 24 kapitol celního sazebníku charakterizovány základní změny ve vývozu, dovozu a saldu českého AZO v období po vstupu (ve srovnání s předvstupním obdobím) včetně vyjádření změny vah v zastoupení jednotlivých kapitol na agrárním obchodě celkem v souvislosti s členstvím ČR v unii.

Agrární vývozy

Za tři roky členství ČR v unii ve srovnání s předvstupním obdobím 2001-03 (viz tab. 6) zůstává nadále nejdůležitější vývozní agregací kap. 04 „Mléko, mléčné výrobky, vejce“ při 14,2% podílu dané agregace na celkových agrárních vývozech v průměru za období 2004-06. Svoji pozici druhé nejvýznamnější agregace si zachovaly komodity zahrnuté do kap. 22 „Nápoje a lihoviny“ (10,1% podíl). Stejně tak za sledované období si pozici třetí nejvýznamnější vývozní agregace udržela kap. 17 „Cukr a cukrovinky“ (10,1% podíl). Další významnou vývozní agregací jsou položky zahrnuté do kap. 21 „Různé potravinové přípravky“ podílející se na celkových vývozech po celé sledované období kolem 8 až 9 %. Za stejné období si při mírné ztrátě podílu svoji pozici udržela kap. 10 „Obiloviny“. Svoji váhu na celkových agrárních vývozech si udržely kap. 01 „Živá zvířata“ a kap. 19 „Přípravky z obilovin“ (na stabilní úrovni kolem 5 % za celé sledované období).

Agrární dovozy

Za období 2004-06 ve srovnání s předvstupním obdobím zůstává dovozní struktura českého AZO s výjimkou komodity maso vcelku stabilizovaná a změny v procentickém zastoupení jednotlivých dovozních agregací na celkových agrárních dovozech jsou nevýznamné (tab. 6). Dovozní struktura zůstává nadále více diversifikována v souvislosti s vysokou dovozní náročností českého agrokompexu. Největší dovozní agregaci nadále představují dovozy shrnuté do kap. 8 „Ovoce, ořechy“ s dlouhodobě dominantním postavením v rámci českých agrárních dovozů (10,5% podíl za období 2004-06). Proti vývozní struktuře došlo v rámci agrárních dovozů k mimořádné strukturální změně u položek zahrnutých do kap. 02 „Maso, droby“. Jestliže v předvstupním období 2001-03 se podílela tato agregace na celkových agrárních dovozech cca 4 % a zdaleka nezaujímal dominantní postavení v české dovozní struktuře, za období po vstupu její zastoupení vzrostlo o více než dvojnásobek (9,1 %) a maso představuje druhou nejtěžší dovozní agregaci českého agrokompexu. Průměrný hodnotový objem dovozů masa a drobů na úrovni 9,3 mld. Kč za období 2004-06 mimořádně zatěžuje naše záporné agrární saldo.

Za poslední uzavřený kalendářní rok 2006 vzrostly tyto dovozy na 10,5 mld. Kč, a po očištění o vývozy masa a drobů, zatížily záporné saldo českého AZO částkou cca 8,0 mld. Kč. Představují rozhodující netto dovozní agregaci v kategorii vynucených dovozů (28 % v roce 2006) a spolu s netto dovozy zeleniny se podílejí cca 52,2 % na celkovém objemu vynucených netto dovozů (viz tab. 11). V rámci kap. 02 se jedná prakticky výhradně o dovozy produktů kompetitivní povahy, s výjimkou dovozů některých národních specialit a zůstává v možnostech českého zemědělství těmto dovozům čelit, pokud mj. dojde k posílení konkurenceschopnosti tuzemské nabídky.

Tradičně významné zůstávají dovozy položek zahrnutých do kap. 21 „Různé potravinové přípravky“ v průměrném objemu cca 8,5 mld. Kč za období 2004-06 (8,2% podíl). V období po vstupu si udržely své postavení dovozní agregace zahrnuté do kap. 07 „Zelenina“ a kap. 23 Zbytky a odpady, krmiva“, kde se především jedná o dovozy kvalitních krmných komponentů (v obou případech při 7,1 % zastoupení na celkových agrárních dovozech). Za poslední roky značnou dynamikou narůstaly dovozy shrnuté pod kap. 04 „Mléko a mléčné výrobky“ se 6,9% podílem na celkových agrárních dovozech a obdobnou váhu zaujímají dovozní agregace spadající do kap. 22 „Nápoje a lihoviny“. Svůj význam si zachovaly dovozy zahrnuté do kap. 19 „Přípravky z obilovin“ a dovozy v rámci kap. 18 „Kakao a kakaové přípravky“ (6,3 %, resp. 5% podíl za období 2004-06).

Salda v agrárním obchodě

Ve struktuře obchodního salda v členění podle kapitol celní nomenklatury došlo po vstupu do EU ke zřetelným změnám, nikoliv však ke změnám v takové míře, že by se z kapitol s aktivní obchodní bilancí staly kapitoly s pasivní bilancí a naopak.

Struktura kapitol, jež jsou nositeli bilančního přebytku českého AZO, byla podstatně ovlivněna vstupem ČR do unie (viz tab. 7).

Tab. 7 - Pořadí kapitol podle indexu růstu obchodního salda před a po vstupu ČR do EU

Kapitoly v bilančním přebytku (+)						Kapitoly v bilančním schodku (-)					
KN	ø 2001-03	ø 2004-06	Index ø 2004-06/ø 2001-03	Podíl v %		KN	ø 2001-03	ø 2004-06	Index ø 2004-06/ø 2001-03	Podíl v %	
				ø 2001-03	ø 2004-06					ø 2001-03	ø 2004-06
10	381	3 097	812	3,4	19,2	02	-1 061	-6 639	626	3,1	14,4
17	1 233	3 779	307	11,1	23,4	18	-1 554	-2 340	151	4,6	5,1
01	1 080	2 774	257	9,7	17,2	19	-2 174	-3 200	147	6,4	6,9
13	81	192	238	0,7	1,2	06	-1 800	-2 330	129	5,3	5,0
04	3 107	3 239	104	28,0	20,0	07	-4 688	-5 927	126	13,8	12,8
11	1 580	1 566	99	14,2	9,7	09	-1 168	-1 478	127	3,4	3,2
12	2 135	1 239	58	19,2	7,7	20	-2 264	-2 842	126	6,7	6,1
22	1 511	272	18	13,6	1,7	08	-7 130	-8 364	117	21,0	18,1
						16	-1 045	-1 171	112	3,1	2,5
						03	-452	-479	106	1,3	1,0
						15	-2 049	-2 030	99	6,0	4,4
						23	-5 058	-4 599	91	14,9	10,0
						21	-2 846	-2 422	85	8,4	5,2
						05	-615	-489	79	1,8	1,1
						14	-78	-30	38	0,2	0,1
						24	0	-1 875	-	-	4,1
Celkem	11 107,3	16 157,3		100,0	100,0		-33 982	-46 215		100,0	100,0

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

Kap. 17 „Cukr, cukrovinky“ spolu s kap. 04 „Mléko, mléčné výrobky, vejce“, kap. 10 „Obiloviny“ a kap. 01 „Živá zvířata“ se v průměru za období 2004-06 staly rozhodujícími nositeli bilančního aktiva v souhrnné hodnotě 12,9 mld. Kč a zhruba čtyř pětinovým podílem na celkovém bilančním přebytku českého AZO. V předvstupním období 2001-03 spočívala hlavní váha bilančního aktiva na kap. 04 „Mléko, mléčné výrobky, vejce“, kap. 12 „Olejnata semena a plody“, kap. 11 „Mlýnské výrobky, slad, škrob“ a kap. 22 „Nápoje a lihoviny“ se zhruba třičtvrtinovým podílem na celkovém bilančním přebytku AZO. Platné nástroje SZP měly za následek, že ve zbožové struktuře aktivního agrárního obchodu vzrostlo zastoupení kap. 10 „Obiloviny“ o 15,8 p. b., kap. 17 „Cukr, cukrovinky“ 12,3 p. b. a kap. 01 „Živá zvířata“ o 7,4 p. b. a naopak zastoupení kap. 04 „Mléko, mléčné výrobky, vejce“ pokleslo za sledované období o 7,9 p. b., kap. 12 „Olejnata semena a plody“ o 11,5 p. b. a kap. 22 „Nápoje a lihoviny“ o 11,9 p. b.

V absolutním vyjádření se významně rozvíjel obchod s obilovinami (index 813), cukrem a cukrovinkami (index 307) a s živými zvířaty (index 257), tj. zejména komodit surovinové povahy, zatímco vývozy mléka a mléčných výrobků (kap. 04), mlýnských výrobků, sladu a škrobu (kap. 11) prakticky stagnovaly. Za sledované období zřetelně poklesl vývoz olejnatých semen a plodů (index 58) a zejména vývoz nápojů a lihovin (index 18).

Ke změnám v souvislosti se vstupem ČR do unie došlo rovněž ve struktuře kapitol, jež jsou nositeli bilančního schodku českého AZO.

V průměru za tři roky našeho členství v unii si největší podíl na pasivní bilanci AZO podržela kap. 08 „Ovoce, ořechy“ při nevýrazném poklesu zastoupení na bilančním schodku o 2,9 p. b., a naopak na uvedeném schodku, ve srovnání s předvstupním obdobím zřetelně posílilo zastoupení kap. 02 „Maso, droby“ (růst o 11,3 p. b.).

Třetím důležitým nositelem záporného agrárního salda je kap. 07 „Zelenina“ za sledovanou časovou řadu při víceméně stabilním zastoupení na bilančním schodku (13 %). Spolu s kap. 23 „Zbytky a odpady, krmiva“ se výše uvedené agregace podílely více než polovinou na celkové hodnotě bilančního schodku.

V předvstupním období 2001-03 spočívala hlavní váha v rámci bilančního schodku na kap. 08 „Ovoce, ořechy“, kap. 23 „Zbytky a odpady, krmiva“, kap. 7 „Zelenina“ a kap. 21 „Různé potravinové přípravky“, které dohromady představovaly zhruba třípětinový podíl na českém bilančním schodku.

V absolutním vyjádření za sledovanou časovou řadu prudce narostl bilanční schodek u masa a drobů (index 626), dále výrazně menší měrou u kakaa a kakaových přípravků (index 151) a přípravků z obilí (index 147), v téměř shodné dynamice (index 126 a 127) narůstalo záporné saldo v obchodě se zeleninou (kap. 07), kávou, čajem a kořením (kap. 09), s přípravky ze zeleniny a ovoce (kap. 20). Záporné saldo rovněž významně vzrostlo v obchodě s ovocem a ořechy (index 117). Všechny uvedené agregace přispívají k růstu obchodního pasiva v souvislosti s naším členstvím v unii. V hodnotovém vyjádření zaujímají cca 72% podíl na celkovém záporném agrárním saldu. Za tři roky členství v unii výše vedlo osm výše uvedených kapitol ke vzniku bilančního schodku ve výši 36,3 mld. Kč.

Lze shrnout, že aktuální vývoj českého AZO, zejména pak jeho výsledky za poslední uzavřený kalendářní rok 2006 naznačují, že růstový efekt z titulu rozšíření unie o nové členské země na straně agrárních vývozu pomínil, zatímco na straně agrárních dovozů trvá. Za situace, kdy průměrné tříleté bilanční pasivum AZO vzrostlo proti předvstupnímu období o 7,2 mld. Kč a za uplynulé tři roky členství v unii dospělo k hranici 30 mld. Kč pak nelze vyloučit, že bude docházet k dalšímu prohlubování záporné bilance českého AZO. Nad rámec provedené analýzy vývoje českého AZO za časovou řadu do konce roku 2006 lze konstatovat, že zejména v druhé polovině roku 2007 dochází k dynamickému růstu CZV u celé řady významných komodit jak u nás tak v zahraničí, který s velkou pravděpodobností naruší kontinuitu ve vývoji časových řad za český AZO.

3 Metodická východiska při kategorizaci AZO v rámci kapitol 01 až 24 celního sazebníku

K tomu, aby bylo možno splnit naznačené cíle, je nutno v první řadě vyjasnit, které základní agrární komodity spadají do sledovaných kategorií, za jakých podmínek přijatá východiska platí a zároveň se zmínit, které jsou to základní skutečnosti, resp. úskalí, která na základě vyslovené pracovní hypotézy ovlivňují výsledek. Jedná se o faktory, které svou povahou, ale i z důvodu daného členění celního sazebníku, nelze vyčerpávajícím způsobem postihnout, resp. rozklíčovat do příslušných kategorií.

Výsledky jsou mj. ovlivněny následujícími skutečnostmi:

- Studie se výhradně omezuje na potravinářské suroviny a potraviny, přičemž však je agrární sektor i velmi významným dovozcem inputových položek průmyslové povahy (zemědělská technika, agrochemikálie atd.). Inputy samy o sobě jsou důležitým a rozsáhlým segmentem zahraničního obchodu, který by si zasluhoval samostatného zpracování. V používaném definičním vymezení by zřejmě tyto inputy patřily do kategorie vynucených dovozů, protože ČR v polistopadovém období s určitými výjimkami ztratila v dané oblasti konkurenceschopnost ve srovnání s tržní silou zavedených obvykle nadnárodních firem v zahraničí.
- Zjednodušeně mezi nekompetitivní komodity jsou zařazeny i takové, které nelze považovat za produkty jiných podnebních pásem. Obvykle se jedná o významné dovozy komodity, které nejsou konzumovány jen sezónně, ale celoročně a v čerstvém stavu (např. rajčata, papriky, broskve, stolní vinné hrozny). Výhodným přírodním podmínkám v řadě zemí Evropy, ale aktuálně i v zámoří, nedokážeme u celé řady komodit konkurovat a nelze reálně ani do budoucna očekávat, že by se situace mohla změnit v náš prospěch. Jedná se konkrétně o celou řadu dalších druhů ovoce, zeleniny, ale i brambor raných odrůd apod. Teoreticky by šlo lépe splnit zadání, kdyby mezi zmiňované nekompetitivní produkty byla zařazována jen ta dovezená množství, která k nám přicházejí mimo období hlavní sklizně.

V rozboru je postupováno tak, že v pořadí podle kapitol celního sazebníku 01 až 24 je nejprve zanalyzována položková, resp. agregovaná struktura příslušné kapitoly za časovou řadu let 2001-06. K tomu, aby bylo možno postihnout, jak se situace změnila v souvislosti se vstupem ČR do EU, se pracuje s údaji o českém AZO v členění na předvstupní období, tj. s průměrnými údaji let 2001-03 ve srovnání s obdobím našeho plného členství, tj. s průměrnými údaji let 2004-06. Následující analýzou jednotlivých kapitol KN mj. získáváme dostatečný přehled o tom, které agregace a v jakém hodnotovém rozměru tvoří věcnou náplň pojmu AZO agrokomplesu, resp. jsou nositeli aktivního či pasivního obchodního salda.

V následujícím textu je v členění KN 01 až 24 učiněn pokus o jejich rozčlenění do uvedených hypotetických kategorií se zdůvodněním o jakou argumentaci se zvolené zařazení opírá, a jaké únosné zjednodušení muselo být přijato, aby bylo možno podrobněji strukturalizovat existující bilanční schodek. Z konkrétního pohybu dat za sledovanou časovou řadu a na základě posouzení

dalších okolností budou charakterizovány základní tendence v hodnotovém pohybu sledovaných položek (agregací). Z těchto úvah by mělo dále vyplynout, jak se v nejbližší budoucnosti bude vyvíjet vnitřní struktura záporného salda AZO s konkrétními důsledky pro agrární sektor.

Kapitola 01 „Živá zvířata“

Ve sledovaném období patřila „Živá zvířata“ mezi netto vývozní položky se zřetelnou růstovou dynamikou. Tím, že kap. 01 je dlouhodobě nositelem bilančního přebytku, přispívá ke snižování celkového bilančního schodku českého AZO, v průměru za období 2004-06 ve výši cca 2,7 mld. Kč.

Z tab. 6 je zřejmé, že vstupem ČR do EU rostly naše průměrné vývozy kap. 01 zřetelně rychleji (index 244) než dovozy (index 211). Kap. 01 potvrzuje, že se vstupem do EU se významně otevřely možnosti pro vývozy charakterizované nižší mírou přidané hodnoty, tj. jedná se o méně výhodné zahraničně obchodní operace. Pokud jsou zahraničními partnery nakupována užitková zvířata a následně ve zpracované podobě jsou reexportována do ČR, přicházíme tak o příslušný podíl z přidané hodnoty.

Situace by se ale mohla např. změnit, pokud bychom si zajistili odbyt pro plemenný materiál. Příkladem je např. Rakousko³, kterému rozšíření unie o nové členské státy otevřelo prostor pro prudký růst vývozu plemenného skotu a to za posledních pět let pětinašobně. Pro srovnání s ČR vedl obchod s plemennými zvířaty (0101 zahrnuje koně, skot, prasata, ovce a kozy) v průměru za období 2004-06 k bilančnímu přebytku na úrovni cca 30 mil. Kč ročně. Rakousko se dlouhodobě prosazuje na daném segmentu agrárního trhu jako světově proslulý šlechtitel skotu a vstup do tohoto obchodu je obecně velmi náročný, takže i možnost uplatnit se na zahraničních trzích je pro české chovatele omezená.

Pro upřesnění do kap. 01 patří agregace „Ostatní živá zvířata“ (0106), která zahrnuje např. zahraničně-obchodní operace zoologických zahrad, obchod s exotickými zvířaty, ptáky apod., ale také obchod s domácími králíky. V průměru za období 2004-06 obchod s králíky vedl k bilančnímu přebytku ve výši 83 mil. Kč ročně.

³ Podle R. Schwarzböckera v roce 2006 překročilo Rakousko poprvé hranici 20 tis. ks exportovaných chovných březích jalovic a tyto vývozy za pouhé 4 roky zdvojnásobily (každá druhá odchovaná jalovice je vyvezena). Ve zprávě „Sdružení chovatelů skotu“ se konstatuje, že Rakousko je zastoupeno největším podílem na celkovém vývozu plemenných zvířat ze země, která je exportují.

Exkurs (podle „Zelené zprávy 2006“)

- Jednotný trh s hovězím masem je ovlivňován zvyšující se spotřebou hovězího masa, zejména pak v Německu, Rakousku, ale také v Polsku. Zatímco v EU celkem vzrostla v roce 2006 spotřeba na necelých 20 kg na obyvatele, v ČR je odhadována na cca 10 kg. Rostoucí poptávka v sousedních zemích měla za následek, že se nedaří záměr více využívat specializovaná masná plemena skotu a jejich kříženců ke zvyšování produkce kvalitního hovězího masa v zájmu zvýšení jeho spotřeby i u nás. Zvýšené vývozy zástavového skotu zejména zvířat českého strakatého plemene, masných plemen a jejich kříženců směřovaly v roce 2006 zejména do Rakouska, Německa a Itálie s 53% podílem na našem celkovém vývozu skotu. Hovězí maso bylo v rozsahu pouhých 2 tis. t vyvezeno na Slovensko. Pokud dovoz jatečného skotu a hovězího masa zaujímal v roce 2006 zhruba pětinový podíl na spotřebě pak tento podíl vymezuje i při nízké spotřebě náš možný růstový potenciál.
- U prasat nadále klesají stavy všech kategorií prasat v důsledku narůstajících dovozů, a to jak živých zvířat, tak i vepřového masa a pokračuje velmi nepříznivá tendence v poklesu domácí výroby až pod hranici soběstačnosti. Stupeň soběstačnosti ve výrobě vepřového masa meziročně dále poklesl z 81,4 % na 78,5 % v roce 2006. V posledních dvou letech před vstupem se v průměru pohybovala produkce na cca 450 tis. t j. hm., v tříletém průměru let 2004-06 se snížila na 380 tis. t j. hm. (na cca 350 tis. t j. hm. v roce 2006). Za stejné období v průměru vzrostly naše dovozy z 29 tis. t j. hm. na 107 tis. t j. hm. (index 369). Zatímco v roce 2006 naše vývozy živých prasat poklesly, jejich dovozy vzrostly meziročně o 75 % na 138 tis. ks (z toho 102,7 tis. ks selat, 15,6 tis. ks jatečných prasat a 2,1 tis. ks plemenných zvířat). Dovozy vepřového masa vzrostly meziročně o necelá 2 % a negativně ovlivnily ceny a poptávku po jatečných prasatech na domácím trhu. Na našem celkovém importu s danou komoditou se v roce 2006 maso čerstvé a chlazené podílelo více než třemi čtvrtinami. Hlavními dodavateli byly sousední země, tj. Německo, Polsko a Rakousko se 72% podílem na celkových dovozech vepřového masa do ČR. Export vepřového masa v objemu cca 400 t směřoval ze tří čtvrtin na Slovensko.
- Na rozdíl od vepřového masa se produkce drůbežního masa snížila menší měrou, meziročně v roce 2006 poklesla o 13 tis. t j. hm. Průměrné dovozy drůbežního masa se zvýšily z 27 tis. t j. hm. za období 2002-03 na 62 tis. t j. hm. za období 2004-06 (index 230).

Kapitola 02 „Maso a jedlé droby“

Tato kapitola je co do rozměru nositelem největšího záporného agrárního salda v kategorii tzv. „vynucených dovozů“. Kapitola 02 je potvrzením velmi negativní tendence, že se vstupem ČR na jednotný trh se toto významné agrární odvětví ukazuje jako málo konkurenceschopné⁴ se zřetelným dopadem na růst bilančního schodku českého AZO.

V rámci kap. 02 zaznamenala ČR za sledované období citelné ztráty vyplývající z trojnásobného růstu našich dovozů (index 314) ve srovnání s podstatně menším růstem vývozu masa (index 141). Výsledkem této situace je více než šestinásobný růst bilančního schodku (index 626) z cca 1 mld. Kč v průměru za období 2001-03 na 6,6 mld. Kč v s průměru let 2004-06.

Za jednotlivé agregace uvedené v celním sazebníku, s výjimkou agregace „Ostatní maso a jedlé droby“ (0218), se netto dovozy v letech 2004-06 převážně zvyšovaly (viz příloha 3) a to zejména u rozhodujících položek. Závažnost daného vývoje lze doložit ukazatelem krytí dovozů vývozy v podrobnějším nomenklaturním členění a ve srovnání za předvstupní období za celou kapitolu 02 (viz tab. 8)

⁴ Argumentace k větší či menší konkurenceschopnosti jednotlivých agregací je obecným konstatováním výsledku ze zahraničně-obchodních operací, aniž by byly uvedeny konkrétní příčiny daného stavu. Tyto spočívají jak na úrovni cenové nabídky producentů a zpracovatelů, ale také na celé řadě dalších faktorů, k jejichž analýze chybí nezbytné podklady.

Tab. 8 - Stupeň krytí dovozů vývozy v rámci kapitoly 02 (%)

Komodity	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Maso	88,0	69,0	42,0	34,0	28,0	26,0
z toho - hovězí (0201+0202)¹⁾	.	7,3	22,0	19,3	16,6	18,3
- vepřové (0203)	64,2	65,6	30,5	20,9	20,6	21,6
- drůbeží (0207)	73,9	57,6	50,5	60,0	48,1	33,4

¹⁾ Hovězí maso čerstvé a chlazené (KN 0201)

hovězí maso zmražené (KN 0202)

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

Zřetelně nejhůře se od data vstupu ČR do unie zhoršovala situace u drůbežního masa, kdy za období 2004 až 2006 se hodnoty dovozů prakticky nezměnily (index 99), ale značně dynamicky poklesly české vývozy (index 55).

Kapitola 03 „Ryby a korýši, měkkýši a jiní vodní bezobratlí“

Kap. 03 trvale participuje na záporném agrárním saldu, které se za sledované období příliš nemění a pohybuje se v průměru kolem 450 mil. Kč ročně. Na daném saldu se příliš nemění ani zastoupení rozhodujících dovozních agregací. Na záporném saldu v průměru za období 2004-06 se rozhodující měrou podílely dovozy „Rybího filé a jiného rybího masa“ (60 %), „Ryby zmražené mořské“ (17 %) a „Ryby čerstvé nebo chlazené mořské“ (10 %).

U této komodity obdobně jako u mnoha ostatních platí, že analyzované hodnotové pohyby nemusejí a často také ani neznamenaají faktický fyzický růst obchodu, protože u celé řady komodit s neuspokojivou nabídkou je výsledná hodnotová změna důsledkem pohybu cen.

V rámci kap. 03 se především jedná o dovozy nekompetitivních mořských ryb a dalších produktů moře a proto také kap. 3 po nezbytném očištění o kompetitivní agregace byla zařazena do kategorie nekompetitivních dovozů (příloha 1). U této kapitoly obdobně jako u mnoha dalších se jedná o kapitolu nomenklaturně členěnou na řadu agregovaných položek, které vždy nedovolují jejich rozdělení do uvedených kategorií. Např. v existující skupině „Ryby ostatní, zde neuvedené“ nelze provést toto přesné rozlišení mezi rybami sladkovodními a mořskými. Situace je komplikována také tím, že na jednotném trhu narůstají reexporty, dovážené produkty jsou na různém stupni zpracování a následně se opět vyvázejí s vyšší přidanou hodnotou. ČR je také významným vývozcem akvarijních a sladkovodních ryb. V průměru za období 2004-06 bylo z ČR ročně vyvezeno akvarijních ryb za 487 mil. Kč a sladkovodních ryb za 418 mil. Kč. Při začleňování do kategorií se vychází ze zjednodušené pracovní hypotézy, že ČR exportuje ryby kompetitivní (včetně v tuzemsku odchovaných akvarijních ryb) a importuje ryby nekompetitivní.

V rámci konečné rekapitulace za kap. 03 dospěly netto dovozy ryb k hodnotě 1,4 mld. Kč za období 2004-06 a tato částka byla zahrnuta do kategorie nekompetitivních dovozů. Pokud se od 1,4 mld. Kč odečte hodnota vývozu akvarijních a sladkovodních ryb, zůstanou netto dovozy ryb na úrovni 460 mil Kč, což zhruba odpovídá zápornému saldu podle tab. 6 (479 mil. Kč).

Kapitola 04 „Mléko a mléčné výrobky; ptačí vejce; přírodní med; jedlé výrobky živočišného původu, jinde neuvedené ani nezahrnuté“

Kapitolu 04 možno charakterizovat jako dlouhodobě netto vývozní, s velmi různorodou nomenklaturní strukturou a jako agregaci v zásadě kompetitivní povahy (viz příloha 3). Pokud v rámci daného komoditního členění se nacházejí agregace netto dovozní, pak náležejí do kategorie vynucených dovozů s výjimkou těch položek, které dovážíme jako národní speciality k obohacení vnitřního sortimentu. Podle přijaté uzance jsou zahrnovány do kategorie nekompetitivních dovozů (viz příloha 1).

Mléko a mléčné výrobky patří tradičně k významným exportním komoditám. Se vstupem do EU došlo v rámci agregace mléka ke značným strukturálním změnám, které jen potvrzují, že na jednotném trhu, minimálně z pohledu českých zkušeností se podstatně snadněji prosazují komodity surovinové povahy než zpracované výrobky.

U komoditní agregace „Mléko a smetana nezahuštěná, neslazená“ (0401) se v předvstupním období jednalo o agregaci s pasivní bilancí, se vstupem do EU se transformuje mezi významnou exportní agregaci. Meziročně vzrostlo aktivum s danou agregací 1,5 krát na objem 3,7 mld. Kč v roce 2006 a prakticky se jedná o vývozy mléčné suroviny ke zpracování na mléčné výrobky do Německa (cca 80% podíl z dané agregace). Jedná se o obchodní operaci, kdy vyvážíme surovinu, která je v Německu zpracovávána na výrobky s vyšší přidanou hodnotou a ve formě finálních výrobků jsou vyváženy a to mj. i do ČR. Že se musí z hlediska producentů jednat o výhodnou operaci vyplývá z toho, že za období 2004-06 došlo ke značné vývozní expanzi (index 235), kdy při našich méně dynamických dovozech došlo k více než čtyřnásobnému růstu netto vývozů (index 408).

Naopak u komoditní agregace „Mléko a smetana nezahuštěná, slazená“ (0402) sice nadále zůstáváme netto vývozci, ale při vcelku stabilním rozměru bilančního přebytku (za období 2004-06 v ročním průměru 2,4 mld. Kč).

Do kategorie vynucených dovozů se postupně transformovala komoditní agregace „Podmáslí, kyselé mléko a smetana, jogurt, kefir...“, tj. z pozice netto vývozce na úrovni cca 360 mil. Kč v roce 2004 se Česko dostalo v roce 2006 do pozice netto dovozce na úrovni 13 mil. Kč. Dynamika těchto strukturálních přesunů je značná, pro ČR nevýhodná a zřejmým důsledkem skutečnosti, že na jednotném trhu čelíme podstatně tvrdšímu konkurenčnímu prostředí v oblasti potravinářských výrobků.

Komoditní agregace „Sýry a tvaroh“ (0406) podle přijaté hypotézy spadá jednak do kategorie vynucených dovozů (viz příloha 3) a jednak do kategorie nekompetitivních dovozů (viz příloha 1). V prvním případě bychom mohli očekávat, že naše dovozy by mohly být pokryty vývozy, resp. Česko má podmínky k tomu, aby se u běžných sýrů prezentovalo jako netto vývozce. ČR byla za tuto skupinu ještě v roce 2004 netto vývozcem v objemu 346 mil. Kč (viz příloha 3), zatímco v roce 2006 se dostala do pozice čistého dovozce ve výši 875 mil. Kč; průměrný bilanční schodek za období 2004-06 dosáhl 250 mil. Kč ročně. Ve druhém případě vyplývají narůstající dovozy z toho, že se na našem trhu zvyšuje poptávka po zahraničních značkových sýrech. Dovozy těchto národních

specialit jsou nezastupitelné a budou spolu s rostoucími sortimentními nároky spotřebitelů narůstat. Ve skupině „Ostatní sýry“ (040690) vzrostla hodnota těchto dovozů z cca 300 mil. Kč v roce 2004 na 429 mil. Kč (index 144) v roce 2006. V dané skupině jsme i exportní zemí, přičemž za 3 roky členství v EU se hodnota těchto vývozu snížila na dvě třetiny výchozího roku. V roce 2006 u dané skupiny sýrů zaznamenala ČR poprvé bilanční schodek na úrovni 275 mil. Kč.

Do kapitoly 04 patří rovněž komoditní agregace „Vejce skořápková, čerstvá...“, která svou povahou patří do kategorie vynucených dovozů. Patří mezi agregace, kde se vstupem do EU došlo k zásadním změnám v obchodních tocích a to v náš neprospěch. V předvstupním období patřilo Česko mezi vývozní země a rozhodující vývozy vajec směřovaly do EU 15 (především do Německa). Se vstupem do EU se situace zcela obrátila a ČR se v průměru za roky 2004-06 stává netto dovozcem v hodnotě 147 mil. Kč ročně. Významná ztráta pozic vyplývá ze stupně krytí dovozů vývozy. Naše netto dovozní saldo vzrostlo více než sedminásobně z 33 mil. Kč při zhruba 90% krytí dovozů vývozy v roce 2004 na 238 mil. Kč při 60% krytí v roce 2006.

Kapitola 05 „Výrobky živočišného původu, jinde neuvedené ani nezahrnuté“

Jedná se o kapitolu, která zahrnuje nejen desítky položek, ale u kterých nelze odlišit, které z nich jsou produkovány v mírném klimatickém pásmu a které v ostatních pásmech, stejně jako přesně určit k jakým účelům jsou dováženy. Dlouhodobě zůstává kap. 05 v bilančním schodku, který se pohybuje v průměru za sledovanou časovou řadu v rozpětí od 400 do 500 mil. Kč. Na základě věcné povahy jednotlivých skupin agregací byla celá kap. 05 zahrnuta do kategorie vyžádaných dovozů, protože ČR dlouhodobě nevykazuje vyrovnanou bilanci a dovozy trvale překračují vývozy. Do kapitoly 05 náleží mj. štetiny, kůže, žíně, střeva, peří, kosti, rohoviny aj., tj. produkty, které jsou převážně dováženy k pokrytí nezemědělských potřeb⁵.

Kapitola 06 „Živé dřeviny a jiné rostliny; cibule, kořeny a podobné, řezané květiny a dekorativní listoví“

Přestože se vstupem do EU můžeme konstatovat, obdobně jako u většiny komodit, nárůst dynamiky českého vývozu, nicméně rozsah tohoto vývozu se pohybuje zhruba na úrovni jedné desetiny jeho dovozu. Jedná se o skupinu, kde s otevřením hranic počátkem 90. let permanentně narůstají dovozy především ze států EU 15 a se vstupem ČR do EU se tyto dovozy ještě dynamizovaly. Evropský trh s tímto zbožím je ovládán velkými obchodními společnostmi sídlícími převážně ve státech EU 15 (Nizozemsko, Belgie). Na velkých a efektivně fungujících květinových burzách se prakticky soustřeďuje celosvětová nabídka s poptávkou a tyto firmy nyní v rámci platných pravidel jednotného trhu bez omezení vstupují na náš trh. Celá agregace je trvale charakterizována vysokým bilančním schodkem, který z 1,8 mld. Kč v průměru za období 2001-03 vzrostl na 2,3 mld. Kč za období 2004-06 (index 129). U některých produktů dané skupiny sice existuje tuzemská nabídka, ale uplatnění na tuzemském trhu, resp. ve vývozu, nalézají jen vybrané položky ze skupiny okrasných rostlin či dřevin, jejichž produkce je obvykle pracovně náročná.

⁵ Podrobnější informace k položkové struktuře vybraných kapitol jsou uvedeny na str. 46.

Vzhledem k mimořádně atraktivní a kvalitní nabídce zejména řezaných květin ze zahraničí nelze předpokládat, že by se čeští pěstitelé na daném segmentu trhu mohli výrazněji uplatnit. Za sledované období vzrostlo naše záporné saldo o více než jednu čtvrtinu a nelze očekávat, že by se jeho současný rozměr snižoval. Spíše se prosadí tendence k dalšímu růstu bilančního schodku.

Z výše naznačených důvodů byla celá kap. 06 zařazena do kategorie netto vyžádaných dovozů. Do AZO za daného definičního vymezení spadají i dovozy vánočních stromků. Tato komodita je názorným příkladem nejen jak dynamicky se mohou měnit hodnoty obchodu, ale i jak vcelku významně tato speciální komodita ovlivňuje naše záporné saldo. V průměru za období 2004-06 dospěl bilanční schodek k částce 186,6 mil. Kč ročně, přičemž meziročně vzrostl o 13 % na 195 mil. Kč v roce 2006.

Kapitola 07 „Jedlá zelenina a některé kořeny a hlízy“

Zelenina patří dlouhodobě mezi nejtěžší české dovozní agregace a rovněž tak mezi významné nositele záporného agrárního salda. Jak v předvstupním období vymezeném roky 2001-03, tak za období po vstupu (2004-06) si zelenina zaujímá pozici třetího největšího nositele bilančního schodku za AZO; v předvstupním období po kap. „Ovoce“ a „Zbytky, odpady včetně krmiv“ a za období členství opět po kap. „Ovoce“, ale nově po kap. „Maso“.

Tato dovozní agregace dospěla v průměru za období 2004-06 k zápornému obchodnímu saldu na úrovni 5,9 mld. Kč ročně, které ve srovnání s průměrem za předvstupní období vzrostlo o více než jednu čtvrtinu. Za celou sledovanou časovou řadu let 2001 až 2006 vzrostl bilanční schodek za kap. 07 o více než jednu polovinu (index 158).

Celá kap. 07 byla zařazena do kategorie vynucených dovozů (viz příloha 3), i když lze nalézt důvody k zařazení řady komodit do kategorie nekompetitivních dovozů. Dovozy zachycované celní statistikou nebyly „očištěny“ o dovozy takových druhů zeleniny, které v našich klimatických podmínkách nedokážeme vypěstovat, ale stejně tak o produkty našeho klimatického pásma, které jsou dováženy celoročně. K těmto upřesněním chybí validní podklady a pracně získaný dílčí výsledek by nejen neodpovídal vynaloženému úsilí, ale ani nemohl zásadním způsobem ovlivnit výsledek kvantifikace.

Je nutno zdůraznit, že pokračující růst bilančního schodku za kap. 07 je zejména důsledkem podstatné změny v poptávce spotřebitelů. Český spotřebitel obdobně jako ve všech vyspělých zemích požaduje celoročně stabilní nabídku základních druhů zeleniny (včetně raných brambor). Proto také je celá řada základních druhů dovážena celoročně, jmenovitě rajčata, papriky, okurky a mnohé jiné. Přicházejí-li k nám mimo u nás obvyklé pěstitelské období, lze tyto dovozy charakterizovat jako nekompetitivní, přestože jsou produkty našeho zeměpisného pásma. Nechyběly by tedy ani závažné důvody k tomu, aby byl značný podíl těchto dovozů zařazen do kategorie nekompetitivních dovozů. Nabídka těchto produktů, i když se i u nás s úspěchem pěstují v půdně a klimaticky příznivých oblastech a lze je pěstovat také ve sklenících, české producenty silně znevýhodňuje ve srovnání se skupinou států jižní Evropy, resp. ze třetích zemí. Pokračující globalizace přesouvá obecně produkci do nejpříznivějších podmínek. Plně liberalizovaný jednotný

trh unie, ale i pokračující tlak WTO ve směru poklesu dovozních omezení s velkou pravděpodobností existující nákladově cenového znevýhodnění českých výrobců nezmění v náš prospěch.

V tab. 9 zachycené změny ve stupni krytí dovozů vývozy za vybrané komodity vcelku potvrzují, že zvolené zařazení kap. 07 do kategorie vynucených dovozů odpovídá reálné situaci vzhledem k nízkému krytí našich dovozů vývozy. Je zřejmé, že změnit současnou situaci v náš prospěch bude úkol velmi náročný, pokud se nezmění nástroje ovlivňující trh s danými komoditami a cenově nákladové parametry.

Tab. 9 - Stupeň krytí dovozů vývozy vybraných komodit v rámci kapitoly 07 a 08 (%)

Komodity (zkrácené označení)	2004	2005	2006
Brambory	19	102	46
Rajčata	8	10	13
Cibule	6	15	11
Zelí	8	18	19
Saláty	5	9	12
Mrkev	6	20	20
Okurky	5	9	12
Zelenina ostatní čerstvá	7	13	13

Komodity (zkrácené označení)	2004	2005	2006
Vinné hrozny	2	6	7
Jablka, hrušky	40	36	41
Meruňky, třešně	20	19	23
Ovoce ostatní	3	10	12

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

Kapitola 08 „Jedlé ovoce a ořechy, kůra citrusových plodů nebo melounů“

Ovoce je dlouhodobě nejvýznamnější dovozní agregací a se vstupem ČR do EU se na tomto konstatování nic nezměnilo. U této agregace však došlo v průběhu let 2001-06 nejen k růstu dovozů (index 139), ale podstatně větší měrou i vývozu při výrazně nižší výchozí pozici (index 323). Tento jev nutno spojovat s členstvím v unii a je dán tím, že u řady komodit dochází z nejrůznějších příčin k významným reexportům (citrusové plody, banány a mnohé jiné). U banánů je to např. způsobeno tím, že tyto dovozy nalézají mimořádný odbyt v některých členských státech proto, že příslušná firma se sídlem v ČR dováží ve velkém odrůdy mimořádné jakosti z teritorií, kam některé jiné členské státy nemají tak výhodný přístup.

Celkové záporné saldo s kapitolou 08 dosáhlo 8,4 mld. Kč ročně v průměru za období 2004-06 a ve srovnání s předstupním obdobím 2001-03 vzrostlo o 1,2 mld. Kč.

Podobně jako u zeleniny je ze stejných důvodů problematické diferencovat mezi kompetitivními a nekompetitivními dovozy. U řady položek je zřejmé, že patří do skupiny nekompetitivních dovozů (banány, citrusy, pomeranče, datle, fíky, ananas, melouny, kokosové a ostatní ořechy, kiwi, hrozinky a další). U položky „Ostatní skořápkové ovoce“, do které patří také lískové a vlašské ořechy již nelze konstatovat, že by se jednalo o položky typicky nekompetitivní. Obdobně broskve patří mezi produkty mírného pásma, které se v klimatických podmínkách ČR běžně pěstují, stejně jako meruňky, stolní vinné hrozny a jiné druhy ovoce. Tyto druhy ovoce jsou jen podmíněně kompetitivní, pokud je český spotřebitel konzumuje celoročně a jejich mimosezónní dovozy mají praktický charakter nekompetitivních dovozů. Zařazení do kategorie vynucených dovozů (viz příloha 3) bylo zvoleno proto, že v konkurenci se zahraniční nabídkou těchto převážně

teplomilných druhů ovoce jsou naši producenti z hlediska nákladově cenových relací často ve zjevné nevýhodě a tyto komodity jsou masivně dováženy.

V tab. 9 zachycený stupeň krytí dovozů vývozy zřetelně potvrzuje, že dovozy zejména teplomilného ovoce v hodnotovém objemu citelně překračují jejich vývozy. Čeští producenti jsou vystaveni ostré konkurenci i u běžných druhů ovoce, protože nabídka našich bezprostředních sousedů využívá mj. příležitostí plynoucích z nízkých nákladů dopravy.

Pokud se tedy jednoznačně jedná o dovozy nekompetitivních položek plně odpovídající jejich definičnímu vymezení je jejich zařazení do dané kategorie nesporné (viz příloha 1). Na průměrné výši bilančního schodku za celou kap. 08 během tříletého členství ČR v unii se podílely netto dovozy nekompetitivního ovoce necelými dvěma třetinami, tj. 5,4 mld. Kč ročně.

Kapitola 09 „Káva, čaj, maté a koření“

Další převážně nekompetitivní agregací jsou dovozy spadající do kap. 09 „Káva, čaj, koření“. V průměru za období 2004-06 se za celou kapitolu pohybuje bilanční schodek na úrovni 1,5 mld. Kč (index 127 proti průměru 2001-03) a mírně narůstá v důsledku vyšší poptávky po daných komoditách.

Dovozy jsou převážně nekompetitivní povahy a to přesto, že do této agregace patří také kávové náhražky, kompetitivní koření (majoránka, kmín), směsi koření kompetitivního i nekompetitivního charakteru apod. Čistě nekompetitivními dovozy by byly dovozy zelené nepražené kávy, nebaleného čaje, nebaleného a neupraveného koření apod. V rámci této kapitoly je však rovněž dovážena pražená káva (mletá i nemletá), káva bez kofeinu, balená káva, balené, resp. porcované čaje, balené a upravené koření, kdy v dováženém zboží platíme rovněž obaly a v ceně jsou zakalkulovány náklady práce. Přestože v ČR existují značné kapacity balíren, pražírén a úpraven kávy, čaje a koření, dovozy daných položek narůstají a je zřejmé, že dovozy zboží s vyšší přidanou hodnotou zvyšují rozměr pasivního salda. Existenceschopnými zpracovateli těchto produktů zůstávají pouze ti producenti, kteří jsou schopni konkurovat zahraničním výrobcům s dlouholetou tradicí, s významným evropským, resp. světovým zastoupením na trhu, rozvinutým marketingem, mnohaletými obchodními vazbami apod. Je otázkou, do jaké míry mohou čeští zpracovatelé konkurovat této nabídce v bezcelním režimu jednotného trhu. Nadnárodní obchodní řetězce fungují desítky let na dnes již rozděleném evropském trhu s potravinami a reálně nelze očekávat zásadní změny v aktuálních obchodních tocích zboží. Určitý posun za dané situace nutno spojit s aktivní účastí zahraničního kapitálu při modernizaci našich zpracovatelských kapacit.

S uvedenými výhradami se nekompetitivní bilanční schodek (viz příloha 1) pohybuje na úrovni cca 1,5 mld. Kč ročně v průměru za období 2004-06 s tendencí k mírnému růstu (index 111). Ani do budoucna se situace nemůže příliš změnit a uvedený schodek bude zřejmě každoročně o tuto částku zatěžovat záporné saldo AZO.

Kapitola 10 „Obiloviny“

V souvislosti s členstvím ČR v unii došlo k zásadním změnám, které vedly k tomu, že se z pozice netto dovozce stáváme čistým vývozcem. Danou strukturální změnu nutno přisoudit

existenci jednotného trhu. V rámci Společné organizace trhu (SOT) s obilovinami máme možnost vyvážet přebytky produkce podle pravidel SZP za podmínky, že nabízíme obchodované zboží v požadované kvalitě. Průměrné bilanční aktivum ve výši cca 3 mld. Kč za období 2004-06 (viz tab. 6) se stává stabilní součástí českého AZO, přičemž jeho výše je každoročně snižována o nekompetitivní dovozy rýže i některých dalších obilovin. Vzhledem k značné závislosti sklizní na klimatických podmínkách a vysoké domácí spotřebě obilí ke krmným účelům nelze vyloučit výrazné výkyvy v obchodě s obilovinami.

Rýže je klasickou nekompetitivní netto dovozní položkou, ale vzhledem k dovozům rýže balené a jinak upravované možno mít k dané položce stejné výhrady jako ke kávě, čaji apod., tj. v příslušných dovozech se nejedná pouze o dovozy rýže neupravené. Včetně dovozů široku se jedná o nekompetitivní netto dovozy v průměrné výši cca 500 mil. Kč za období 2004-06. Rýže je trvalou součástí bilančního schodku českého AZO a obdobnou pozici této komodity včetně jejího rozměru lze očekávat i do budoucnosti.

Kapitola 11 „Mlýnské výrobky, slad, škroby, inulin, pšeničný lepek“

V případě kap. 11 se jedná o agregaci vytvářející bilanční aktivum v průměrné výši cca 1,5 mld. Kč za období 2004-06. Ze srovnání tříletého období před vstupem s obdobím po vstupu ČR do unie vyplývá značně dynamický růst dovozů (index 1621) při výrazně menší výchozí základně v roce 2001, vcelku nevýrazném růstu exportu (index 111) a stabilním objemu bilančního aktiva.

Mezi nekompetitivní dovozy patří maniokový škrob (v hodnotě 11,7 mil. Kč), dále krupice z tvrdé pšenice (nom. 1103 11), kterou nejen převážně dovážíme jako zpracovaný výrobek, ale rovněž vyvážíme (bilanční schodek se v průměru pohyboval na úrovni 64 mil. Kč ročně).

Vybrané komoditní agregace jsou zařazeny do kategorie vynucených dovozů. Z přílohy 3 je zřejmé, že vstupem do unie se situace pro ČR vyvíjí nepříznivě. Za období 2004-06 vzrostly netto dovozy za kompetitivní zboží náležející do kap. 11 z 89 mil. Kč v roce 2004 na 227 mil. Kč v roce 2006 při 1,5 násobném růstu hodnoty dovozů a jen 1,1 násobném růstu hodnoty vývozu. Vstup ČR do EU vedl, obdobně jako u řady jiných produktů s vyšší přidanou hodnotou, ke ztrátám tržních podílů českých producentů s negativním dopadem na zahraničně-obchodní bilanci českého AZO.

Kapitola 12 „Olejnata semena a olejnate plody, různá zrna, semena a plody, průmyslové nebo léčivé rostliny, sláma a píce“

Je zřejmé, že se jedná o bohatě strukturovanou kapitulu s velmi různorodými položkami (zahrnuje i chmel) a se silně rozkolísaným pohybem jak na straně dovozů, tak vývozu. Kap. 12 je dalším příkladem kapitoly, kde došlo k podstatnému snížení hodnoty bilančního aktiva. Ve srovnání s průměrem za předstupní období 2001-03 kleslo bilanční aktivum v průměru za období 2004-06 takřka na polovinu (index 58).

Z kap. 12 byla vyčleněna poměrně výrazná skupina nekompetitivních agregací s netto ročními dovozy v rozsahu cca 600 mil. Kč v průměru za období 2004-06. Za pozornost stojí zejména dovozy sójových bobů a podzemnice olejné (viz příloha 1). V obou případech se jedná

o nekompetitivní dovoz s různou mírou přidané hodnoty v závislosti na tom, zda se jedná o balený nebo jinak upravený výrobek.

Do kap. 12 rovněž patří aromatické a farmaceutické rostliny, které spadají jak do kompetitivních tak i nekompetitivních položek a jejich rozlišení je problematické. Produkty, které jsou dováženy pro potřeby farmaceutického, resp. jiného průmyslu jsou uvedeny v kategorii vyžádaných položek a opět se jedná o zboží, které je zčásti baleno, drceno nebo jinak upravováno (viz příloha 2). Dovozy z let 2004-06 v průměrné hodnotě cca 270 mil. Kč ročně jsou objemově poměrně stabilní. Po odečtení průměrných vývozu zatěžují každoroční záporné agrární saldo částkou cca 136 mil. Kč ročně.

S vědomím určitého zjednodušení byly položky lněná semena, semena řepky⁶ a slunečnice zařazeny do kategorie vynucených dovozů (viz příloha 3). Kap. 12 je nositelem bilančního aktiva v rozsahu cca 1,2 mld. v průměru za tři roky členství v EU. Obecně se jedná o agregace, u kterých v řadě případů lze jen obtížně rozhodnout, zda by je české zemědělství bylo schopno nabídnout z vlastních zdrojů a v konkurenceschopných cenových polohách.

Kapitola 13 „Šelak, gummy, pryskyřice jiné rostlinné šťávy a výtažky“

Jedná se o hodnotově méně významnou kapitolu s dlouhodobě aktivní obchodní bilancí. V agregaci je zahrnuta celá řada produktů, u nichž určení kompetitivnosti nebo případné zařazení do kategorie vyžádaných dovozů je obtížné s ohledem na disponibilní nomenklaturu.

Zřetelně dovozního charakteru, s průměrným netto záporným saldem ve stabilní výši zhruba 190 mil Kč za období 2004-06, jsou agregace pod nomenklaturním označením 1302 „Rostlinné šťávy a výtažky; pektinové látky; agar-agar a dále“ (viz příloha 1), které byly zařazeny mezi nekompetitivní dovozy. Do kategorie vyžádaných dovozů byly začleněny dovozy šelaku, gummy a pryskyřice (1301) s ustálenými netto dovozy v hodnotě 36 mil. Kč za stejné období.

Kapitola 14 „Rostlinné pletací materiály, rostlinné produkty, jinde neuvedené ani nezahrnuté“

Hodnotově nejméně rozsáhlá a trvale netto dovozní kapitola, u které je zařazení jednotlivých agregací do zvolených kategorií velmi obtížné a nelze ani posoudit, jaká je zastupitelnost dovážených surovin domácí výrobou. Jen pro hrubou orientaci se jedná o obchod s rákosem, travami, lýkem, vrbovým proutím, mořskými travami apod.

Celá kapitola byla zařazena do kategorie vyžádaných dovozů a v průměru za období 2004-06 se jedná o netto dovozy v hodnotě téměř 30 mil. Kč ročně.

⁶ Komodita „Řepka“ se vstupem ČR do EU významně prosazuje v zahraničním obchodě ve formě MEŘO, tj. produktu s vyšší přidanou hodnotou. Hodnota tohoto netto vývozu vzrostla z 533,7 mil. Kč v průměru za předvstupní období 2001-03 na průměrných 1975,8 mil. Kč za období 2004-06 (index 370); meziročně vzrostl vývoz MEŘO na 2 294,6 mil. Kč v roce 2006. Tato komodita není součástí českého AZO, protože zatím není zachycována „Statistikou zahraničního obchodu“.

Kapitola 15 „Živočišné nebo rostlinné tuky a oleje, upravené jedlé tuky, živočišné nebo rostlinné vosky“

Významnými nekompetitivními agregacemi jsou dovozy různých druhů olejů (sójového, olivového, palmového, kokosového aj.), kde zůstává AZO ve významném dlouhodobém bilančním schodku. Tyto dlouhodobě narůstající dovozy překročily aktuálně hranici 4 mld. Kč. Díky výrazně rostoucím vývozům (index 150) zůstává průměrné netto dovozní saldo za období po vstupu ve srovnání s předvstupním obdobím víceméně stabilní na úrovni cca 2,0 mld. Kč ročně.

Kap. 15 je z necelých čtyř pětín naplňována netto dovozy nekompetitivních surovin v průměrné výši 1,7 mld. Kč ročně (viz příloha 1). Dovozy sójového, olivového, palmového, podzemnicového a kokosového oleje jsou jednoznačně nekompetitivní povahy. U sójového, kokosového, ale i u jiných olejů platí, že se importují sójové boby, resp. kopra k domácímu zpracování (pro tukový průmysl) na olej, který jako produkt s vyšší přidanou hodnotou je vyvážen a podstatně napomáhá k poklesu bilančního schodku. Za sledované období 2004-06 narůstaly průměrné hodnoty dovozů těchto olejů nepodstatně (index 108), zatímco vývozy značně dynamicky (index 180).

Zhruba z jedné pětiny se v rámci kap. 15 jedná o dovozy kompetitivních nebo nekompetitivních položek k technickým účelům a byly tedy začleněny do kategorie vyžádaných dovozů (viz příloha 2). Tyto netto dovozy zatěžovaly v průměru za období 2004-06 záporné agrární saldo více než 400 mil. Kč ročně.

Kapitola 16 „Přípravky z masa, ryb nebo koryšů, měkkýšů nebo jiných vodních bezobratlých“

Agregace zahrnuté do kap. 16 jsou stabilní součástí bilančního schodku českého AZO a za sledované období 2001-06 se tento schodek pohybuje na průměrné úrovni 1,0 mld. Kč při kolísání v rozmezí od 0,8 mld. Kč do 1,3 mld. Kč ročně.

Jedná se převážně o nekompetitivní zboží, a protože je převážně zpracováváno na finální výrobky, dostává charakter produktu domácího původu (zpracování dovezených ryb do konzerv, na rybí polotovary, ryby v nálevech apod.). Kapitola 16 je vymezena netto dovozy v hodnotě cca 1,0 mld. Kč za období 2004-06 (viz příloha 1).

Kap. 16 zahrnuje rovněž netto dovozy uzemek, salámů a konzerv z masa (nom. 1601 až 1602) v průměrné hodnotě 135 mil. Kč za období 2004-06, které svou povahou patří do kategorie vynucených dovozů. Za uvedené období tyto dovozy trvale narůstaly (index 173,5), avšak menší měrou než vývozy (index 191,7).

Kapitola 17 „Cukr a cukrovinky“

V rámci kap. 17 došlo v souvislosti s členstvím ČR v unii k řádovým změnám v hodnotových tocích. Jestliže u celé řady významných komoditních agregací došlo se vstupem do EU k zeslabení agrárních vývozů a naopak k výraznému posílení agrárních dovozů, u kap. 17 došlo k opačnému vývoji. Za období 2004-06 ve srovnání s předvstupním obdobím 2001-03 vzrostly průměrné dovozy

cukru a cukrovinek 1,6krát, průměrné vývozy 2,2krát a bilanční přebytek kap. 17 se navýšil cca třikrát. Za tři roky členství v unii dosáhla průměrná hodnota kladného salda 3,8 mld. Kč za rok (viz tab. 6). S přijatou reformou SOT s cukrem však končí období růstu netto vývozu cukru. Uzavřením 3 cukrovarů společnosti Eastern Sugar proti kompenzační platbě se kvóta ČR sníží o 102 tis. t cukru a cukr se s největší pravděpodobností přestane vyvážet.

Z hlediska zadání této studie jsou analyzovány především komodity, které jsou nositeli bilančního schodku. V daném případě se jedná o nekompetitivní netto dovozy třtinového cukru a melasy, javorového sirupu a některých dalších komponentů v hodnotě cca 13 mil. Kč ročně v průměru za období 2004-06.

V rámci dané kapitoly je důležitou agregací obchod s cukrovinkami, který zásadním způsobem ovlivňuje obrat kap. 17. Z přílohy 3 je zřejmé, že za období 2004-06 poklesl hodnotový objem vývozu (index 76) i dovozu (index 85), ale i kladného salda (index 67). Potvrzuje se, že se nedaří lépe se prosadit na trhu se zpracovanými produkty a naopak vstup do unie situaci spíše zhoršil. V rámci této agregace, obdobně jako u řady dalších, se jedná i o obchodní operace, které jsou mj. dány také snahou po zpestření sortimentní nabídky; vybrané agregace (viz příloha 3) byly zařazeny mezi vynucené dovozy.

Kapitola 18 „Kakao a kakaové přípravky“

Z hlediska spotřebitelských preferencí jsou významnými dovozními komoditami položky zahrnuté do kap. 18, jejichž nekompetitivní netto dovozy ve srovnání s předvstupním obdobím vzrostly 1,5krát. Celá tato kapitola spadá mezi nekompetitivní položky, přičemž jejich zahrnutí do této kategorie se opírá o tvrdá data v případě dovozu kakaových bobů, kakaového oleje a tuku a některé další položky surovinové povahy. U ostatních agregací, resp. položek spadajících do kap. 18 se jedná o čokoládové, resp. kakaové cukrovinky a výrobky, obsahující často vysoký podíl dalších komponentů, jakými jsou např. cukr a alkohol, dále pak se může jednat o zavařeniny, sušené mléko a další polotovary s obsahem kakaa. V rámci této agregace tedy existuje celá řada dovozních položek obsahujících další komponenty a způsobujících, že kakaové suroviny v těchto případech nejsou rozhodující součástí dováženého výrobku.

Existující rozměr záporného obchodního salda kap. 18 je dalším příkladem, že vstup ČR do EU znamená zvýšenou konkurenci. Otevření se českého trhu dovozcům nabízejících zavedené značky špičkových zahraničních firem (obvykle nadnárodních společností) vedlo k zatížení agrárního obchodního schodku o dalších 0,8 mld. Kč ve srovnání s předvstupním obdobím.

Pozice předních evropských, resp. světových firem je natolik silná, že případné zvyšující se zastoupení českého zboží na zahraničních trzích je ve značné míře dáno rozsahem účasti zahraničního kapitálu ve zpracovatelských podnicích. Snížení tohoto salda je zřetelně spojeno s modernizací výrobní základny, přičemž rostoucí sortimentní nároky spotřebitelů zřejmě nepovedou k poklesu zmiňovaného salda. Přes výše uvedené výhrady byla celá kap. 18 zařazena do kategorie nekompetitivních dovozů. Tato agregace, stejně jako řada dalších je příkladem toho, jak u nás fungují zpracovatelské firmy s rozhodující zahraniční kapitálovou účastí a dovážející ze

zahraničí základní suroviny a to i kompetitivní povahy, jsou-li dostupné za výhodnější ceny než na domácím trhu.

Kapitola 19 „Přípravky z obilovin, mouky, škrobu nebo mléka, jemné pečivo“

Celková situace je u kap. 19 zhruba obdobná jako u předchozí kapitoly. Se vstupem ČR do EU ve srovnání s předvstupním obdobím vzrostl bilanční schodek 1,5 násobně. Toto zboží bylo zařazeno do kategorie vynucených dovozů (viz příloha 3), protože se prakticky jedná o zboží kompetitivní povahy. Bilanční schodek se za sledované období pohybuje zhruba na úrovni 3,2 mld. Kč a jeho snížení, obdobně jako u kap. 18, je dáno připraveností českých výrobců čelit zahraniční konkurenci. Z hlediska možnosti jeho snižování platí zhruba totéž jako u kap. 18.

Kapitola 20 „Přípravky ze zeleniny, ovoce, ořechů nebo jiných částí rostlin“

U kap. 20 platí totéž co u předchozích dvou kapitol s tím, že se nomenklaturně jedná o jednu z položkově nejčlenitějších kapitol. Na základě možností, které poskytuje nomenklaturní členění, byla část dovozů zařazena do kategorie nekompetitivních dovozů a část dovozů do kategorie vynucených dovozů.

V rámci kap. 20 celkem došlo za sledované období ve srovnání s předchozí kapitolou k méně dynamickému růstu agrárního schodku v obchodě s touto agregací (index 126) vzhledem k rychlejšímu průměrnému růstu hodnoty vývozu (index 145) ve srovnání s růstem hodnoty dovozu (index 133). U dovozů nekompetitivních položek (viz příloha 1) se netto dovozní saldo v průměru za období 2004-06 pohybuje na úrovni 1,1 mld. Kč, přičemž vzrostlo 1,2krát vůči výchozímu období 2001-03. U části dovozů spadajících do kategorie vynucených dovozů za stejné období vzrostlo netto dovozní saldo 1,1krát.

Kapitola 21 „Různé jedlé přípravky“

Jedná se o agregaci s trvale netto dovozní bilancí s tendencí k jejímu snižování. Vstup do EU vedl ke zřetelné dynamice exportů (index 140) proti importům (index 118) s pozitivním dopadem na snižování bilančního pasiva o cca 400 mil. Kč na 2,4 mld. Kč ročně v průměru za období 2004-06.

Jednotlivé položky jsou převážně využívány v potravinářském průmyslu. V rámci užití kategorizace připadá menší část, zhruba 0,5 mld. Kč, na netto dovozy nekompetitivního zboží v průměru za období 2004-06 (viz příloha 1) a větší část na netto dovozy kompetitivních agregací v hodnotě cca 1,9 mld. Kč (viz příloha 3), přičemž mnohé z těchto dovozů uspokojují speciální požadavky zpracovatelů a jsou prakticky nezastupitelné.

Kapitola 22 „Nápoje, lihoviny a ocet“

Kapitola 22 v sobě zahrnuje celou řadu různorodých položek, resp. agregací, jejichž přiřazení do zvolených kategorií je nejednoznačné, vyplývající z různého užití a váhy příslušné položky v rámci dané kapitoly. Se vstupem ČR do EU došlo za celou agregaci k zásadnímu poklesu

bilančního aktiva z 1,5 mld. Kč ročně v průměru za období před vstupem na cca 270 mil. Kč ročně za období 2004-06.

Vzhledem k mimořádně ostré konkurenci na jednotném trhu s vínem (2204) a prakticky stabilně malému krytí dovozů vývozy kolem hranice 6 % v průměru za období 2004-06 (viz tab. 10), nelze u této položky očekávat výrazné posílení exportní pozice. Z těchto důvodů byla tato komodita zařazena mezi nekompetitivní (viz příloha 1), i když svým charakterem je plodinou mírného zeměpisného pásma (analogicky jako některé zelinářské nebo ovocnářské komodity).

Tab. 10 - Stupeň krytí dovozů vývozy vybraných komodit v rámci kapitoly 22 (%)

Komodity	2004	2005	2006
Víno, vinný mošt (2204)	5,7	5,7	7,3
Vermut a ostatní vína z čerstvých hroznů (2205)	28,4	11,7	4,5
Destiláty, likéry atd. (2208)	21,7	26,5	21,6
Voda, minerálky atd. (2201 a 2202)	106,1	105,0	117,3

Pramen: Statistika zahraničního obchodu

Obdobně se příliš nemění stupeň krytí dovozů vývozy destilátů a likérů (2208), kde hodnoty vývozu pokrývají zhruba jednu pětinu až jednu čtvrtinu dovozů a prakticky z toho plyne, že po bohatém sortimentu tohoto zboží trvale roste poptávka a spotřebitelé obdobně jako v ostatních vyspělých zemích toto zboží trvale požadují. Dovozy tohoto zboží jsou v zásadě vymezeny poptávkou spotřebitelů, přičemž netto dovozy se v průměru za období 2004-06 pohybují na úrovni 1,0 mld. Kč ročně.

Velmi intenzivní výměna zboží probíhá na úseku zahraničního obchodu se stolní a minerální vodou (2201 a 2202), kde se ČR drží na pozici netto vývozce v hodnotě 200 mil. Kč za období 2004-06. Touto agregací spolu s vývozy piva, přes ztráty zaznamenané na trhu s vínem, se daří udržet kap. 22 celkem v bilančním přebytku. Pivo si se vstupem do EU udrželo patřičnou vývozní dynamiku a za celé období po vstupu udržuje netto vývozy na úrovni 3,5 mld. Kč ročně.

Kapitola 23 „Zbytky a odpady potravinářského průmyslu, krmiva“

Na nekompetitivním záporném agrárním saldu se dlouhodobě významnou měrou podílí kapitola 23 „Zbytky a odpady v potravinářském průmyslu, krmiva“, jmenovitě položka 2304 „Sójové pokrutiny“. Po kapitolách „Ovoce“, „Maso“ a „Zelenina“ byla kap. 23 v období 2004-06 čtvrtým největším nositelem záporného obchodního salda. Kromě dovozů sojových bobů, které nalézají uplatnění v potravinářském průmyslu, zůstávají vedlejší produkty ze sóji, jmenovitě sójový extrahovaný šrot, nenahraditelným zdrojem bílkovin v krmných směsích. Význam a zastoupení tohoto komponentu v krmných směsích trvale roste mj. i v důsledku sníženého užití masokostních a rybích mouček v krmných směsích. Při základní úvaze zda požadovaná cena dovozu odpovídá obsahu živin v krmivu je prokazatelně nejvýhodnějším rostlinným bílkovinným komponentem sójový extrahovaný šrot. Je charakterizován vysokým obsahem dusíkatých látek (v průměru 43 až 48 %), v současnosti je sója prakticky nezastupitelným krmivem pro všechny kategorie prasat, a lze si jen obtížně představit, že by bylo možno tyto dovozy zásadně snížit. Sojové pokrutiny jsou prakticky v celém rozsahu dováženy ze států EU, jmenovitě z Německa.

Kap. 23 patří mezi agregace, kde proti předvstupnímu období došlo za období 2004-06 k redukcí bilančního schodku (index 91) na 4,6 mld. Kč ročně. Rozhodující váhu (cca 80 %) na tomto bilančním schodku zaujímají za sledované období 2001-06 dovozy pokrutin po extrahování sojových bobů a bavlníkových semen, kokosových ořechů aj. Tyto komodity patří do kategorie nekompetitivních dovozů. Po vstupu do EU hodnota těchto dovozů poklesla zhruba o jednu pětinu, zřejmě i vlivem rostoucí nabídky řepkových pokrutin.

Neopomenutelným nositelem záporného agrárního salda jsou dovozy nejrozličnějších druhů krmiv určených ke zkrmování zvířatům v domácnostech. Záporné saldo v obchodě s krmivy pro psy, kočky aj. druhy zvířat v balení pro drobný prodej vzrostlo se vstupem do EU na dvojnásobek (na necelou 1 mld. Kč). Je názorným příkladem dovozů, které uspokojují rostoucí poptávku obyvatelstva po těchto produktech, a proto byly tyto komodity zařazeny mezi vyžádané dovozy (viz příloha 2). Bylo by je možno zařadit i mezi tzv. „vynucené dovozy“ za předpokladu, že by se na domácím trhu prosadili výrobci, kteří by dokázali patřičné suroviny zpracovat na požadovaná krmiva v konkurenceschopných cenách a zabezpečit tak prvovýrobcům odbyt pro suroviny využívané k produkci těchto krmiv. U této komodity, stejně jako u řady dalších, je obtížné se na jednotném trhu unie udržet, a to nejen z důvodů nižší konkurenceschopnosti, ale i proto, že tyto segmenty agrárních trhů jsou již obsazeny. Pro dokreslení celkové situace v obchodě s touto komoditou (230910) lze uvést, že ve sledovaných letech se krytí dovozů vývozy pohybovalo na úrovni cca 40 %.

„Přípravky ostatní používané k výživě zvířat“ (230990) jsou bohatě strukturovány do celé řady výrobků. Tomuto členění musí odpovídat i nomenklatura celního sazebníku, která je sestavena především tak, aby byla použitelná k rozlišení celních sazeb. Rozhodujícími hledisky jsou např. gramáž, obsahy účinných látek, různé technologické ukazatele, takže rozčlenění této agregace do sledovaných kategorií je tím obtížnější, čím složitěji jsou komponovány finalizované přípravky. Jejich nabídka však trvale roste a jsou předmětem narůstající obchodní výměny. Obchodní schodek za tyto přípravky se pohyboval po vstupu do EU na úrovni cca 0,5 mld. Kč, celá agregace byla zařazena do kategorie vynucených dovozů (viz příloha 3) a stupeň krytí dovozů vývozy se pohyboval v průměru za období 2004-06 na úrovni cca 60 %.

Kapitola 24 „Tabák a vyrobené tabákové náhražky“

Komoditní agregace 24 je typickým příkladem využití „zušlecht'ovacího“ zahraničně obchodního styku ke zlepšování hospodářského výsledku zpracovatelů. Tyto zušlecht'ovací operace organizované finančně silným nadnárodním monopolem v případě komodity „Tabák“ neslouží výživovým potřebám obyvatelstva, avšak významnou měrou ovlivňují agrární saldo. Je tomu tak proto, že tabák jako zemědělská plodina věcně náleží do nomenklatury AZO. Za daného nomenklaturního vymezení vyplývá, že rostoucí záporné saldo připisované zemědělství je také výsledkem řešení existující poptávky po tabáku a tabákových výrobcích. V daném konkrétním případě, jako u mnoha dalších agregací se jedná o zahraničně obchodní operace bez zřetelné vazby na domácí zemědělství a jeho rozměr.

Za první tři roky členství ČR v unii se obchodní výměna u kapitoly 24 zásadně změnila a to v tom smyslu, že zatímco pro předvstupní období let 2001-03 byla charakteristickým rysem určitá rozkolísanost salda při nevelkém rozsahu, se vstupem do EU dospěl bilanční schodek v průměru za období 2004-06 k částce téměř 1,9 mld. Kč za rok (viz příloha 2); meziročně vzrostlo pasivní saldo o 1,3 mld. Kč na 2,6 mld. Kč v roce 2006 (index 201).

Na daných netto dovozech kap. 24 celkem za období 2004-06 se agregace „Nezpracovaný tabák“ (2401) podílela 75 % a zbytek připadl na agregaci „Doutníky, cigarety aj.“ (2402, 2403). V obou případech náleží toto zboží do skupiny vyžádaných dovozů, přičemž současně platí, že tyto dovozy lze stejně tak dobře zahrnout do kategorie „nekompetitivních dovozů“. V případě nezpracovaného tabáku při klesajících hodnotách dovozů (index 83) a takřka trojnásobném růstu vývozu (reexporty) došlo k poklesu záporného salda (index 70). Se vstupem do EU došlo k cca 1,6 násobnému růstu dovozů hotových tabákových výrobků při prakticky stabilních hodnotách vývozu a mírném růstu netto dovozů (index 112).

* * *

K doplnění této kapitoly nutno ještě uvést některé další skutečnosti ovlivňující analyzované jevy a pro jejichž doložení chybí nezbytné podklady, resp. jejich identifikace nebyla cílem této práce. Jedná se mj. o problém faktické míry ochrany českých výrobců před zahraniční konkurencí, netarifní překážky obchodu, různé míry podpor do zemědělství a o aktivity související s činností mezinárodních obchodních společností a zahraničních investorů.

Míra ochrany před zahraniční konkurencí

K základní změně po vstupu ČR do EU došlo v míře ochrany domácího trhu vůči dovozům z členských států EU, i když daná tendence se začala projevovat řadu let před vstupem do EU, kdy obvyklá valorická cla ztrácela svou funkci především u citlivých agrárních komodit. (Mezi citlivé položky zařazujeme mj. mléko a vybrané mlékárenské produkty, maso, drůbež, cukr, obiloviny, vybrané rostlinné oleje, některé druhy ovoce). Příliš expanzivní celní politika, resp. úsilí po vyšší celní ochraně má za následek nejen potlačení zahraniční konkurence, ale také ztrátu vlastní konkurenceschopnosti. Ve fungujícím tržním prostředí jsou srovnatelné ceny zahraniční konkurence korigujícím faktorem růstu domácích cen a zásadním signálem jaká faktická omezení jsou dána monopolnímu chování domácích výrobců v přirozené snaze zvyšovat ceny.

Tržní mechanismus má za následek, že pokud domácí cena vzroste a cena mezinárodního trhu nebo možného dovozu bude stagnovat, resp. relativně klesat, valorická cla vyměřená z nízké zahraniční ceny opět následně nebudou dostatečně chránit domácí výrobce. Je tomu tak proto, že valorické clo může svou ochrannou funkci splňovat jen tehdy, pokud jsou ceny možného dovozu nižší maximálně o hodnotu tohoto cla. Pokud ale domácí ceny vzrostou, bude rozdíl mezi vnějšími („zahraničními“) cenami a domácími cenami u mnoha položek vyšší než v procentech vyjádřený celní tarif a ochrana trhu se nejen nezlepší, ale zhorší. A protože již v předvstupním období byly ceny řady agrárních komodit v zemích potenciálních dodavatelů zejména ze sousedních členských

států prokazatelně nižší než CZV v ČR, každé navrhované zvýšení celních sazeb u korespondujících a obvykle i citlivých produktů vede jen k růstu domácích cen bez příslušného ochranného efektu.

Výsledkem je posílení konkurenceschopnosti zahraničních dovozců, kterým po úhradě valorického cla narůstá odbytový prostor na českém trhu v důsledku cenového rozdílu mezi vyššími cenami na tuzemském trhu a nižšími cenovými nabídkami ze zahraničí i přes odvedené clo.

Daný mechanismus byl popsán proto, že se sice v rámci vnitroujního obchodu nemůže uplatnit, protože jednotný trh je trhem bezcelným, ale obdobný mechanismus platí a funguje v rámci obchodu mezi EU jako celku a třetími zeměmi. Neuzavřené Katarské kolo jednání WTO směřuje mj. k další liberalizaci a k omezení deformujících až diskriminačních bariér světového agrárního obchodu s cílem dospět ke „spravedlivějším“ principům mezinárodní dělby práce.

Pro upřesnění možno dodat, že na jednotném trhu se vstupem nových členských zemí do EU významně snížil prostor pro obchodní výměnu se třetími zeměmi.

Netarifní překážky obchodu a různá míra podpory zemědělství

Férové soutěžní podmínky na jednotném trhu jsou podmíněny existencí volného trhu neovlivňovaného možnostmi uplatnit netarifní překážky obchodu, což ve skutečnosti nemusí v řadě zemí platit. Stejně tak jsou ohroženy srovnatelné soutěžní podmínky na trhu tím, že se řadě členských států dostává ve větší míře podpory než ostatním. Tento závěr platí obecně ve srovnání mezi starými a novými členskými zeměmi a do té doby, než dojde k dorovnání výše přímých plateb všem členským státům do stejné úrovně. I po faktickém naplnění tohoto požadavku bude i nadále docházet k porušování principu rovnocenných soutěžních podmínek na evropském agrárním trhu. O existenci různých podpor, stimulů, výhod či nákladových úlev nelze pochybovat, jsou doprovodným jevem zahraničně obchodních aktivit a zjevnými nositeli konkurenčních výhod, přičemž ale tyto informace jsou obvykle důvěrné povahy a nelze je prakticky prokázat.

Pozice nadnárodních obchodních společností a zahraničních investorů

Obchodní výměna je mezi členskými státy významně ovlivněna chováním obchodních či podnikatelských subjektů na trhu, přičemž jejich vliv je o to větší, čím větší je jejich tržní síla. Nové členské státy vstoupily na vyspělý jednotný trh, resp. jim byl tento trh zpřístupněn až v souvislosti se zrušením státního monopolu v oblasti zahraničního obchodu a teoreticky stejné obchodní podmínky pro ně začaly plně platit od 1. 5. 2004.

Celý poválečný vývoj, a to zejména v Evropě, byl po desítky let ovlivňován řadou faktorů objektivní povahy, kterým se bylo nutno přizpůsobit. Po mnoho let budované obchodní vazby, využívání nejnovějších poznatků z technické či technologické oblasti, z oblasti marketingu, poskytování výhodných obchodních úvěrů, narůstající tržní image největších evropských potravinářských firem vedly k rozdělení trhů v rámci jednotlivých tržních segmentů mezi jeho nejaktivnější účastníky, tj. ve prospěch společností s největší tržní silou. Do takto determinovaného jednotného trhu vstoupily nové členské státy málo připravené, s omezenými investičními možnostmi, takže konkrétní výsledky AZO po vstupu ČR do unie jsou očekávanými důsledky podstatně méně výkonné národní ekonomiky včetně agrárního sektoru.

Tyto zmiňované a mnohé další skutečnosti je důležité uvést proto, že objektivně existují, ale s připomenutím, že je lze jen velmi omezeně kvantifikovat, přestože mohou zásadním způsobem ovlivnit konečné výsledky AZO. Uvedené faktory mnohdy zásadně ovlivňují objemy a skladbu obchodovaného zboží mezi původními obvykle hospodářsky vyspělejšími státy EU 15 a novými členskými státy.

Dopady výše uvedených faktorů v konečných důsledcích ovlivňují bilanční nevyváženost českého AZO. Možno uvést celou řadu dalších faktorů, které jsou důležité z hlediska vyvážené interpretace výsledků provedené kvantifikace. Konkrétně možno uvést:

- Současný AZO vyspělých evropských zemí porovnatelný s ČR je jen nepřímě propojen s agrárním sektorem, resp. vstupuje do přímých vazeb se zemědělstvím. Ve vývozu a dovozu existuje řada obchodních operací vysloveně „ziskového charakteru“; jedná se např. i o spekulativní prodeje a nákupy. V současné statistice AZO nejsou rozlišeny operace tzv. „zušlechtřovacího styku“ a jsou prezentovány veškeré obchodní operace bez ohledu na to, zda šlo zboží do oběhu či nikoliv. Do bilance AZO může být zahrnováno zboží, které na území deklarovaného státu vůbec nevstoupilo, tj. např. obchodní subjekt levně zboží kdesi nakoupil, za výhodných podmínek uskladnil a v konjunkturálně příhodné době kdesi se ziskem prodal.
- Na mezinárodním trhu při převažující nabídce nad poptávkou je pro každý obchodní subjekt značně výhodnější a snazší nakupovat než prodávat. I pro méně kvalifikované tuzemské obchodníky, resp. dovozce je relativně jednodušší dovážet vše, co je tuzemským trhem poptáváno. Spolu s aktuálním vývojem měnového kurzu, tj. s posilováním domácí měny nutno spojit zdražování exportu, což rovněž znesnadňuje vývoz a naopak usnadňuje dovoz.
- Zahraniční exportéři jsou ve výhodě, protože obvykle disponují hlubšími znalostmi o obchodních či jiných podmínkách existujících na českém trhu a navíc celá řada našich specialistů je angažována u zahraničních firem působících na domácím trhu. Znalosti obchodních partnerů ze zemí rozhodující konkurence jsou obvykle nesrovnatelně vyšší úrovně a umožňují lepší tzv. „zpracování trhu“ za pomoci delegatur, afilací, obchodních zástupců, obchodních konzulátů a osobních kontaktů.
- Zřetelnou nevýhodou českých subjektů operujících na trhu je rozměr exportních či dovozních firem, nedostačující výrobní kapacita tuzemských zpracovatelů, neuspokojivé image nabízeného zboží a jeho prezentace v zahraničí, nízká kapitálová síla exportních firem, méně výhodné exportní úvěry atd.
- Ve srovnání se zeměmi rozhodující konkurence disponujeme často méně příznivými výchozími podmínkami danými např. náklady produkce, obchodními náklady, schopností pružně reagovat na požadavky trhu včetně potřebné flexibility vůči požadavkům zákazníka.
- Doposud zcela neuspokojivý zůstává stupeň integrace mezi prvovýrobcem, zpracovatelem a přepravci, který je ve srovnání se zahraniční konkurencí obecně na velmi nízké úrovni.

Lze shrnout, že výše uvedený neúplný výčet všech možných faktorů ovlivňujících naši pozici v rámci zahraničně obchodní výměny zemědělskopotravinářskými komoditami je zásadní důležitosti. Výsledný efekt každé jednotlivé obchodní operace je vždy vymezen komplexním působením celé řady faktorů, aniž by bylo v silách řešitelů ocenit jejich váhu. Proto také se vždy dopouštíme určitého zjednodušení, pokud konstatujeme, že např. rostoucí záporné saldo v obchodě s masem je dáno klesající konkurenceschopností českých producentů či nedostatečnou nabídkou zboží s vyšší přidanou hodnotou. Některý z možných faktorů může vykazovat určující vliv, ale vždy je finální výsledek ovlivňován celou řadou dalších okolností, aniž by je bylo možno odděleně kvantifikovat.

4 Kvantifikace struktury bilančního schodku AZO podle jeho komoditních nositelů (netto nekompetitivní, vyžádané a vynucené agrární dovozy)

Nutno zdůraznit, že vypovídací hodnota provedené kvantifikace je zčásti ovlivněna tím, že přijaté členění AZO do tří zmiňovaných kategorií doprovázejí metodologické problémy. V propočtech se pracuje jednak s tzv. tvrdými daty, kde jejich začlenění do kategorií nečiní potíže, tj. můžeme jednoznačně rozhodnout, do které hypotetické skupiny patří, ale také s agregacemi, kde existující nomenklaturní členění neumožňuje jednotlivé položky bez výhrad rozklíčovat na příslušné kategorie. Výpověď je rovněž ovlivněna tím, že v případě jednoznačně nekompetitivních dovozů potravin, resp. potravinářských surovin (tropické a subtropické ovoce a zelenina, kakaové boby, podzemnice olejná atd.) se jedná jak o zboží surovinové, tak i zpracované povahy. V řadě případů jsou dovozy v hodnotovém vyjádření navyšovány tím, že dovážíme, ale také vyvážíme zboží ve zpracované podobě. To znamená, že narůstá jejich hodnota vlivem dalšího zpracování, kombinací dováženého produktu s jinými surovinami, o hodnotu konzervantů, o náklady související s balením apod.

Vzájemné relace mezi objemy nezpracovaných a zpracovaných položek ovlivňují rozměr salda a jsou do značné míry dány tím, jak která země obchoduje se zpracovanými výrobky, představujícími v obchodě zřetelnou výhodu. Kvantifikované hodnoty tedy nepřímo vyjadřují i konkurenceschopnost jednotlivých zahraničně obchodních operací v rámci sledovaných kapitol, resp. agregací a indikují i možný prostor pro změnu daných relací pro nás převážně nevýhodných. Menší zastoupení komodit s vyšší přidanou hodnotou se ve výsledném efektu mj. projevuje růstem netto dovozů a globálně pak nárůstem schodku českého AZO.

Tato kapitola úzce navazuje na předchozí, kde byla podrobně osvětlena metodická východiska přijaté kategorizace agrárního obchodu v členění na jednotlivé kapitoly, resp. agregace celního sazebníku. V tabulkové příloze 1 až 3 na závěr této práce jsou uvedeny konkrétní hodnoty k jednotlivým sledovaným agregacím v členění na průměrné hodnoty dovozu, vývozu, netto dovozu za období 2004 až 2006. V rozlišení na kategorie nekompetitivních dovozů, vyžádaných a vynucených agrárních dovozů jsou pak v závěrečném dvousloupci přílohových tabulek uvedeny hodnoty vyjadřující rozměr zvolené kategorie v rozlišení na netto dovozy za rok 2006 a na průměr netto dovozů za období 2004-06. Toto rozlišení bylo zvoleno proto, že u řady agregací, resp. položek s pokračujícím členstvím v EU došlo k dynamizaci negativních tendencí v českém AZO.

4.1 Nekompetitivní netto dovozy

Rozhodující netto dovozní kapitolu za sledované období 2004-06 představují dovozy ovoce (22,7% podíl na celkových netto dovozech nekompetitivních agregací), dále importy sojových pokrutin (15,6 %), vína a destilátů (14,9 %), kakaa a kakaových přípravků (9,9 %) a dovozy tuků a olejů nekompetitivní povahy (7,3 %). Uvedených pět rozhodujících netto dovozních agregací se podílelo za sledované období na celkových nekompetitivních dovozech cca 70 %; v hodnotovém vyjádření 23,6 mil. Kč celkem (viz tab. 11). Dané strukturální vymezení se příliš nezměnilo i meziročně a uvedené agregace se na celkových netto nekompetitivních dovozech podílely 67,4 % v roce 2006.

Pokud tedy posuzujeme rozměr netto nekompetitivních agrárních dovozů v relaci k celkovým agrárním dovozům a to i s přihlédnutím ke všem uvedeným výhradám k přesnosti propočtu, pak z provedených propočtů vyplývá, že zůstává stabilní součástí českých agrárních dovozů v rozsahu více než jedné pětiny (22,9 % v průměru za období 2004-06). Jinak vyjádřeno, na každých 5 Kč agrárních dovozů připadá jedna koruna netto dovozů nekompetitivních potravinářských surovin a potravin (viz tab. 12).

Tyto netto dovozy byly a zůstávají stabilní součástí bilančního schodku českého agrárního sektoru a vzhledem k postavení českého zemědělství v rámci národního hospodářství a jeho konkurenční pozici vůči ostatním účastníkům agrárního trhu nelze očekávat ani do budoucnosti, že by bylo v silách českého zemědělství dané záporné saldo plně vyrovnat zvýšenými vývozy kompetitivního zboží. Možný posun v závislosti na tom, jak by se dařilo zvýšit nabídku vývozních fondů, zejména produktů s vyšší přidanou hodnotou však nelze vyloučit s odkazem na příklady některých hospodářsky vyspělých zemí (viz tab. 1), kde agrární vývozy zaujímají významné pozice.

Tab. 11 - Kvantifikace netto bilančních schodků za kategorii nekompetitivních, vyžádaných a vynucených agrárních dovozů (mil. Kč)

KN	Komoditní agregace	Nekompetitivní netto dovozy		Vyžádané netto dovozy		Vynucené netto dovozy	
		2006	ø 2004-06	2006	ø 2004-06	2006	ø 2004-06
01	Živá zvířata						
02	Maso, droby					7 962,0	6 770,7
03	Ryby, koryšci, měkkýši	1 451,4	1 365,6				
04	Mléko, mléčné výrobky, vejce	290,2	4,9			1 113,7	410,8
05	Ostatní živočišné produkty			521,0	463,7		
06	Živé rostliny a květinářské výrobky			2 296,0	2 330,1		
07	Zelenina					6 807,2	5 926,7
08	Ovoce, ořechy	4 826,2	5 371,0			3 174,6	3 006,2
09	Káva, čaj, koření	1 553,4	1 484,5				
10	Obiloviny	634,2	513,1				9,4
11	Mlýnské výrobky, slad, škrob apod.	83,7	75,7			227,1	150,7
12	Olejnatá semena a plody	517,7	614,2	97,0	135,9	579,2	290,2
13	Rostlinné výtažky a šťávy	185,3	193,5	37,7	35,7		
14	Rostlinné pletací materiály			23,4	29,7		
15	Živočišné a rostlinné tuky a oleje	1 834,7	1 672,9	393,6	427,4		
16	Přípravky z masa, ryb, koryšů apod.	1 083,4	1 036,0			230,3	135,1
17	Cukr a cukrovinky	14,6	13,2			827,1	760,7
18	Kakao, kakaové přípravky	2 538,6	2 340,3				
19	Přípravky z obilovin					3 147,9	3 209,4
20	Přípravky ze zeleniny a ovoce	1 239,8	1 113,7			1 875,1	1 712,7
21	Různé potravinové přípravky	889,4	608,4			2 049,3	1 907,1
22	Nápoje a lihoviny	3 761,6	3 531,5				4,7
23	Zbytky a odpady, krmiva	3 440,9	3 700,6	942,8	996,3	302,9	533,5
24	Tabák, tabákové výrobky			2 638,1	1 875,5		
Celkem		24 345,1	23 639,1	6 949,6	6 294,3	28 296,4	24 827,9

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ + vlastní propočty

4.2 Vyžádané netto dovozy

Dovozy uspokojující prostřednictvím agrárního zahraničního obchodu některé neopominutelné potřeby národního hospodářství, resp. vyžádané potřeby obyvatelstva jsou významnou dovozní kategorií. Jejich rozměr je rovněž vcelku stabilizován na úrovni 6,3 mld. Kč ročně v průměru za období 2004-06 (viz tab. 11).

Při jejich kvantifikaci bylo v řadě případů obtížné určit k jakým účelům příslušné dovozy slouží, a to zejména proto, že není vždy nomenklaturně deklarováno, zda dovážený produkt slouží průmyslovým potřebám nebo k jiným účelům. Přesto však lze předpokládat, že omezený výběr agregací zahrnutých do kategorie vyžádaných netto dovozů z hlediska přijatého definičního vymezení vcelku odpovídá reálné situaci.

Rozhodující netto dovozní kapitoly za sledované období 2004-06 představují dovozy okrasných rostlin, zejména květin (37,0% podíl na netto vyžádaných dovozech celkem), dále dovozy tabáku a tabákových výrobků (29,8 %) a importy krmiv určených zvířatům v domácnostech (15,8 %). V dané kategorii jsou dovozní potřeby méně strukturovány a uvedené tři ze sledovaných agregací zaujímají více než čtyřpětinový podíl (82,6 %) na celkových vyžádaných netto dovozech.

Hodnotíme-li rozměr těchto vyžádaných netto dovozů, tak se podílejí cca 6 % na celkových agrárních dovozech za období 2004-06 a jejich zastoupení se prakticky nemění.

4.3 Vynucené netto dovozy

Vymezení této kategorie se jeví jako nejvíce problematické, přestože má své logické opodstatnění a svým rozměrem identifikuje možný potenciální prostor pro snižování pasivního schodku českého AZO aktivnější zahraničně obchodní výměnou zemědělskopotravinářského zboží převážně kompetitivní povahy.

Je průkazné, že v dané kategorii český agrární sektor ztrácí a zřetelně napomáhá růstu záporného agrárního salda vlivem narůstající dovozní dynamiky zboží kompetitivní povahy obvykle s vyšší přidanou hodnotou ve srovnání s agrárními vývozy převážně surovinové povahy. V rámci provedené kvantifikace byla tato kategorie ohodnocena na celkovou částku 24,8 mld. Kč ročně průměru za období 2004-06, přičemž meziročně došlo k jejímu více než dvojnásobnému navýšení na 28,3 mld. Kč v roce 2006 proti 12,4 mld. Kč v roce 2005 (index 228).

Se vstupem ČR do EU dochází v českém AZO, s produkty mírného zeměpisného pásma, kde byla naše výchozí pozice v řadě zbožově teritoriálních relací příznivější, k výrazně negativnímu vývoji. Účast na jednotném trhu a v důsledku této skutečnosti také některé řádové změny v obchodě se třetími zeměmi měly za následek růst pasivního schodku českého AZO (podrobněji viz Pohlová, K., Tuček, P., Kraus, J. 2007) a ztráty pozic tuzemských výrobců na domácím trhu. Tendence k růstu záporného salda znamená, že spolu s tím, jak český AZO ztrácí svoji konkurenceschopnost na jednotném trhu anebo na třetích trzích, tj. jak dochází k poklesu odbytu produkce agrárního sektoru, současně dochází k poklesu rozměru českého zemědělství. Tento negativní trend byl se vstupem ČR do EU zjevně nastartován a lze jej považovat touto studií za prokázaný.

Rozhodující netto dovozní kapitoly za období 2004-06 představují dovozy masa a drobů (27,3% podíl na netto vynucených dovozech celkem), zeleniny (23,9 %) přípravků z obilí (12,9 %), ovoce a ořechů (12,1 %) a různých potravinových přípravků (7,7 %). Uvedené netto dovozy zaujímaly za stejné období cca 84 % podíl na celkových vynucených dovozech (viz tab. 11).

Posuzujeme-li rozměr těchto vynucených netto dovozů ve srovnání s hodnotou celkových agrárních dovozů, zaujímají na nich zhruba 30% podíl v průměru za období 2004-06 (viz tab. 12).

Tab. 12 - Procentický podíl sledovaných kategorií na celkových netto agrárních dovozech, resp. vývozech

Ukazatel	2006	ø 2004-06
Podíl netto nekompetitivních dovozů na celkovém bilančním schodku AZO	73,9	78,6
Podíl vyžádaných netto dovozů na celkovém bilančním schodku AZO	21,1	20,9
Podíl netto nekompetitivních dovozů na celkových agrárních dovozech	21,7	22,9
Podíl vyžádaných netto dovozů na celkových agrárních dovozech	6,2	6,1
Podíl netto vynucených dovozů na celkových agrárních dovozech	25,3	24,1

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ + vlastní propočty

Závěry

- Pojem soběstačnost je v zemědělství stále frekventovaně užívaným pojmem, nicméně z údajů je zřejmá neudržitelnost takto pojaté koncepce rozvoje odvětví. S platností principů tržní ekonomiky přestal v českém zemědělství de jure platit základní agrárně politický axiom předlistopadového období, že cílem odvětví je „...dosažení plné soběstačnosti v produktech mírného zeměpisného pásma“. Tato koncepce byla nejen v diametrálním rozporu s principy tržní ekonomiky, ale také základní příčinou zaostávání českého zemědělství. S účastí na jednotném trhu EU padá představa, že zachováním konceptu soběstačnosti se otvírá prostor pro růst produkčních kapacit či alespoň udržení existujícího produkčního rozměru českého zemědělství. České zemědělství na plně integrovaném trhu EU se ocitá v prostředí, kde je stejně jako ostatní státy trvale ohrožováno často cenově výhodnějšími dovozy a ztrátou pozice jak na domácím, tak zahraničním trhu. Reálně lze uvažovat s pojmem soběstačnosti ve smyslu zachování určité limitní výměry obhospodařované půdy a jejím prostřednictvím směřovat k jistému prahu potravinové bezpečnosti; chápáno ve vyspělých zemích jako pojistka, pokud by došlo k rozsáhlému selhání nabídky vlivem vzniku neočekávaných krizových situací.
- V podmínkách České republiky vytyčit agrárnímu sektoru strategický cíl dospět k vyrovnané bilanci AZO, tj. ke stoprocentnímu krytí dovozních potřeb agrárními vývozy není reálným zadáním, a to nejen proto, že je v rozporu s principy mezinárodní dělby práce a stupněm ekonomického rozvoje národní ekonomiky, ale s celým předchozím historickým vývojem, s narůstající sortimentní náročností poptávky obyvatelstva po potravinách a s mnoha dalšími okolnostmi. Princip, kdy se zboží v rámci liberalizovaného obchodu permanentně přesouvá do míst, kde jsou pro jeho produkci nejpříhodnější podmínky, je garantem, že budou potlačeny základní projevy neefektivnosti doprovázející každé autarkní snažení a zhoršující pozice

agrárního obchodu v mezinárodním měřítku. Jinak vyjádřeno pokračující globalizace, resp. jeho rozhodující nositelé profitují na zisku ze specializace a pokračující mezinárodní dělby práce. Zboží se bude stále větším důrazem vyrábět v místech, kde jsou pro jeho produkci nejpříznivější podmínky. O míře globálních přesunů zboží, vyplývající z faktického uplatnění daného principu, pak budou rozhodovat náklady na přepravu, vytvářející těmto masivním pohybům zboží přirozené limity.

- Z podkladů, které byly k dispozici vyplývá jednoznačný závěr, že agrární zahraniční obchod ČR je trvale charakterizován bilančním schodkem, jak lze vcelku snadno prokázat stupněm krytí agrárních dovozů agrárními vývozy (na úrovni 70,7 % v průměru za období 2004-06). Z mezinárodního srovnání však také vyplývá, že stávající objem českého AZO, ať již na straně dovozů tak i vývozu, je v porovnání se srovnatelnými státy nepatříčně nízký. Tento závěr potvrzuje i objem vývozu, resp. dovozu zemědělskopotravinářských komodit v přepočtu na obyvatele. Obecně platí, že zahraniční obchod je především pro rozvinuté ekonomiky menšího rozměru důležitým a obvykle i vysoce efektivním zdrojem růstu HDP, a v tomto smyslu je současný objem českého agrárního obchodu neuspokojivý. Z uvedeného dále plyne, že úsilí po růstu agrárních vývozu zejména vyšších stupňů zpracování je odpovídající strategií rozvoje agrárního sektoru, kdy při plnění této úlohy je pozice potravinářského průmyslu jako finálního producenta nezastupitelná.
- Aktuální vývoj českého AZO posledních let, zejména pak jeho výsledky za poslední uzavřený kalendářní rok 2006 naznačují, že růstový efekt z titulu rozšíření unie o nové členské státy na straně agrárních vývozu pominul, zatímco na straně agrárních dovozů trvá. Naznačený závěr potvrzuje i ukazatel krytí agrárních dovozů vývozy, který vyjádřený v tříletých průměrech vzrostl z 67,6 % za předvstupní období na 70,7 % za období 2004–06 (tj. růst o 3,1 p. b.), ale meziročně poklesl z 75,7 % v roce 2005 na 70,6 % v roce 2006 (tj. pokles o 5,1 p. b.). Daný vývoj přináší prospěch hospodářsky vyspělým sousedním státům unie s významným zastoupením komodit s vyšší přidanou hodnotou ve vývozu a pokud by se daný nepříznivý trend nepodařilo zachytit, vedl by k dalšímu prohlubování záporné bilance českého AZO.
- Přestože je vývoj AZO ať již na straně vývozu, dovozů a tedy i salda charakterizován značnými výkyvy, je vývoj ukazatele bilančního schodku za sledované období alarmující. Průměrné bilanční pasivum AZO vzrostlo proti předvstupnímu období 2001-03 o 7,2 mld. Kč a za uplynulé tři roky členství v EU dospělo k průměrné hodnotě cca 30,0 mld. Kč ročně; meziročně vzrostlo o 7,7 mld. Kč na 32,9 mld. Kč v roce 2006.
- Z analýzy vývoje českého AZO za pouhých 6 let ve zbožové struktuře kap. 01 až 24 platného celního sazebníku vyplynulo, že za danou časovou řadu nedošlo k zásadní strukturální přestavbě. Přesto však rozsah některých změn, ke kterým došlo za poslední tři roky, je prakticky nesrovnatelný s předchozím vývojem českého AZO. Strukturální změna, ke které došlo ve prospěch kap. 02 „Maso, droby“, je výjimečná tím, že její zastoupení na celkovém agrárním

dovozu vzrostlo na více než dvojnásobek (9,1 % v průměru za období 2004-06) a tato komodita se po kap. 8 „Ovoce, ořechy“ stala druhou nejtěžší dovozní agregací českého AZO. Záporné saldo s komoditou maso narůstalo neobvykle vysokou dynamikou a v roce 2006 dospělo k částce cca 8,0 mld. Kč. Z aktuálního vývoje vyplývá, že tato komodita se stává klíčovým problémem českého agrárního obchodu s vysoce negativním dopadem na produkční rozměr základního odvětví českého zemědělství, tj. živočišné výroby. Z analýzy změn v českém AZO před a po vstupu do unie při jisté míře zobecnění vyplývá, že hlavními poraženými v souvislosti se vstupem ČR do unie se stali především čeští chovatelé monogastrů.

- Celková bilanční situace na úseku agrárního obchodu je dále komplikovaná neujasněnou vývozní pozicí u dvou nosných položek, tj. obilovin a cukru (v průměru za období 2004–06 zaujímaly cca 40% podíl na celkovém agrárním bilančním přebytku). Nutno zdůraznit, že trh s obilím je vystaven nejen značným cenovým výkyvům a silné konkurenci ze třetích zemí, ale samotná nabídka obilovin značně závisí na průběhu klimatických podmínek. Při vysoké domácí poptávce po obilí nelze vyloučit výrazné výkyvy v nabídce a nelze tedy ani obilovinám přisoudit roli nosného pilíře českého agrárního vývozu i při aktuálně úspěšné konkurenční pozici této komodity. U kap. 17 „Cukr, cukrovinky“ se vyvíjí vývozní pozice této agregace do nejbližší budoucnosti značně nepříznivě, přestože v průměru za tři roky členství v unii hodnota kladného obchodního salda dosáhla 3,8 mld. Kč ročně. Ztráta kvóty na cukr (v rozsahu cca 100 tis. t) se musí projevit ve výpadku aktivního salda v naznačeném rozsahu a ČR zcela ztratí pozici vývozce cukru.
- Z kvantifikace vnitřní struktury záporného salda českého AZO na hypotetické tzv. netto nekompetitivní, vyžádané a vynucené agrární dovozy vyplynulo, které segmenty bilančního schodku lze přičíst na vrub agrárního sektoru a je tedy v možnostech agrárního sektoru dospět k jeho vykrytí a naopak, které jeho části prakticky nelze ovlivnit. Rozhodujících pět netto dovozních nekompetitivních agregací (dovozy ovoce, sójových pokrutin, vína a destilátů, kaka a kakaových přípravků, tuků a olejů) se podílelo za období 2004-06 na celkových nekompetitivních agrárních dovozech cca 70 % v průměrné hodnotě 23,6 mld. Kč ročně. Z analýzy časové řady vyplývá, že netto nekompetitivní agrární dovozy zůstávají stabilní součástí českých agrárních dovozů v rozsahu více než jedné pětiny (22,9 % v průměru za období 2004-06). Jinak vyjádřeno na každých 5,- Kč netto agrárních dovozů celkem připadá jedna koruna netto dovozů nekompetitivních potravinářských surovin a potravin.
- Vyžádané dovozy na úrovni 6,3 mld. Kč ročně v průměru za období 2004-06, které uspokojují prostřednictvím AZO nezbytné potřeby národního hospodářství, resp. obyvatelstva, jsou další významnou poměrně stabilní dovozní kategorií. V dané kategorii jsou netto dovozní potřeby méně diverzifikovány a jen tři agregace z uvedených netto vyžádaných dovozů (dovozy okrasných rostlin, tabáku a tabákových výrobků a krmiv určených zvířatům v domácnostech) zaujímají v průměru na období 2004-06 podíl 82,6 % na celkových vyžádaných netto dovozech.

Na celkových agrárních dovozech v průměru za období 2004-06 se podílely tyto netto vyžádané dovozy cca 6 % a jejich zastoupení se za sledovanou časovou řadu prakticky nezměnilo.

- Přes určitá zjednodušení, resp. možné nepřesnosti ve vymezení příslušných kategorií lze vyslovit závěr, že za současné situace zaujímají netto nekompetitivní a vyžádané dovozy necelý třetinový podíl na celkových českých agrárních dovozech a že absolutní rozměr tohoto záporného salda se v nadcházejícím časovém horizontu nemůže příliš změnit. Poměrujeme-li rozsah záporného salda souvisejícího s uspokojováním nekompetitivních a vyžádaných dovozů s celkovým agrárním schodkem českého agrokomplexu, pak z daného srovnání vyplynulo, že daný dovozní rozměr uvedených kategorií (v průměrné výši 29,9 mld. Kč za období 2004-06) prakticky odpovídá celkovému českému agrárnímu saldu (30,1 mld. Kč) za stejné období.
- Reálně, na základě provedené kvantifikace vnitřní struktury záporného agrárního salda tato studie dospívá k poznání, že za daného stupně rozvoje české ekonomiky nutno fungování agrárního sektoru, resp. legitimní potřeby národního hospodářství spojovat v nezastupitelnými dovozy nekompetitivních potravinářských surovin a potravin v rozsahu cca 24 mld. Kč a ostatních tzv. vyžádaných dovozů v rozsahu cca 6 mld. Kč.
- Podle zvolené konstrukce je kategorie vynucených netto dovozů tím prostorem, kde je agrárnímu sektoru dána reálná možnost posílit si své postavení na trhu a tak přispět ke snížení záporného obchodního salda odvětví podle navrhované kvantifikace. U celé řady komodit zahrnutých do kategorie vynucených dovozů možno dospět k postupnému snížení netto dovozních schodků za předpokladu odpovídající nabídky konkurenceschopných a exportovatelných vývozních fondů a tuzemské nabídky agrární produkce za ceny, které nebudou ohroženy nabídkou potřebného zboží ze zahraničí.
- Rozhodujícími netto dovozními kapitolami v rámci kategorie netto vynucených dovozů celkem se za období 2004-06 staly dovozy masa a drobů (27,3 % podíl), zeleniny (23,9 %), přípravků z obilí (12,9 %), ovoce a ořechů (12,1 %) a různých potravinových přípravků (7,7 %). Uvedené netto vynucené dovozy zaujímaly v průměru za období 2004-06 podíl 83,9 % na netto vynucených dovozech celkem a jsou tedy těmi agregacemi, kde existuje největší prostor dospět mobilizací vlastních zdrojů agrokomplexu k poklesu bilančního pasiva agrárního sektoru celkem.
- Významnější pokrytí schodku obchodní bilance AZO by znamenalo mj. vynaložit mimořádné prostředky zejména v potravinářském průmyslu s cílem zvýšení efektivnosti výroby jako nezbytné podmínky jeho vyšší konkurenceschopnosti. Nabídka potravinářského zboží s vyšší přidanou hodnotou – jak ukazují zkušenosti vyspělých zemí – může lépe uspět na zahraničních trzích, a tím také otvírá prostor tuzemským producentům potravinářských surovin.
- Makroekonomická analýza aktuálního rozměru záporné bilance AZO dovoluje vyslovit závěr, že česká ekonomika musí každoročně zrealizovat v rámci zahraničního obchodu vývozní fondy

v rozsahu cca 30 mld. Kč k pokrytí poměrně detailně vypsancovaných potřeb národního hospodářství. Teoreticky je možné, jak vyplývá z provedených propočtů, že by agrární sektor mohl dospět až k vyrovnané zahraničně obchodní bilanci pokud by se podařilo na úseku kompetitivních komodit nabídnout konkurenceschopné vývozy. Českému daňovému poplatníkovi se tak dostává odpovědi na legitimní otázku o přiměřenosti (nezbytnosti) trvale existujícího záporného agrárního salda a tedy v jakém rozsahu při dané struktuře poptávky nutno nadále počítat s nezbytnými dovozy položek, jejichž uspokojování věcně zabezpečuje agrární sektor v přijatém definičním vymezení.

- V krátkodobém výhledu nelze reálně očekávat pokles dovozní závislosti v důsledku pokračujícího růstu importu nekompetitivních agrárních komodit a nezbytných agrárních surovin požadovaných nezemědělskými odvětvími, přičemž, jak bylo odhadnuto, tyto potřeby výrazně ovlivňují rozměr záporného salda odvětví. Diametrálně odlišně a kriticky nutno hodnotit ten segment záporného agrárního salda, který je výsledkem snižující se vývozní dynamiky našich dlouhodobě nosných vývozních položek, resp. neuspokojivé nabídky konkurenceschopných produktů a prudce rostoucích dovozů kompetitivních potravinářských surovin a potravin mírného zeměpisného pásma převážně živočišného původu. Nenalézají-li naše disponibilní vývozní fondy odbyt na jednotném trhu i trzích třetích zemí a enormně rostou dovozy základních komodit, pak to musí znamenat, že český agrární sektor ztrácí své podíly na zahraničním i domácím trhu.
- Neprůkazné konstatování, že některé obchodní řetězce preferují dovozy z mateřských firem např. v souvislosti s majetkovou účastí vlastníků těchto firem v těchto řetězcích se jeví jako málo pravděpodobné v ostrém konkurenčním prostředí jednotného trhu, tj. na trhu, kde každá obchodní operace je doprovázena důkladnou kalkulací. Pokud se tedy agrárnímu sektoru podaří zajistit dostatečný objem nabídky v poptávaných termínech, garantovat plynulost požadovaných dodávek a jejich kvalitu v cenových polohách konkurenceschopných vůči zahraniční nabídce, musí se nutně prosadit princip komparativních výhod.
- Analyzované skutečnosti v pojmové kategorii dovozů, vývozu a salda jako finálních ukazatelů nám zobrazují konečný efekt obchodní směny za uplynulé období, za danou výše zahraničního obchodu a v tomto směru jsou tyto ukazatele co do kvality výpovědi nezastupitelné. Nelze z nich však objektivně odvodit, které z uvedených faktorů jsou zásadní příčinou vzniku schodku či přebytku v obchodní bilanci. Z analyzovaných dat vyplývá, že český AZO zaznamenal po vstupu ČR do EU citelné ztráty.
- Obecně platí, že hospodářsky nejvyspělejší země dokáží realizovat vyšší efekt ze zahraničně obchodní výměny proto, že v existujících integračních vazbách propojujících prvovýrobce, zpracovatele, přepravce a obchodní řetězce dokáží zformovat nabídku finálního výrobku tak, aby se uměla prosadit vůči zahraniční konkurenci. K danému propojení nelze dospět z roku na rok, je spojeno s vysokými kapitálovými náklady a s celou řadou zásadních organizačních

opatření. Nelze tedy ani očekávat, že český AZO v nejbližší perspektivě zaznamená výraznější zlepšení objemu existujícího schodku obchodní bilance. V intencích provedených propočtů analyzujících vnitřní strukturu agrárního salda však lze konstatovat, že by dlouhodobě mohlo záporné saldo směřovat k mírnému poklesu, aniž by se podařilo v plné míře vykrýt potřebné agrární dovozy agrárními vývozy.

- V nejobecnější poloze se jedná o strategickou úlohu jak v nejbližší perspektivě rozvíjet agrární obchod v rámci daných pravidel SZP, aby bylo české zemědělství připraveno respektovat globální výzvy a posílilo si své pozice na jednotném trhu unie, ale i na třetích trzích. Případná expanze je reálná jen ve spojitosti s růstem efektivnosti celého agrárního sektoru a za podmínky dosažení srovnatelné míry konkurenceschopnosti s ostatními účastníky trhu při zohlednění deklarovaných specifík evropského zemědělství včetně plnění multifunkčních cílů v souladu s principy Evropského modelu zemědělství.
- Jestliže v poválečném období, tj. v období ustanovení SZP, byl klíčovým integračním motivem základní cíl plně uspokojovat poptávku po potravinách, tak aktuálně v současných podmínkách se musí stát novou prioritou SZP snaha o posílení konkurenceschopnosti evropských producentů na světových trzích. Na jednotném trhu EU by se však nemělo jednat o konkurenci mocenské povahy nebo o konkurenci mezi státními rozpočty, ale výhradně o konkurenci mezi jednotlivými podnikatelskými subjekty operujícími na tomto trhu.

Literatura

1. Baco, P. *Vizie reformy Spoločnej poľnohospodárskej politiky EU a slovenského poľnohospodárstva. Ekonomika poľnohospodárstva*, 2007, roč. 7, č. 1, s. 57-62.
2. *Celní sazebník 2004*. Ostrava: ANAG, 952 s.
3. Holá, J. *Průmyslová krmiva*. Situační a výhledová zpráva. Praha: MZe, 2005, září, 80 s.
4. Pohlová, K., Tuček, P., Kraus, J. *Český AZO dva roky po vstupu do EU*. Výzkumná studie. Praha: VÚZE, 2007, č. 87, 55 s., 25 přílohových tabulek.
5. Schwarzböck, R. Der Bauer in Spannungsfeld globaler Agrarmärkte. *Agrarische Rundschau*, 2007, č. 1, s. 18-22.
6. Tuček, P. *Hodnotově významné nekompetitivní komodity*. Interní materiál VÚZE, 2003, 6 s.
7. Tuček, P. *K problému ochrany agrárního trhu ČR*. Interní materiál VÚZE, únor 1999.
8. Tuček, P., Hrabánek Z. *Vybrané problémy československého zahraničního obchodu zemědělsko-potravinářskými produkty*. Bratislava: ČSOPK, 1987, 153 s.
9. Vaněk, D. Zamyšlení nad Evropským modelem zemědělství. *Ekonomika poľnohospodárstva*, 2007, roč. 7, č. 2, s. 65-69.
10. Vološin, J. a kol. *Analýza českého AZO za období let 1989 až 1993*. Výzkumná studie. Praha, VÚZE, 1994, č. 17, 92 s.
11. *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2006*. Praha: MZe, 2007, 209 s.

Položkové vymezení některých kapitol

U některých kapitol AZO si nelze bez nahlédnutí do celního sazebníku učinit i jen orientační představu, které položky tvoří jejich věcnou náplň. V následujícím textu uvádíme hlavní komoditní skupiny tvořící věcnou náplň dané kapitoly:

- Kap. 5 „Výrobky živočišného původu jinde neuvedené ani nezahrnuté“: Vlasy, štětiny, žíně střeva, žaludky, kosti, slonovina, želvovina, rohy, parohy, korály, ambra atd. Do kap. 5 nepatří jedlé produkty (jiné než střeva, žaludky zvířat, zvířecí krev; kůže nebo kožky).
- Kap. 11 „Mlýnské výrobky, slad, škroby; inulin; pšeničný lepek“: Mouky; krupice, prášek, vločky, granule a pelety z brambor, luštěnin; slad; škrob; pšeničný lepek.
- Kap. 13 „Šelak; gummy; pryskyřice a jiné rostlinné šťávy a výtažky“: Šelak; přírodní gummy, pryskyřice, klejopryskyřice, balzámy, pektinové látky, agar-agar.
- Kap. 14 „Rostlinné pletací materiály; rostlinné produkty jinde neuvedené ani nezahrnuté“: Rostlinné materiály k výrobě košíkářského nebo pleteného zboží (např. bambus, ratan, rákos, vrbové proutí apod.); rostlinné materiály používané hlavně k vycpávání; rostlinné materiály k výrobě košťat n. kartáčů.
- Kap. 16 „Přípravky z masa, ryb nebo korýšů, měkkýšů nebo jiných vodních bezobratlých“: Uzenky, salámy a podobné výrobky z masa, drobů nebo krve; výtažky a šťávy z masa, ryb nebo korýšů; přípravky a konzervy z ryb; korýši upravení nebo v konzervách.
- Kap. 19 „Přípravky z obilovin, mouky, škrobu n. mléka; jemné pečivo“: Sladové výtažky; přípravky pro dětskou výživu; těstoviny; výrobky z obilí získané pražením (corn flakes); pekařské zboží, jemné n. trvanlivé pečivo, oplatky, knäckebrot aj.
- Kap. 20 „Přípravky ze zeleniny, ovoce, ořechů nebo jiných částí rostlin“: Zelenina, ovoce, ořechy konzervované v octě; houby v octě; ostatní zelenina konzervovaná jinak než v octě; zelenina, ovoce, ořechy konzervované cukrem, džemy, marmelády; ovocné šťávy aj.
- Kap. 21 „Různé jedlé přípravky“: Výtažky, esence a koncentráty z kávy, čaje; droždí, prášky do pečiva; omáčky a přípravky pro omáčky, směsi koření, polévky; homogenizované směsi potravinových přípravků; zmrzlina a podobné výroby; bílkovinné koncentráty aj.
- Kap. 23 „Zbytky a odpady potravinářského průmyslu; připravené krmivo“: Otruby, vedlejší mlýnské produkty; škrobárenské zbytky, řepné řízky a jiné cukrovarnické a pivovarské odpady; pokrutiny po extrahování sójového oleje, arašídové oleje aj., výlisky z hroznů, přípravky používané k výživě zvířat (výživa pro psy a kočky) aj.

PŘÍLOHY

Příloha 1 - Nekompetitivní netto dovozy v letech 2004 až 2006 (v tis., resp. mil. Kč)

KN	Název položky	2004			2005			2006			Průměr 2004-2006			Uvažované netto dovozy (v mil. Kč) p 2004-06
		Dovoz	Netto dovoz	Vývoz	Dovoz	Netto dovoz	Vývoz	Dovoz	Netto dovoz	Vývoz	Netto dovoz			
0302 bez 0302 11 a 0302 69 11 a 0302 69 19	Ryby běstivé nebo chlazené (mořské)	117 769,2	108 431,3	9 337,9	154 141,4	148 556,3	178 655,3	174 934,0	3 721,3	150 188,6	6 214,7	143 973,9	174,9	144,0
0303 bez 0303 21 a 0303 79 11 a 0306 79 19	Ryby zmrazené (mořské)	227 900,7	204 073,8	23 826,8	282 279,1	252 210,1	287 946,0	259 158,9	28 787,1	266 041,9	27 561,0	238 480,9	259,2	238,5
0304 bez 0304 10 15 a 10 19	Rybi filé a jiné rybi maso	877 562,2	774 395,2	103 167,0	1 041 706,6	868 847,8	1 085 364,1	836 605,6	248 756,5	1 001 551,0	176 267,1	825 283,9	836,6	825,3
0305	Ryby sušené, solené nebo ve slaném nálevu, uzené ryby, též vatené, rybi moučky, prášky a pelety	80 617,8	58 732,9	21 884,9	138 032,4	106 512,1	116 141,1	34 968,9	81 172,2	111 597,1	29 458,0	82 139,1	81,2	82,1
0306	Koňší, též bez krunýřů, mouchky, prášky a pelety z nich	46 089,5	42 956,9	3 132,6	52 420,3	48 434,7	59 910,9	54 375,8	5 535,0	52 806,9	4 217,1	48 589,8	54,4	48,6
0307	Měkčáky, též v listurách nebo ušlách, mouchky, prášky a pelety z nich	54 088,3	23 302,3	30 786,0	46 626,1	13 708,9	65 218,5	44 593,8	20 624,7	54 977,6	27 776,0	27 201,7	44,6	27,2
mezisoučet 03		1 404 047,7	1 211 897,5	171 150,2	1 714 205,9	1 434 269,9	1 793 235,8	1 450 840,3	342 395,5	1 637 163,2	271 493,9	1 365 669,2	1 450,8	1 365,7
0406 30 10	Tavené sýry (z Emmentálu, Gruyère a Appenzell, Gorgonzola)	1 895,1	1 889,8	5,3	8 161,1	8 161,1	4 735,8	2,6	4 733,2	4 930,7	2,6	4 928,0	4,7	4,9
0406 40 10 a 50	Roguefort, Gorgonzola	7 972,2	12 881,2	-4 909,0	9 301,3	-10 960,2	22 682,3	11 793,7	10 868,6	13 311,9	14 978,8	-1 666,9	10,9	
0406 90 02 až 99 bez 90 23 90 61 a 63, 90 73 až 82, 90 85	Emmentál, Gruyère, Sbrinz, Bergkässe a Appenzell, Fromage fribourgeois, Vacherin Mont d'Or a Tete de Moine, Glaus, Cheddar, Tilsit, Butterkässe, Kashkaval, Feta, Kefalotyri, Finlândia, Jarlsberg, Grana Padano, Parmigiano Reggiano, Fiore Sardo, Pecorino, Provolone, Asiago, Caciocavallo, Montasio, Ragusano, Danbo, Fontal, Fontina, Fynbo, Havarti, Maniob, Samso, Gouda, Esrom, Italico, Kemherm, Saint-Nectaire, Saint-Paulin, Taleggio, Cantal, Cheshire, Wensleydale, Lancashire, Double Gloucester, Blarney, Colby, Monterey, Camembert, Kefalografiera, Kasserl	289 111,6	-277 017,3	576 129,0	351 563,9	-66 425,0	429 487,7	154 856,5	274 629,2	360 054,4	382 982,1	-22 937,7	274,6	
mezisoučet 04		308 978,9	-280 036,6	589 015,5	369 026,2	-69 224,1	456 885,8	290 231,0	166 654,8	378 287,0	397 973,5	-19 676,6	290,2	4,9
0801	Kokosové ořechy, para ořechy, akuzové ořechy, též vyloupané	198 860,9	189 412,1	9 448,8	179 721,5	164 886,1	183 493,7	165 727,7	17 766,0	187 385,4	14 023,4	173 342,0	165,7	173,3
0802 bez 0802 21 00 a 22 00 a 0802 31 00 a 32 00	Ostatní skořápkové ovoce, též vyloupané (bez listkových a vláských ořechů)	487 283,7	438 475,2	48 808,5	548 008,7	430 719,1	450 399,9	390 350,0	60 050,0	495 230,8	75 382,7	419 848,1	390,3	419,8
0803	Banány, vř. plantainů	2 855 393,6	2 048 072,8	807 320,7	3 645 358,2	1 886 725,8	2 059 509,3	1 272 955,1	785 554,2	2 853 087,0	1 117 169,1	1 735 917,9	1 273,0	1 235,9
0804	Další, fiky, ananas, avokádo, kvajava, mango a papajostany	289 697,1	266 868,7	23 128,4	312 973,8	262 968,0	338 558,3	277 673,2	60 885,1	313 743,0	44 673,1	269 070,0	277,7	269,1
0805	Čerstvé plody	2 361 326,5	2 242 173,7	149 152,8	2 206 376,5	357 534,9	2 119 003,5	359 296,0	1 750 707,6	2 238 902,5	288 661,9	1 950 240,6	1 759,7	1 950,2
0806 20	Vinné trziny sušené	149 268,8	12 277,5	136 991,3	107 410,0	18 891,0	163 000,7	145 436,5	22 514,2	141 559,2	17 207,6	124 351,6	145,5	124,4
0807	Melouny, vř. vodních, papajle	346 438,4	320 797,8	25 640,6	437 446,8	376 320,5	645 684,1	579 533,6	66 350,5	476 583,1	51 032,4	425 550,7	579,5	425,6
0810 50 00, 60 00, 0810 90	Kivi, guajava, tamarindy, jablčka kešu, líci, jackfruit, sepo, mučenka, karabóla, pláhava, ostřání	328 317,5	317 869,5	10 728,0	293 738,1	264 647,7	263 851,0	232 573,9	31 277,2	295 302,2	23 688,5	271 603,7	232,6	271,6
0814	Kura citrusových plodů nebo melounů	4 515,7	974,3	3 541,5	3 415,7	557,6	4 059,0	1 913,1	2 145,9	3 996,8	2 848,5	1 148,3	1,9	1,1
mezisoučet 08		7 051 122,2	5 961 053,4	1 090 068,8	7 734 448,2	5 326 244,6	6 231 739,5	4 825 920,6	1 408 818,9	7 005 770,0	1 634 697,1	5 371 072,9	4 825,9	5 371,1
0901	Káva, též pražená či dekokovaná, kávové slupky a pupky, kávové náhražky	1 227 073,3	853 489,4	373 583,9	1 647 735,0	928 904,4	1 895 483,8	998 642,9	998 642,9	1 623 430,7	696 352,5	927 078,2	998,8	927,1
0902	Čaj, též aromatizovaný	266 611,8	234 818,9	31 792,9	299 209,0	262 938,0	300 789,7	260 137,8	49 651,9	291 870,2	39 238,6	252 631,6	260,1	252,6
0903	Máče	787,9	527,0	260,9	1 339,6	964,2	683,5	527,4	136,1	930,3	387,9	542,4	0,1	0,5
0904 až 0910 bez 0909 30 00 a 40 00	Pepr, plody rodu Capsicum nebo Pimenta, vanilka, skořice, hřebíček, kardamomy, semena anýzu, badyáni, fenýklu, koriandru, jalovcové bobulky (bez kmínu a kořeného kmínu)	354 336,1	304 946,9	49 387,3	363 169,8	313 595,8	365 894,8	294 360,7	71 534,1	361 140,2	56 838,4	304 301,8	294,4	304,3
mezisoučet 09		1 848 909,1	1 393 784,1	465 026,0	2 311 473,4	1 508 402,4	2 671 831,8	1 553 475,4	1 118 356,4	2 277 371,4	792 817,4	1 484 554,0	1 553,5	1 484,6
1006	Rýže	584 055,7	479 913,9	104 141,9	552 265,4	452 788,0	764 475,6	603 600,8	158 875,1	633 589,9	120 827,8	512 771,1	603,6	512,8
1007	Zrna chleba	613,8	355,6	258,3	535,3	230,1	66,4	62,2	66,4	590,8	592,3	348,7	0,6	0,3
mezisoučet 10		584 669,6	480 170,1	104 400,2	552 801,2	453 028,1	765 102,8	605 161,5	158 941,5	634 191,2	121 071,4	513 119,8	603,2	513,1
1103 11 00	Krupice z tvrdé pšenice	53 635,6	852,4	52 783,2	65 612,4	65 607,7	74 536,6	194,0	74 342,6	64 594,8	350,3	64 244,5	74,3	64,2
1108 14 00	Mankový škrob	15 087,8	10 175,2	229,7	10 549,0	9 580,6	9 580,6	178,0	178,0	11 739,1	260,5	11 478,7	9,4	11,5
mezisoučet 11		68 723,4	1 082,1	67 641,3	76 161,3	75 783,0	84 117,2	371,9	83 745,3	76 334,0	610,8	75 723,2	83,7	83,7

1. pokračování přílohy 1

KN	Název položky	2004			2005			2006			Průměr 2004-2006			Uvažované netto dovozy (v mil. Kč) o 2004-06		
		Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	2006	2006	2006
1201 00	Sójové boby	206 369,5	8 257,9	198 111,5	38 506,7	258 267,9	229 721,5	244 288,5	19 901,6	224 387,0	216,8	216,8	224 387,0	216,8	216,8	224,4
1202	Podzemnicová jádra	308 242,9	4 077,2	304 165,6	12 063,8	205 693,6	190 650,3	238 946,8	11 203,5	227 743,3	173,2	173,2	227 743,3	173,2	173,2	227,7
1207 bez 1207 50, 60, 91, 99 91	Ostatní olejnátá semena a plody - palmové ořechy a jádra, baobábová, skořcová, sezamová a ostatní semena (bez hořčičných, světlých, mlakových a konopných)	62 431,0	29 366,4	33 064,6	48 420,1	12 621,5	72 097,2	65 190,0	33 913,3	31 276,6	48,2	48,2	31 276,6	48,2	48,2	31,3
1208	Mouka a kroupice z olejnatých semen nebo plodů (mj. sojových bobů), výjma hořčičnou mouku nebo krupice	115 044,7	2 728,8	112 315,9	6 096,2	200 463,1	81 961,9	134 522,0	3 765,5	130 756,4	79,5	79,5	130 756,4	79,5	79,5	130,8
mezisoučet 12		692 086,0	44 450,4	647 635,6	106 076,8	677 246,1	574 430,9	682 947,3	68 783,9	614 163,4	517,6	517,6	614 163,4	517,6	517,6	614,2
1302 12 00, 14 00, 31 00, 32 a 39 00	Rostlinné šlávy a vláčky z lékořice a pyretinu nebo z kořenů obsahujících pyretin, agar-agar, slizy a zahušťovadla ze svatolánského chleba, z jeho semen nebo z sušarových semen															
mezisoučet 13																
1504	Tuky a oleje a jejich frakce z ryb nebo z mořských savců	5 135,4	905,3	4 230,1	698,3	4 676,2	7 941,9	6 150,6	740,3	5 410,3	7,3	7,3	5 410,3	7,3	7,3	5,4
1507 a 1508	Sójový a podzemnicový olej a jeho frakce	826 336,1	38 757,3	787 578,8	87 510,3	545 673,7	976 445,4	811 988,5	78 912,9	733 075,5	866,0	866,0	733 075,5	866,0	866,0	733,1
1509 až 1510 00	Olivový olej a jeho frakce a ostatní oleje a jejich frakce získané výhradně z oliv, též rafinované, ale chemicky neupravené	219 554,6	16 297,4	203 257,2	22 051,4	273 822,5	328 292,0	281 240,1	22 755,8	258 484,3	298,4	298,4	258 484,3	298,4	298,4	258,5
1511, 1512 21 a 29, 1513, 1515 30, 40 00, 90, 90	Olaj palmový, kokosový, z palmových jader, babassuový a ostatní rostlinné tuky a oleje (jajovcové, olivkový, myrtný a japonský vosk, olej z tabákových semen) a jejich frakce	760 199,5	38 156,2	722 043,3	58 936,4	681 746,5	651 873,0	716 918,4	41 332,4	675 586,0	625,0	625,0	675 586,0	625,0	625,0	675,6
mezisoučet 15		1 811 225,5	94 118,1	1 717 107,4	167 186,2	1 505 918,8	1 964 552,2	1 816 297,6	143 741,4	1 672 556,2	1 794,6	1 794,6	1 672 556,2	1 794,6	1 794,6	1 672,6
1603 až 1605	Vláčky a šlávy z masa, ryb nebo koryšů, měkkýšů apod., přípravky a konzervy z ryb, kaviár a jeho nahračky, koryšů, měkkýšů a jini bezobratlí upravení nebo v konzervách	1 204 569,3	190 616,7	1 013 950,6	248 657,4	1 010 676,6	1 322 277,1	1 083 449,4	226 034,6	1 036 025,5			1 036 025,5			
mezisoučet 16																
1701 11	Třtinový cukr surový bez aromat, přísad a barviv	4 286,6	670,4	3 618,2	499,7	10 319,7	10 302,1	8 470,0	768,4	7 701,5	9,2	9,2	7 701,5	9,2	9,2	7,7
1701 91 00 99	Ostatní třtinový nebo lepový cukr a chemicky čistá sacharóza	508 025,8	3 100 167,1	-2 592 141,2	4 156 856,5	-3 486 126,3	884 575,3	3 560 859,4	687 777,8	3 005 961,6			3 005 961,6			
1702 20 10, 1703 10 00	Javorový sirup, třtinová melasa	8 857,0	1 700,6	7 156,5	1 392,2	6 678,6	6 678,6	6 934,8	1 448,4	5 486,4	5,4	5,4	5 486,4	5,4	5,4	5,5
mezisoučet 17		521 171,5	3 102 530,0	-2 585 365,5	668 820,4	-3 471 929,9	901 556,0	3 563 247,2	2 861 691,2	2 904 959,9	14,6	14,6	2 904 959,9	14,6	14,6	13,2
18	Kakao a kakaové přípravky	4 879 972,7	2 722 411,0	2 157 561,6	5 040 892,8	2 324 703,1	5 652 073,3	5 190 979,6	2 850 678,2	2 340 307,3	2 538,6	2 538,6	2 340 307,3	2 538,6	2 538,6	2 340,3
mezisoučet 18		148 657,1	18 443,8	130 213,3	22 388,7	136 830,0	144 142,7	150 672,8	19 338,4	131 334,4	127,0	127,0	131 334,4	127,0	127,0	131,3
2005 70	Oleje konzervované, nezmrznuté	15 530,3	1 981,0	13 549,3	2 688,9	8 900,0	6 166,6	11 095,3	2 447,4	8 647,9	3,5	3,5	8 647,9	3,5	3,5	8,6
2006 00 10, 00 35 a 00 91	Zelenina, ovoce, ořechy konzervované cukrem - závor a tropické ovoce a ořechy	6 253,6	766,7	5 484,9	534,3	5 004,6	5 198,6	5 663,7	576,0	5 087,7	4,8	4,8	5 087,7	4,8	4,8	5,1
2007 91	Citrusové ovoce	918 154,0	438 629,9	479 524,2	408 943,8	560 396,4	1 077 728,1	988 407,4	421 160,4	567 247,0	661,8	661,8	567 247,0	661,8	661,8	567,2
2008 11, 19, 20, 30, 91, 92 a 99	Ořechy, arašidy a jiná semena, ananasy, citrusové plody, palmová jádra, směsi a ostatní ovoce, jinak upravené nebo konzervované, též slazené nebo s alkoholem	433 137,0	48 259,4	384 877,7	43 352,1	376 847,9	507 602,2	453 646,4	52 169,7	401 476,7	442,7	442,7	401 476,7	442,7	442,7	401,5
2009 11, 21, 29, 31, 39, 41 a 49, 2009 90 41 a 90 49, 90 71 až 90 79, 90 92, 90 95, 90 97	Šáva pomerančová, grapefruitová, z ostatního citrusového ovoce, ananasová, směsi citrusů a ananasů, směsi z tropického ovoce	1 521 732,1	508 082,7	1 013 649,3	477 907,7	1 087 978,8	1 740 838,2	1 239 753,0	495 691,9	1 113 763,7	1 239,8	1 239,8	1 113 763,7	1 239,8	1 239,8	1 113,8
mezisoučet 20		1 434 294,1	1 130 953,3	283 636,8	1 741 395,5	1 297 478,7	1 522 394,3	1 476 078,0	951 212,1	524 865,9	845,7	845,7	524 865,9	845,7	845,7	524,9
2101 11	Vláčky, esence a koncentráty kávy nebo mále	133 455,2	25 190,7	108 264,5	124 774,0	25 296,8	82 329,0	113 519,4	30 049,3	83 470,1	42,7	42,7	83 470,1	42,7	42,7	83,5
2101 20	Omnáky a přípravky pro omáčky, směsi koření a přísad, hořčičná moučka a přípravená hořčice (mj. sojová omáčka, kečup a jiné omáčky z rajčat, "chutnary")	899 105,3	892 497,9	6 607,4	1 036 791,8	-44 485,6	979 513,2	966 974,9	1 050 481,0	-93 506,1			-93 506,1			
2103		2 466 854,6	2 068 143,9	398 710,7	2 359 567,3	499 068,4	2 314 226,4	2 546 572,2	2 031 742,3	514 829,9	889,4	889,4	514 829,9	889,4	889,4	608,3

2. pokračování přílohy 1

KN	Název položky	2004		2005		2006		Průměr 2004-2006		Uražené netto dovozy (v mil. Kč) 2006	
		Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Netto dovoz
2204	Vino, vínyny mošt	2 354 070,7	133 330,8	2 570 521,4	147 148,9	2 716 595,3	197 131,2	2 547 062,5	159 203,6	2 387 858,9	2 519,5
2205	Vermut a osvětlivé víno z čerstvých hroznů, připravené pomocí aromatických bylin nebo jiných aromatických látek	97 018,5	27 543,0	156 668,9	18 237,1	201 424,2	9 057,7	151 703,9	18 279,3	133 424,6	192,4
2208	Ethylalkohol nedestilovaný, obsah alkoholu nižší než 80 % obj., destiláty, likéry a jiné lihové nápoje	2 026 667,3	810 415,6	1 797 940,1	1 033 387,2	1 880 693,7	830 951,4	1 901 767,1	891 564,7	1 010 182,3	1 049,7
mezisoučet 22		4 477 756,6	971 289,4	4 525 130,4	1 198 773,2	4 798 713,3	1 037 140,3	4 600 533,4	1 069 067,7	3 531 465,8	3 761,6
2304 00	Pokutiny po extrahování sójového oleje	4 203 111,1	27 611,7	3 480 375,2	19 234,4	3 458 437,9	17 569,0	3 713 974,7	21 538,3	3 692 436,4	3 440,9
2306 10 00, 50 00, 60 00, 90	Pokutiny po extrahování rostlinných tuků z bavníkových semen, kokosových ořechů nebo kopry, palmových ořechů nebo jader, olivové pokutiny (ne ze slunečnicových semen, řepky, z kukuričných klíčků)	59 972,5	39 773,4	30 573,5	25 380,5	27 421,9	28 245,2	39 322,6	31 133,0	8 189,6	8,2
mezisoučet 23		4 263 083,6	67 585,1	3 510 948,7	44 614,8	3 485 859,8	45 814,2	3 753 297,4	52 671,4	3 700 626,0	3 440,9
CELKEM NEKOMPETITIVNÍ NETTO DOVOZY		33 319 929,4	12 216 905,2	34 867 815,7	15 519 078,9	34 953 062,9	13 936 681,3	34 360 275,9	13 777 555,1	20 602 720,7	24 276,11

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

Zpracoval: K. Pohlková

Příloha 2 - Vyžádané netto dovozy v letech 2004 až 2006 (v tis. Kč)

KN	Název položky	2004			2005			2006			Průměr 2004-2006			Uvažované netto dovozy (v mil. Kč) ø 2004-06	
		Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	2006	ø 2004-06
0501	Vlasy, odpad z vlasů	414,8	275,5	139,2	941,3	1 211,2	-269,8	1 870,2	0,0	1 870,2	1 075,4	495,6	579,9	1,9	0,6
0502	Stělný a chlupý k výrobě kaničák, zboží, odpad z těchto štětin nebo chlupů	43 687,7	2 336,2	41 351,6	58 736,8	234,6	58 502,2	50 591,5	126,7	50 464,7	51 005,3	899,2	50 106,2	50,5	50,1
0503	Zrně a odpad z žití, s podložkou nebo bez	6 599,2	14,0	6 585,2	4 499,6	25,2	4 474,5	9 908,5	45,7	9 862,8	7 002,4	28,3	6 974,1	9,9	7,0
0504	Střeva, měchýře a žaludky ze zvířat, ne z lůž	658 742,9	481 341,0	177 401,9	575 754,2	311 422,8	264 331,4	651 940,8	408 012,1	243 928,7	628 812,6	400 258,6	228 554,0	243,9	228,6
0507	Slonovina, želovina, kostice, rohy, parony, kopyta, paznehty, drápy a zobáky	3 028,6	13 014,9	-9 986,3	5 304,4	1 715,0	3 589,4	5 402,6	2 570,1	2 832,5	4 578,5	5 786,7	-1 188,2	2,8	-1,2
0508	Kožalý a podobné materiály, ully, lastury a kruněty	13 220,7	201,3	13 019,4	6 797,7	6 536,1	261,6	33 260,0	6 514,6	26 745,3	17 759,4	4 417,3	13 342,1	26,7	13,3
0509	Přirodi houby živočišného původu	907,1	5 950,0	-5 042,9	744,4	239,6	504,8	1 032,6	268,2	764,4	894,7	2 152,6	-1 257,9	0,8	-1,3
0510	Ambra šedá, kastoreum, cibet a pižmo, kaničák, žluč, slzy a jiné látky živ. původu k přípravě farmac. výrobků	0,0	0,0	0,0	3,5	2 234,9	-2 231,4	6,2	4 723,2	-4 717,0	3,2	2 319,4	-2 316,2	-4,7	-2,3
0511	Výrobky živočišného původu jiné neuvedené, mrtvá zvířata, nezpůsobila k lidskému požívání	251 765,3	93 946,7	157 818,6	237 628,1	88 362,7	149 265,4	253 027,6	67 844,4	185 183,3	247 473,7	83 384,6	164 089,1	185,2	164,1
mezisoučet 05		978 366,4	597 079,7	381 286,7	890 410,0	411 982,0	478 428,0	1 007 039,9	490 105,0	516 934,9	958 605,4	499 722,2	458 883,2	521,0	463,7
0601	Hlízy, cibule, hlízovité kořeny drápanité kořeny a oddenky, sazenice, rostliny a kořeny čárkatky	97 253,5	12 089,9	85 163,6	106 785,8	11 662,0	95 123,8	110 507,4	7 549,3	102 958,1	104 848,9	10 433,8	94 415,2	103,0	94,4
0602	Ostatní živé rostliny, řídky a rouby, podhoubi	1 414 696,2	144 642,9	1 270 053,3	1 325 600,5	187 167,9	1 138 432,6	1 313 503,4	186 070,5	1 127 432,9	1 351 266,7	172 627,1	1 178 639,6	1 127,4	1 178,6
0603	Rezané květiny a poupata	920 030,6	15 381,7	904 648,9	978 492,2	74 752,8	903 739,4	963 210,9	44 613,8	918 597,1	953 911,2	44 916,1	908 995,1	918,6	909,0
0604	Lisový, lisý, větve a ostatní části rostlin, mechy, lišejníky k okras. účelům	232 362,8	97 103,3	135 259,5	216 961,1	54 967,9	161 993,2	237 259,0	90 214,6	147 044,4	228 861,0	80 761,9	148 099,0	147,0	148,1
Z toho: 0604.91	z toho: Vánoční stromky	197 137,0	3 873,1	193 263,9	181 639,1	9 533,5	172 105,6	200 642,4	6 112,9	194 529,5	193 139,5	6 506,5	186 633,0		
mezisoučet 06		2 664 343,1	269 217,8	2 395 125,3	2 627 839,6	328 550,6	2 299 289,0	2 624 480,7	328 448,2	2 296 032,4	2 638 887,8	308 738,9	2 330 148,9	2 296,0	2 330,1
1211	Rostliny a části rostlin pro voničku, nebo farmac. prům. apod.	287 864,7	131 762,0	156 102,7	295 599,2	140 911,2	154 688,0	228 341,9	131 304,2	97 037,7	270 601,9	134 659,1	135 942,8		
mezisoučet 12		34 542,7	3 515,3	31 027,4	41 333,1	3 067,4	38 271,7	41 045,0	3 313,6	37 731,3	38 973,6	3 296,8	35 676,8	97,0	135,9
mezisoučet 13		48 047,9	5 248,8	42 799,1	26 975,3	4 170,3	22 805,0	28 598,1	5 157,8	23 440,4	34 540,4	4 858,9	29 681,5	37,7	35,7
mezisoučet 14		274 945,9	26 490,3	248 455,6	124 290,7	26 296,3	97 991,5	124 562,1	39 556,8	85 003,3	174 599,6	30 782,8	143 816,8	85,0	143,8
1501 00 až 1503 00	Vepřový a drůbeží tuk, hovězí, ovčí nebo kozi lůj, stearin a olejn z vepř., sádla, oleostearin, oleomargarin a olejn z lůže	97 250,4	5 490,4	91 759,9	213 103,0	55 720,8	157 382,2	177 590,5	2 946,5	174 644,0	162 647,9	21 385,9	141 262,0	174,6	141,3
1512 11 10 a 19 10, 1514 11 10, 19 10, 1515 11 10 a 99 10, 1515 19 10, 21 10 a 29 10	Slunečnicový nebo světlivový olej, řepkový nebo hořčičný olej, iněný a kukuričný olej a jejich frakce pro tech. nebo prům. účely	5 197,7	114,1	5 083,6	5 906,4	143,2	5 763,2	4 118,3	133,0	3 985,2	5 074,1	130,1	4 944,0	4,0	4,9
1516 20 10	Hydrogenovaný ricinový olej, zvaný "opalwax" (opalový vosk)	495,0	4 461,6	-3 966,6	11 189,9	12 091,9	-902,0	3 580,6	5 560,0	-1 979,4	5 088,5	7 371,2	-2 282,6		
1516 20 95	Oleje ze semen řepky, inu, řepky olejky, slunečnice, lilpe, kanič, makore, tulucuný nebo babassu pro tech. nebo prům. účely	283 966,5	120 625,6	163 340,9	233 102,6	114 337,1	118 765,5	216 648,6	86 696,7	129 951,9	244 572,6	107 219,8	137 352,8	130,0	137,4
mezisoučet 15		661 855,5	157 182,0	504 673,5	587 592,6	208 592,3	379 000,3	526 500,1	134 895,0	391 605,0	591 982,7	166 889,8	425 093,0	393,6	427,4
2309 10	Výživa pro psy a kočky	1 604 516,8	500 039,2	1 104 477,7	1 667 494,2	725 782,0	941 712,1	1 754 944,1	812 104,2	942 839,9	1 675 651,7	679 308,5	996 343,2	942,8	996,3
2401	Nezprac. tabák, tabákový odpad	1 760 765,9	105 147,1	1 655 618,7	1 427 189,5	63 053,4	1 364 136,1	1 465 498,0	305 802,8	1 179 695,3	1 564 484,4	158 001,1	1 406 483,3	1 179,7	1 406,5
2402 a 2403	Drobníky, doutníčky a cigarety, ostatní tabák, výrobky a tabák, náhrady, homogenizovaný nebo rekonstituovaný tabák, třesli	2 429 144,5	2 427 852,2	1 292,3	3 333 405,0	3 386 149,2	-52 744,2	3 842 385,9	2 383 936,5	1 458 449,4	3 201 645,1	2 732 646,0	468 999,1	1 458,4	469,0
mezisoučet 24		4 209 910,3	2 532 999,3	1 676 911,0	4 760 594,5	3 449 202,6	1 311 391,8	5 327 883,9	2 689 739,3	2 638 144,6	4 766 129,6	2 890 647,1	1 875 482,5	2 638,1	1 875,5
Celkem vyžádané netto dovozy		10 489 447,5	4 197 044,1	6 292 403,3	10 897 838,3	5 272 252,3	5 625 586,0	11 538 833,8	4 695 067,4	6 943 766,4	10 975 373,2	4 688 121,3	6 287 251,9	6 949,8	6 294,3

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ
Zpracoval: K. Pohlová

Příloha 3 - Vynucené netto dovozy v letech 2004 až 2006 (v tis. Kč)

KN	Název položky	2004			2005			2006			Průměr 2004-2006			Uvažované netto dovozy (v mil. Kč) e 2004-06		
		Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	2006		
0201	Hovězí maso, čerstvé nebo chlazené	404 833,5	78 148,0	326 685,4	912 329,7	151 066,9	761 262,7	1 085 184,3	200 601,1	894 683,2	804 115,8	143 281,4	660 834,5	894,6		
0202	Hovězí maso, zmrazené	218 244,1	24 709,2	193 534,9	317 263,9	27 188,3	290 075,6	212 791,7	42 483,5	170 298,2	249 423,9	31 453,7	217 976,2	170,3		
0203	Vepřovné maso	3 343 584,4	687 553,6	2 656 030,8	5 521 473,9	1 138 013,2	4 383 460,7	5 946 114,9	1 285 706,1	4 660 408,8	4 937 057,7	1 040 424,3	3 896 633,4	3 896,9		
0204	Skopové nebo kozí maso	44 057,5	2 671,3	41 386,2	60 427,4	5 901,8	54 525,6	50 822,1	6 599,2	44 228,9	51 769,0	5 007,4	46 731,6	44,3		
0205	Koňské maso, maso osli, mulli nebo mezzú	65 507,1	1 794,6	63 712,5	60 488,1	1 919,5	58 568,6	37 765,8	939,0	36 828,8	54 587,0	1 551,0	53 035,9	36,8		
0206	Jedlé droby hovězí, vepřovné, skopové, kozí, koňské, oslí, mulli nebo z mezzú	292 519,8	10 731,1	281 788,7	299 274,5	16 026,4	283 248,1	227 483,8	24 332,7	203 151,1	273 092,7	17 030,1	256 082,6	203,2		
0207	Maso a ještě droby z drůbeže	2 408 615,1	1 443 838,1	964 777,1	2 707 473,8	1 303 360,2	1 404 113,6	2 377 564,0	794 641,9	1 582 942,1	2 498 011,1	1 180 613,4	1 317 397,7	1 582,9		
0208	Ostatní maso a ještě droby	125 257,9	253 880,9	-128 623,0	73 917,0	198 561,0	-124 644,0	83 072,1	225 357,5	-142 285,1	94 082,4	1 285 933,1	-131 850,7	1 317,4		
0209	Štavnina vepřová, tuk vepřový, drůbeží, nešťavený	270 465,9	7 537,0	262 928,9	212 585,4	3 745,0	208 840,4	161 106,3	7 376,6	153 729,7	214 716,9	6 219,5	208 497,3	153,7		
0210	Maso a ještě droby, solené apod., mouchy, prašky	57 895,4	5 887,3	52 008,1	96 312,8	23 769,7	72 543,1	338 185,9	122 354,2	216 831,7	164 132,3	50 570,4	113 561,9	215,8		
mezřádek02		7 230 976,6	2 526 449,2	4 704 527,3	10 281 896,7	2 869 882,1	7 392 314,8	10 530 111,2	2 710 311,8	-3 742 861,1	9 340 894,8	2 702 114,4	#HODNOTA!	7 982,1		
0401	Mléko a smetana nezahuštěná, neslazená	865 285,2	1 414 764,4	-549 479,2	1 228 029,0	3 663 906,1	-2 435 777,1	1 177 804,0	4 920 665,1	-3 742 861,1	1 060 372,7	3 333 078,5	-2 242 705,8			
0402	Mléko a smetana nezahuštěná, slazená	175 898,4	3 037 369,0	-2 861 470,7	209 213,6	2 732 128,9	-2 522 915,3	265 287,8	2 072 633,2	-1 807 345,4	216 799,9	2 614 043,7	-2 397 243,8			
0403	Podmáslí, kyselé mléko a smetana, jogurt, kefír	809 382,5	448 944,7	360 437,8	960 838,0	779 747,4	181 090,6	920 216,3	1 420 731,8	-500 515,5	886 812,3	883 141,3	13 671,0	13,7		
0404	Syrovátka, výrobky z mléka, zahusťené, slazené	81 632,5	312 941,8	-231 309,3	106 412,0	366 077,9	-259 665,9	170 913,2	486 858,9	-315 945,6	119 652,6	388 626,2	-268 973,6			
0405	Másto a jiné tuky z mléka	331 005,5	984 565,3	-653 559,8	647 924,4	767 066,0	-119 141,6	946 974,9	1 105 509,9	-158 535,0	641 965,6	945 713,7	-303 745,2			
0406 bez značk.																
0406	Vejce ve skořápkách, čerstvá, konzervovaná, vařená	301 131,3	288 411,1	32 720,3	455 820,7	286 696,6	169 121,2	610 024,1	371 488,9	238 535,2	455 658,7	308 866,5	146 792,2	238,5		
mezřádek04		3 185 507,5	7 414 359,7	-4 228 852,2	4 558 630,8	9 323 986,2	-4 765 253,3	5 280 541,6	10 692 068,3	-5 411 526,7	4 341 460,3	9 143 438,1	-4 801 878,1	410,8		
0701	Brambory, čerstvé nebo chlazené	516 148,3	97 048,8	418 109,5	254 943,7	260 147,9	-5 198,2	343 569,0	296 694,8	343 569,0	218 253,3	218 253,3	252 189,4	343,6		
0702	Rejzka, čerstvá nebo chlazená	1 299 418,0	108 659,9	1 190 758,1	1 657 072,0	160 774,3	1 496 297,7	1 825 904,8	234 956,6	1 590 948,2	1 594 131,6	168 128,9	1 426 022,7	1 590,9		
0703	Chleba, šaňdka, česnek, poraj, čerstvé, chlazené	492 957,8	29 159,6	463 798,2	480 186,4	74 800,8	405 385,6	830 378,1	90 340,6	740 037,5	601 174,1	64 767,0	536 407,1	740,0		
0704	Zelí, květák, kapusta, kedluben apod., čerstvé, chlazené	504 833,5	39 300,6	465 532,9	600 480,7	107 783,5	492 697,2	710 875,8	136 338,4	574 537,4	605 396,6	94 474,2	510 922,5	574,5		
0705	Salát hlávkový, čekanka, čerstvé nebo chlazené	183 897,8	8 867,3	174 730,5	204 717,0	19 491,3	185 225,8	215 447,6	25 600,6	189 847,0	201 254,1	17 986,4	183 287,8	189,8		
0706	Míkev, brukev, řepa, celer apod., čerstvé, chlazené	322 063,5	18 487,7	303 575,8	392 818,7	79 448,4	313 370,3	536 732,9	107 410,8	429 322,1	417 205,0	68 449,0	348 756,1	429,3		
0707	Okurky nakládačky, čerstvé, chlazené	742 828,2	40 488,3	702 139,8	850 719,1	74 306,6	776 410,6	905 132,3	113 725,8	791 406,5	832 826,5	76 174,2	756 652,3	791,4		
0708	Luštěniny i vylúštěné, čerstvé, chlazené	15 051,3	13 830,0	1 221,2	17 735,3	12 007,5	5 727,8	21 259,0	13 511,5	7 747,6	18 015,2	13 116,3	4 898,9	7,7		
0709	Zelennina ostatní, čerstvá, chlazená	1 350 177,4	90 924,9	1 259 252,5	1 538 812,6	194 218,3	1 344 594,3	1 731 853,2	233 624,4	1 498 228,8	1 540 281,1	172 922,6	1 367 358,5	1 498,2		
0710	Zelennina vařená, zmrazená	479 694,5	90 395,7	389 298,9	547 022,1	136 094,5	410 927,7	971 382,4	450 408,3	520 974,1	666 033,0	225 632,8	440 400,2	521,0		
0711 bez 0711 20 a 0711 30 00	Zelennina prozátimně konzerv. nevhodná k požívání, bez oliv a kapary	14 162,0	2 168,3	11 993,7	17 874,1	2 026,7	15 847,4	22 020,9	2 038,1	19 982,8	18 019,0	2 077,7	15 941,3	20,0		
0712	Zelennina sušená, drcená, v prášku, jínak neupravená	160 855,9	101 606,3	59 249,6	178 482,4	87 074,9	91 407,5	189 290,5	88 628,3	100 662,2	176 209,6	82 436,5	83 773,1	100,7		
0713	Luštěniny suché, vylúštěné, i loupané, drcené	143 957,7	146 857,3	-2 899,6	150 580,4	141 748,2	8 832,2	132 284,7	146 654,1	-14 389,4	142 287,6	145 086,5	-2 818,9			
mezřádek07		6 225 543,8	788 690,7	5 436 853,1	6 891 450,5	1 349 824,7	5 541 625,6	8 732 806,1	1 939 932,5	6 792 873,6	7 283 265,8	1 359 516,0	5 923 750,8	6 807,3		
0802 01 00	Lískové ořechy ve skořápce	1 620,3	344,6	1 275,7	887,5	372,7	514,8	2 665,6	435,4	2 230,2	1 717,8	384,2	1 333,6	2,2		
0802 22 00	Lískové ořechy bez skořápek	167 869,7	29 339,9	138 529,8	190 240,8	57 868,8	132 372,0	163 951,7	48 826,9	115 124,7	174 020,7	45 385,6	128 635,1	115,1		
0802 31 00	Vlašské ořechy ve skořápce	2 872,7	66,3	2 806,4	2 549,8	739,0	1 810,5	2 410,8	194,9	1 618,8	2 412,1	133,1	2 279,0	1,6		
0802 32 00	Vlašské ořechy bez skořápek	860 521,0	4 854,5	855 666,5	1 278 831,0	39 899,2	87 861,7	80 555,2	31 454,1	49 107,1	82 541,9	25 426,0	57 115,9	57,1		
0806 10	Vinné hrozny čerstvé	1 210 017,5	28 058,7	1 181 958,8	1 193 246,2	74 040,4	1 119 205,8	1 238 378,9	91 888,7	1 147 060,2	1 213 880,9	64 465,9	1 149 415,0	1 149,4		
0808	Jablka, hrušky a kdoule, čerstvé	613 372,5	245 356,2	368 016,3	718 003,3	258 186,0	459 817,2	983 439,6	403 935,9	589 903,7	774 938,5	302 492,7	472 445,7	472,4		
0809	Meruňky, řešně, višně, broskve, švestky a linky, čerstvé	657 618,8	130 779,0	527 039,8	873 106,9	170 068,4	702 498,4	940 267,9	216 740,5	723 827,4	823 731,2	172 709,3	651 021,9	723,5		
0810 bez 0810 50, 0810 60 a 0810 90	Ostatní ovoce, bez kiwi, duriany a ostatní	328 317,5	10 726,0	317 591,5	293 738,1	29 060,4	264 647,7	263 851,0	31 277,2	232 573,9	295 302,2	23 698,5	271 603,7	232,6		
0811	Ovoce a ořechy, lež vařené, zmrazené, obsahující plídený cukr nebo sladidla	321 476,7	149 743,9	171 732,8	310 819,4	186 831,1	123 988,3	316 632,1	132 787,1	183 845,0	316 309,4	156 454,0	159 855,4	183,8		
0813	Ovoce sušené, jiné než 0801 až 0806	142 889,5	46 098,1	96 591,4	153 732,3	42 906,8	111 235,4	180 513,8	50 363,2	130 150,6	158 975,5	46 319,4	112 659,2	112,7		
mezřádek08		3 485 294,8	645 376,3	2 839 918,5	3 864 135,2	859 723,9	3 004 411,2	4 182 069,4	1 007 303,8	3 174 765,6	3 843 633,1	837 488,7	3 006 364,5	3 006,4		

1. pokračování přílohy 3

KN	Název položky	2004			2005			2006			Průměr 2004-2006			Uvažované netto dovozy (v mil. Kč)	
		Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Dovoz	Vývoz	Netto dovoz	Vývoz	Netto dovoz	2006	o 2004-06	
1001	Pšenice a soušež	93 725,9	709 069,0	-615 343,1	65 172,9	4 377 448,1	-4 312 275,3	173 202,5	3 074 704,2	-2 901 501,8	110 700,4	2 720 407,1	-2 609 706,7		
1002	Žito	81 684,4	17 680,9	64 003,5	28 251,3	203 702,2	-175 450,9	186 379,5	163 178,8	-32 200,7	101 771,8	128 187,3	-26 415,6		
1003	Jčmen	28 697,4	469 900,6	-441 203,2	15 841,8	1 550 745,5	-1 534 903,8	610 220,9	1 086 115,5	-485 694,6	218 253,3	1 038 920,5	-820 667,2		
1004	Oves	765,3	84 175,2	-83 411,9	764,8	1 444 469,6	-1 437 704,7	1 529,6	98 159,5	-96 607,3	1 019,2	108 927,2	-107 908,0		
1005	Kukulice	500 457,8	254 545,5	254 912,2	483 751,7	368 652,9	114 898,8	608 213,2	949 757,4	-341 544,2	530 807,6	521 385,3	-9 422,3	9,4	
mezisoučet 10		705 328,8	1 526 371,3	-821 042,5	593 782,5	6 645 218,3	-6 051 435,8	1 588 545,7	5 381 892,8	-3 793 347,1	1 253 742,9	4 517 827,5	-3 265 275,2	9,4	
1101 až 1106	Pšeničná mouka, obilnė mouky, kroupy, krupicka, obilnė zrna jinak zpracováná	151 582,1	135 118,0	16 464,1	249 455,3	192 288,6	57 166,7	296 322,6	121 486,1	174 835,5	232 453,3	149 630,9	82 822,4	82,8	
1108	Šróby, inulin	143 716,5	70 802,1	72 914,3	149 247,8	70 801,9	78 445,9	160 113,9	107 815,1	52 298,8	151 026,1	83 139,7	67 886,3	67,9	
mezisoučet 11		295 298,6	205 920,2	89 378,4	398 703,0	263 090,5	135 612,5	456 436,5	229 301,1	227 135,4	383 479,4	232 770,6	150 708,8	150,7	
1204 až 1206	Urutná semena, semena řepky, slunečnicová semena	803 738,3	1 088 413,1	-284 674,7	453 263,4	1 905 637,6	-1 452 374,3	1 043 465,7	750 686,3	292 719,4	766 822,5	1 248 245,7	-481 423,2	292,8	
1209	Semena, plody a výtrusy k výsevu	752 902,6	434 093,7	318 808,9	733 392,0	467 874,5	265 517,5	668 820,1	382 450,3	286 369,7	718 371,6	428 139,5	290 232,1	290,2	
mezisoučet 12		1 556 640,9	1 522 506,8	34 134,1	1 186 655,4	2 373 512,2	-1 186 656,7	1 712 285,7	1 133 136,6	579 149,2	1 485 194,0	1 676 385,2	-191 191,1	290,2	
1601 00 až 1602	Uzenky, salámy, jiné přípravky a konzervy z masa, drobbů, krve	1 012 805,2	800 794,2	212 010,9	1 396 644,1	1 433 636,0	-36 991,9	1 757 116,4	1 526 798,4	230 318,0	1 388 855,2	1 253 742,9	135 112,4		
mezisoučet 16		29 328,6	233 487,9	-204 159,3	133 617,4	440 956,2	-307 338,8	175 759,2	62 373,3	113 385,9	112 901,7	245 605,8	-132 704,1	135,1	
1701 12	Ostatní cukry, vč. chemicky čistė laktózy, maltozy, glukózy a fruktózy v pevném stavu, cukerné sirupy bez arom. přísad nebo barviva, umělé med, lėz smíšený s medem, karamel (bez leavorovného sirupu)	815 281,3	113 675,1	701 606,2	888 177,2	166 569,1	721 608,1	1 154 051,1	351 328,0	802 723,0	952 503,2	210 524,1	741 979,1	802,7	
1703 90 00	Mlék a ostatní (ne řitřinová)	16 785,5	7 244,2	9 541,3	49 955,7	27 988,5	21 967,2	79 274,4	54 825,6	24 448,8	48 671,9	30 019,4	18 652,4	18,7	
1704	Cukrovinky (vč. bílé čokolády) bez kakaa	1 772 319,3	3 667 802,7	-1 895 483,4	1 955 013,9	3 293 410,5	-1 338 396,6	1 505 905,5	2 776 979,6	-1 271 074,1	1 744 412,9	3 246 064,3	-1 501 651,4		
mezisoučet 17		2 633 714,7	4 022 210,0	-1 388 495,3	3 026 784,2	3 928 924,3	-902 160,2	2 914 980,2	3 245 506,6	-330 515,4	2 858 489,7	3 732 213,6	-873 723,9	780,6	
1901 a 1902	Sladový výtažek, potravinářské přípravky, těstoviny	1 826 749,9	628 452,3	1 198 297,6	1 884 798,9	718 905,0	1 165 893,9	2 088 486,3	791 945,8	1 306 540,5	1 936 678,4	713 067,7	1 223 610,7	1 306,5	
1904 a 1905	Výrobky z obiljí získané bobtnáním, pražením, pekařské zboží, pečivo, oplatky	4 271 400,8	2 248 328,3	2 023 072,5	4 804 464,0	2 541 514,7	2 062 939,3	4 790 802,2	2 949 377,7	1 841 424,5	4 555 552,3	2 579 740,2	1 975 812,1	1 841,4	
mezisoučet 19		6 098 150,7	2 876 780,6	3 221 370,1	6 489 252,9	3 260 319,8	3 228 933,2	6 889 288,5	3 741 323,5	3 147 965,0	6 482 230,7	3 282 808,0	3 199 422,8	3 199,4	
2001 až 2009 bez 2005 70, 2006 00 31 00 38, 00 99, 2007 91, 2008 11, 19, 20, 30, 92 a 99, 2009 11, 19, 29, 31, 41 a 71	Zelenina, ovoce, ořechy, bez oliv, zelenina a ovoce konzerv., cukrem, džemy z citrusové ovoce, arašidy, ostatní ořechy, ananasový, citrusové plody smíšené a ostatní jinak upravené nebo konzerv., pomerančová šťáva zmrazená, ost. ovocnė a zel. šťávy nezrazené, s přidáním cukrem	2 849 159,6	1 186 185,4	1 662 973,2	3 131 622,4	1 531 526,3	1 600 096,1	3 539 950,8	1 664 869,8	1 875 080,9	3 173 577,2	1 480 860,5	1 712 716,7		
mezisoučet 20		5 497 530,3	3 842 606,6	1 654 923,7	5 916 517,5	3 899 352,0	2 017 165,5	6 450 292,7	4 400 971,3	2 049 321,4	5 954 780,2	4 047 643,3	1 907 136,8		
21 21 bez 2101 11, 2101 20 a 2103	Různė potravinnové přípravky, bez přípravky z kavy, čaje, mláie, přípravky pro omáčky a kořeněných směsí														
mezisoučet 21		1 626 901,9	1 725 081,6	-98 179,7	2 119 494,4	2 224 561,6	-105 067,2	2 515 853,2	2 949 158,3	-433 305,1	2 087 416,5	2 289 600,5	-212 184,0		
2201 a 2202	Voda, vody minerální, sodovky neslazené i slazené	243 093,6	3 561 526,3	-3 318 432,8	288 381,7	3 655 518,2	-3 367 436,5	279 211,1	4 123 156,0	-3 843 944,9	270 228,8	3 780 166,9	-3 509 938,1		
2203	Nápoje z kvašené, ostatní	58 290,7	132 912,3	-74 621,6	48 247,3	80 554,9	-32 607,7	45 213,6	74 675,4	-29 461,8	50 583,9	96 147,5	-45 563,7		
2206 00	Ethylalkohol nedestilovaný pod 80 %, destilátů, denaturovaný	65 966,6	114 732,8	-48 764,2	61 805,2	134 763,0	-72 957,7	155 215,3	164 093,6	1 121,8	94 329,7	134 529,8	-40 200,0		
2207	Stoicnĩ ocet a jeho náhrádky z kyseliny octové	22 579,7	12 406,8	10 173,0	28 046,9	22 345,0	5 701,9	31 079,1	32 744,7	-1 665,6	27 235,2	22 498,8	4 736,4	4,7	
mezisoučet 22		2 016 834,6	5 546 659,8	-3 529 825,2	2 545 975,5	6 118 342,7	-3 572 367,2	3 026 572,4	7 533 827,9	-4 307 255,6	2 529 794,1	6 332 943,5	-3 903 149,3	4,7	
2309 90	Přípravky ostatní používané k výživě zvířat	1 467 258,2	619 246,1	848 012,1	1 414 310,1	964 774,3	449 535,6	1 373 181,1	1 070 262,9	302 918,2	1 418 249,8	884 761,1	533 488,7		
mezisoučet 23		44 260 043,1	33 524 158,9	10 735 884,2	51 676 340,8	44 821 813,3	6 854 527,5	58 434 188,4	46 077 507,4	12 356 681,0	51 456 657,4	41 474 493,2	9 982 364,2	533,5	
Celkem vynucené netto dovozy														28 296,8	
Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ															
Zpracoval: L. Šafářikova															

MOŽNÉ DOPADY ZMĚN MEZINÁRODNÍHO AGRÁRNÍHO TRHU NA ČESKÝ AZO

Obsah

Úvod.....	3
1 Charakteristika vývoje mezinárodního agrárního trhu a pozice ČR na tomto trhu v uplynulých čtyřiceti letech.....	4
2 Aktuální predikce vývoje mezinárodního agrárního trhu OECD-FAO	11
3 Dlouhodobé relevantní tendence a faktory ovlivňující mezinárodní agrární trh, jejich souvislosti a důsledky jejich kumulace	14
4 Očekávané změny na mezinárodním agrárním trhu a možnosti adaptace AZO ČR.....	31
5 Odhad možných důsledků konverze mezinárodního agrárního trhu pro AZO ČR.....	34
Literatura	36

Úvod

Je příznačné, že Paul Kennedy¹ se v úvodní kapitole své knihy „Svět v jednadvacátém století“ věnuje především Malthusově „Eseji o principu populace“ a znovu a velmi opatrně polemizuje s mnoha ekonomy a filozofy odmítnutou Malthusovou myšlenkou, že „síla populace je nekonečně větší než síla země poskytnout lidem potravu“. Kennedyho pozoruhodná kniha vydaná v roce 1993 totiž nese ne příliš optimistický podtitulek „Chmurné vyhlídky i vkládané naděje“ (lit. 1).

Jakkoliv se Malthusovy hrozivé predikce nenaplnily, nejsou ani předpovědi světového vývoje zpracované ve druhé polovině dvacátého století výrazně povzbudivější.

Skupina evropských vědců působících v „Římském klubu“ zveřejnila v polovině sedmdesátých let prognostickou studii „Hranice růstu“. Tento bestseller varoval před úbytkem disponibilních surovin a přírodních zdrojů, před znečišťováním životního prostředí a dalším překotným růstem populace. Hovořil o potřebě recyklace zdrojů, o nutnosti zpomalení hospodářského růstu. V roce 1973 přirovnával tehdejší prezident Světové banky McNamara populační explozi k atomové válce (lit. 2). Později² byla publikována práce R. Heilbroner „Studie o budoucnosti lidstva“, která byla ještě pesimističtější. Extrapolací rozhodujících globálních trendů došel autor k názoru, že stávající přírodní zdroje nemohou dostačovat vzrůstající poptávce. Předvídal i oteplování zemské atmosféry.

Také zpráva amerického ministerstva zahraničních věcí a Rady pro kvalitu životního prostředí, vydaná v roce 1980 pod názvem „Global 2000 Report“, byla varovná. Doporučovala přijetí zásadních opatření proti devastaci životního prostředí, nekontrolovanému růstu světové populace a intenzivnímu čerpání nerostného bohatství a přírodních zdrojů. Upozorňovala na rizika mezinárodních a sociálních konfliktů, plynoucích z nerespektování doporučených opatření.

Laureát Nobelovy ceny Wasilij Leontief se zabýval touto problematikou na zakázku OSN a v roce 1977 mj. uvedl: „Světové zásoby kovových rud a fosilních paliv jsou celkově dostačující pro uspokojení světové potřeby ve zbývajících dekadách do konce století, aby udržely světový hospodářský růst v relativně vysokém tempu. Tyto zdroje však budou s největší pravděpodobností stále dražší (lit. 2).

Většina uvedených varování se jeví jako stále aktuální, jejich naléhavost je dnes snad ještě vyšší. Zhoršování životního prostředí a klimatické změny pokračují a jejich důsledky se projevují výrazně na světové produkci potravin. Růst světové populace se sice podařilo zpomalit, paralelně však dynamicky roste kupní síla obyvatelstva a světová spotřeba potravin a akceleruje růst spotřeby energií. Dopady na dostupnost globálních zdrojů jsou evidentní. Vzrůstající disproporce mezi zdroji a poptávkou po nich vede k růstu cen na mezinárodním trhu. Tyto dlouhodobé a aktuálně se zrychlující tendence se projevily markantně na mezinárodním agrárním trhu teprve poté, co došlo ke kumulaci několika konjunkturu ovlivňujících faktorů. Hrozba budoucího deficitu fosilních paliv zrychluje vzestup jejich cen a zvyšuje všeobecně náklady agrární produkce i mezinárodního

1 Paul Kennedy (1945) je profesorem historie na univerzitě v Yale v USA.

2 Heilbroner, R.L.: *An Inquiry into the Human Prospects*, 1974.

obchodu, dynamický růst příjmů obyvatel zejména v Asii a v některých dalších částech světa zvedá poptávku po surovinách a zemědělsko-potravinářských produktech, úsilí najít alternativní energetické zdroje zvyšuje poptávku po základních rostlinných produktech a růst frekvence klimatických anomálií souběžně snižuje objemy sklizní v některých významných exportních zemích. Dlouhodobě klesá světová výměra zemědělské půdy, deficitní se v mnoha oblastech stává voda.

Není pravděpodobné, že by se podařilo uvedené tendence v horizontu příštích dekád zásadně změnit. Vědecký a technologický pokrok sice nesporně eliminuje dopady těchto nepříznivých trendů na světovou produkci a spotřebu potravin, možné a pravděpodobné souběhy uvedených a dalších nepříznivých konjunkturálních faktorů se však mohou v budoucnosti častěji opakovat a dlouhodobý vzestup cen na mezinárodním agrárním trhu je velmi pravděpodobný. Jestliže byl v uplynulém čtvrtstoletí agrární segment mezinárodního trhu charakterizován trvalým převisem nabídky nad poptávkou, lze očekávat, že dojde vlivem naznačených tendencí ke změně charakteru agrárního trhu, resp. k jeho konverzi na trh prodávajícího.

Cílem předložené práce je pomocí charakteristik rozhodujících aktuálních konjunkturálních faktorů ovlivňujících mezinárodní agrární trh odhadnout rozsah změn na tomto trhu v příští dekádě a jejich možné dopady na bilanci českého agrárního zahraničního obchodu.

1 Charakteristika vývoje mezinárodního agrárního trhu a pozice ČR na tomto trhu v uplynulých čtyřiceti letech

1.1 Mezinárodní agrární trh

V uplynulých dvaceti letech³ vzrůstala hodnota světového agrárního vývozu o 6,69 % průměrně ročně, zatímco odpovídající průměrný přírůstek veškerého světového zbožového exportu činil 9,32 %. Hodnota ročního světového agrárního vývozu v období 1985 až 2004 vzrostla ze 175 mld. USD na 594 mld. USD. Podíl agrárních produktů na celosvětovém zbožovém vývozu se během těchto dvou dekád snížil ze 12 % na cca 7 % (lit. 5).

Podle FAO byl průměrný roční přírůstek světové produkce všech zemědělsko-potravinářských komodit v letech 1978 - 88 jen 2,2 %, zatímco odpovídající přírůstek světové spotřeby činil 2,4 %. V následujících dvanácti letech (1988 - 2000) se růst světové agrární produkce zpomalil na průměrných 1,6 % ročně, poklesla však také dynamika růstu globální spotřeby potravin a zemědělských produktů na 1,6 % ročně. Velmi výrazně se ovšem měnila dynamika růstu světové spotřeby jednotlivých skupin agrárních produktů. Průměrný světový meziroční přírůstek spotřeby pšenice se snížil ze 2,5 % ročně v období 1978 - 88 na 1,3 % v následujících dvanácti letech, rýže ze 2,6 % na 1,8 %, krmného obilí z 1,4 % na 1,3 %. Vysokou dynamiku růstu globální spotřeby vykázalo FAO naopak u tuků a olejů (3,8 %, resp. 2,7 %), vepřového masa (3,6 %, resp. 2,2 %)

³ *Poslední relevantní údaje FAO k datu zpracování této práce byly k dispozici jen k roku 2004 (do sumarizace zahrnut intraobchod EU).*

a zejména drůbežního masa (4,8 % a 3,8 %). Velmi podobné změny vykazuje FAO také u průměrných meziročních přírůstků světové agrární produkce.

Dlouhodobé tendence globální spotřeby zemědělských produktů a potravin svědčí o dynamickém růstu poptávky po energeticky náročnějších potravinách. Tyto tendence se ovšem projevovaly převážně v rozvojových zemích. Ve vyspělých zemích naopak FAO zaznamenává jen zcela nepatrný růst spotřeby potravin, resp. u mnohých potravinových skupin stagnaci (rýže, ovčí a kozí maso, pšenice).

Rozdílnosti ve skladbě produkce a spotřeby zemědělsko-potravinářského zboží v uplynulých letech se do značné míry projevuje také v diferencích ročních přírůstků hodnoty světového importu. Výrazně nadprůměrnou dynamiku dovozu v posuzovaných obdobích - opět především do rozvojových zemí - vykazují zejména proteinová krmiva (10,5 %, resp. 6,6 % ročně), vepřové maso (8,1 %, resp. 3,8 %) a drůbeží maso (6,3 % a 6,1 %) (lit. 6). Naopak meziroční přírůstky mezinárodního obchodu s některými rostlinnými produkty byly nižší.

Tab. 1 - Průměrné meziroční přírůstky světového vývozu vybraných komodit (%)

	Pšenice	Rýže	Krmné obilí	Sójové boby	Sójové moučky
1960 - 1970	1,1	2,2	4,9	11,4	14,4
1970 - 1980	4,7	4,9	8,7	8,2	11,7
1980 - 1990	-0,3	0,6	-1	-0,4	2,9
1990 - 2000	-0,3	3,5	1,3	2,8	2
1995 - 2005	2,7	1,4	3,6	1,7	1,5

Pramen: International Agricultural Baseline Projections to 2005, USDA.

Velmi výrazné jsou také rozdíly v podílech mezinárodně obchodované produkce na celkové světové produkci (*exportní angažovanost*) jednotlivých významných agrárních komodit, resp. agregací. Nejvyšší obchodovaný podíl na produkci dosahují tropické a subtropické pochutiny a nápoje, resp. obecně produkty rozvojových zemí, jejichž pěstování je podmíněno klimatem. Tato skutečnost vede k tomu, že je u těchto komodit trvale zřetelně vyšší cenová oscilace v porovnání s produkty, které jsou determinovány klimaticky méně nebo vůbec. Je však také příčinou vyšší zranitelnosti obchodních bilancí produkčních rozvojových zemí.

Tab. 2 - Podíl mezinárodně obchodované produkce na světové produkci u vybraných agrárních komodit (1998 - 2001)

Pšenice	17 %	Sójové moučky	56 %	Máslo	12 %
Kukuřice	15 %	Slunečnicový šrot	22 %	Hovězí maso	10 %
Krmné obiloviny celkem	12 %	Řepkový šrot	17 %	Vepřové maso	3 %
Rýže	2,5 %	Arašídový šrot	14 %	Sýry	6 %
Sójové boby	26 %	Cukr	27 %	Drůbeží maso	4 %
Řepka	18 %	Káva	75 %	Len	45 %
Slunečnice	9 %	Kakao	72 %	Bavlna	29 %
Podzemnice olejná	6 %	Čaj	43 %	Juta	12 %
Sójový olej	33 %	Banány	18 %		
Palmový olej	78 %	Tabák	21 %		
Palmojádrový olej	67 %	Kaučuk přírodní	83 %		

Pramen: Bazin, G.: *Quelles perspectives pour l'agriculture européenne et pour la PAC dans le contexte mondial ?*

Cenový vývoj mezinárodně obchodovaného agrárního zboží byl v posledních čtyřiceti letech převážně sestupný. Světové ceny komodit, u kterých jsou k dispozici dlouhodobě neměnné jakostní a komerční parametry svědčí o tom, že jejich nominální hodnoty kotující v USD byly v poválečném období (1947 - 1950) téměř stejné nebo i vyšší než koncem století. Přitom se samozřejmě trvalá světová inflace projevila na hodnotě amerického dolaru tak, že obdobná srovnání mají jen malou vypovídací úroveň.

Tab. 3 - Světové ceny pšenice¹⁾ a kukuřice²⁾ v období 1989-99 a v průměru let 2001/02-05/06

	88/89	89/90	90/91	91/92	92/93	93/94	94/95	95/96	96/97	98/99	2001/02-2005/06 průměr
Pšenice	167	160	119	150	140	142	157	214	179	142	152
Kukuřice	118	110	106	110	97	112	109	169	120	110	103

1 HRW, FOB US Gulf, 2 US, Yellow No.2, FOB Gulf

Pramen: FAPRI, World Agricultural Outlook

V indexním vyjádření (1970 = 100) byly od roku 1950 do roku 1984 nejvyšší nominální ceny mezinárodně obchodovaných agrárních komodit v roce 1980, kdy dosáhly 310,7 bodů. Zatímco v období 1950 - 70 kolísaly v indexním vyjádření mezi 85 - 100 bodů, od roku 1970 do roku 1980 vzrostly trojnásobně (lit. 4). Od roku 1980 průměrné nominální ceny rozhodujících agrárních komodit na mezinárodním trhu klesaly – s nevýraznými meziročními výkyvy – až do roku 1995/6, kdy základní zemědělsko-potravinářské trhy vykázaly výrazný cenový vzestup. Od této sezony pak opět převážně klesaly, až do roku 2005/06.

Reálné ceny hlavních agrárních komodit na mezinárodním trhu klesaly kontinuálně od roku 1980 až do roku 2006 tak, že podle propočtů FAO byla reálná úroveň agrárních cen na přelomu století v porovnání sází prakticky poloviční.

Mezinárodní agrární trh byl zhruba od počátku osmdesátých let (na rozdíl od poválečných patnácti let) trhem s výrazným převísem nabídky, trhem na kterém kupující určoval podmínky, byl trhem kupujícího. Někteří analytici v minulosti nacházely příčinu změny charakteru mezinárodního agrárního trhu na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let ve zpomalení růstu spotřeby (a poptávky) ve vyspělých zemích a paralelní nízké likviditě socialistických a rozvojových zemí. Pozdější analýzy zpracované mezinárodními organizacemi se shodují v názoru, že však hlavním důvodem zvyšující se disproporce mezi nabídkou a poptávkou, přetlaku nabídky a rezultujícího poklesu cen v uplynulých pětadvaceti letech byly deformace způsobené vysokými rozpočtovými podporami národních agrárních sektorů a paralelně existující vysoká míra jejich ochrany.

Globální suma národních podpor zemědělsko-potravinářských odvětví se na konci uplynulého desetiletí odhadovala na 560 až 600 mld. USD ročně. Třicet členských zemí OECD např. poskytovalo v roce 2000 vlastním agrárním sektorům celkovou podporu ve výši 321 mld. USD, v následujícím roce se tento transfer rozpočtových prostředků snížil na 311 mld. USD. V období 1985 - 88, (kdy odhad světových podpor zemědělsko-potravinářských sektorů osciloval kolem 800 mld. USD ročně) odpovídala hodnota celkových agrárních podpor v zemích OECD 2,3 % sumy

HDP. Vlastní zemědělsko-potravinářská odvětví ovšem podporují také ostatní (nečlenské) země, včetně méně rozvinutých, zejména na Blízkém a Středním východě, v Jihovýchodní Asii a Latinské Americe. Přitom se hodnota světového agrárního vývozu pohybovala v letech 1995 - 2000 pouze kolem 450 mld. USD (lit. 7).

V období 1986 - 88 byly ceny zemědělských výrobců v zemích OECD o 58 % vyšší než korespondující ceny na mezinárodním trhu. Později se sice tato míra ochrany snížila, ale v roce 2001 stále ještě převyšovaly ceny placené zemědělcům úroveň odpovídajících cen na mezinárodním trhu o 31 %. Uvedené diference ovšem představují průměrné hodnoty, které zastírají mnohem vyšší rozdíly u některých komodit a zemí.

Podle G. Bazina (lit. 8) byl transfer rozpočtových prostředků zemědělcům v jednotlivých státech velmi rozdílný.

Tab. 4 - Transfer rozpočtových prostředků do zemědělství v roce 1995

	USD na obyvatele	USD na zemědělce	USD na hektar z.p.
Japonsko	726	32 755	17 900
Evropská unie	412	19 550	996
USA	283	29 250	175
Nový Zéland	56	1 540	11
Austrálie	86	4 200	3
Švýcarsko	1 003	47 540	4 480
OECD celkem	378	15 900	287

Pramen: Bazin, G.: Quelles perspectives pour l'agriculture européenne et pour la PAC dans le contexte mondial ?

Charakteristickým rysem konjunkturálního vývoje mezinárodního agrárního trhu v uplynulých čtyřiceti letech je kontinuální pokles absolutní, případně relativní úrovně světových zásob hlavních rostlinných produktů. Jestliže se v dřívější konjunkturální praxi považoval za optimum podíl konečných neprodaných zásob mezinárodně obchodovaných komodit na světové spotřebě 20 % (stav, který byl jedním z předpokladů rovnováhy na trhu), byl v posledních letech tento ukazatel přehodnocován a vlivem zvyšování „transparentnosti“ trhu se podíl konečných neprodaných zásob snižoval. Některé expertízy poukázaly kriticky na tuto změnu a naznačovaly „snížení mezinárodní potravinové bezpečnosti“. Diskutovalo se o minimální možné míře neprodaných zásob a expertízy obhajovaly jejich všeobecný pokles blíže nespécifikovanými faktory politickými, zdokonalením technik komerčních, informačních, zlepšením parametrů přepravy, vyšší flexibilitou trhu, možnostmi rychlých reakcí na straně produkce a nabídky (lit. 9). Tak podíl konečných světových zásob pšenice na globální spotřebě se od roku 1960 do roku 2005 snížil z 38 % na 18 %, rýže z 24 % na 11 %, krmného obilí z 26 % na 11 %, ještě vyšší redukci zaznamenaly světové statistiky u olejnatých semen, zejména pak u sójových bobů. Současná situace nicméně naznačuje, že tyto změny nejsou bez rizik. Aktuální cenové vzestupy hlavních rostlinných komodit v roce 2007 jsou mj. důsledkem nízkých světových zásob.

Teritoriální skladba světového agrárního exportu se v posledních dvou dekadách změnila. Dominantní pozici největšího světového agrárního vývozce ztratily USA ve prospěch EU 15. Podíl obou těchto rozhodujících exportérů na globálním agrárním exportu se přitom - přes výrazný vzrůst

hodnoty - snížil. Mezi dvanácti největšími světovými exportéry zemědělsko-potravinářských produktů vykázaly relativně největší zvýšení hodnoty vývozu Mexiko (index 2000-04/1985-89 = 338,5), Argentina (index 297,2) a Brazílie (index 275,0). Nejvyšší přírůstek podílu na celkovém světovém agrárním vývozu v porovnávaných pětiletích dosáhla Brazílie (1,1 p. b.) a Argentina (0,97 p. b.).

V uplynulých dvaceti letech se v aktivním mezinárodním obchodu s agrárními komoditami obecně zvýšil význam rozvojových zemí, zejména však zemí jihoamerických. V hierarchii světových agrárních exportérů však také vzrostl význam Malajsie, Indie, Indonésie a dalších zemí asijských.

Tab. 5 - Nejvýznamnější světoví vývozci zemědělsko-potravinářského zboží (s vyloučením intraobchodu EU)

Průměr let 1985 - 89			Průměr let 2000 - 04		
Země	mld. USD	Podíl (%)	Země	mld. USD	Podíl (%)
USA	38,34	22,80	EU 15	61,78	18,68
EU 15	29,86	19,83	z toho:		
z toho:			Francie	11,08	3,35
Francie	6,99	4,64	Nizozemsko	9,34	2,82
Nizozemsko	4,33	2,87	Německo	9,20	2,78
Spojené Král.	3,95	2,63	Spojené Král.	6,66	2,01
Německo	3,93	2,61	Itálie	6,59	1,99
Itálie	2,54	1,69	Dánsko	4,56	1,38
Dánsko	2,49	1,65	Španělsko	3,92	1,19
Austrálie	9,55	6,41	USA	60,18	18,19
Kanada	7,38	4,90	Brazílie	18,18	5,49
Brazílie	6,61	4,39	Kanada	17,72	5,36
Čína	6,12	4,06	Austrálie	16,16	4,89
Nový Zéland	4,40	2,92	Čína	14,00	4,23
Argentina	4,22	2,80	Argentina	12,54	3,79
Thajsko	3,50	2,32	Mexiko	8,36	2,53
Malajsie	2,76	1,83	Nový Zéland	8,05	2,43
Kolumbie	2,57	1,71	Malajsie	7,45	2,25
Mexiko	2,47	1,64	Thajsko	7,38	2,23

Pramen: OECD-FAO Agricultural Outlook 2007-2016, OECD-FAO 2007

Největšími světovými dovozci agrárního zboží v období 2000 - 2004 byly EU 15 (bez intraobchodu), USA, Japonsko, Čína, Kanada, Mexiko, Jižní Korea, Ruská federace, Hong Kong a Thajwan. Diverzifikace dovozu z teritoriální hlediska byla ovšem vyšší, tedy i podíly na celkovém světovém agrárním dovozu uvedených deseti rozhodujících importérů byly nižší než u exportu.

Vývoj mezinárodního agrárního trhu v uplynulých čtyřiceti letech byl rozhodující měrou ovlivňován konjunkturální situací v obilovinách. Zatímco výkyvy ve vztahu poptávka-nabídka u cukru, komodit živočišného původu, tropických a subtropických pochutin a nápojů, jednotlivých olejnatých surovin a olejů a tuků, případně ovoce a zeleniny byly obvykle kompenzovány jinou příbuznou komoditou, ovlivnily distorze na světovém trhu obilovin vždy celý mezinárodní agrární tržní segment. Z dlouhodobých analýz lze mj. také odvodit, že byly nezřídka ve spojitosti s tzv.

ropnými šoky. Bylo to např. v roce 1973 (embargo OPEC na vývoz ropy do zemí které podporovaly Izrael během tzv. Jomkypurské války), resp. 1979 (po revoluci v Iránu). Lze zobecnit, že v hodnoceném období byl mezinárodní agrární trh – kromě již zmíněné deformace v důsledku téměř trvalé disproporce mezi vysokou nabídkou a nižší poptávkou – trhem neklidným, se značnými konjunkturálními výkyvy.

SEMMMMMMMMMMMMM 1. 11. 2007

1.2 Pozice ČR na mezinárodním agrárním trhu

Kvantifikace pozice ČR, resp. ČSR na mezinárodním agrárním trhu v předlistopadovém období je obtížná, vzhledem k deformovaným kursovým poměrům domácí měny k měnám světovým, ve kterých jsou mezinárodní statistiky vedeny (existence tzv. vyrovnávacích, resp. přepočítávacích koeficientů v obchodě s každou jednotlivou skupinou zemí - „VRCV“). Podíly ČSR na mezinárodním obchodě bylo možno zjišťovat věrohodně pouze z množstevních údajů, tzn. pouze pro jednotlivé komodity. V polistopadovém období byl podíl ČR na světovém i evropském agrárním obchodu velmi nízký⁴.

Tab. 6 - Podíl ČR na světovém a evropském agrárním vývozu a dovozu (%)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Na světovém vývozu	0,34	0,28	0,28	0,26	0,27	0,29	0,28	0,30	0,31	0,31
Na evropském vývozu	0,69	0,58	0,60	0,56	0,60	0,63	0,58	0,65	0,70	0,65
Na světovém dovozu	0,31	0,36	0,41	0,46	0,44	0,45	0,41	0,41	0,44	0,48
Na evropském dovozu	0,60	0,69	0,81	0,93	0,90	0,89	0,84	0,89	0,95	1,00

Pramen: FAO Yearbook Trade 1998-2002

V uplynulých čtyřiceti letech byl nicméně domácí agrární sektor v několika komoditách významným subjektem na mezinárodním agrárním trhu jako vývozce i jako dovozce. V exportu šlo zejména o pivoarské suroviny a pivo. Někdejší pozici na mezinárodním trhu cukru ČR naopak ztratila. Ještě v roce 1965 participoval vývoz cukru z ČSR na světovém cukerním exportu 11,4 % a na evropském 25,1 %. Po dvaceti letech (1984) se podíl na světovém vývozu snížil na 2,2 % a na evropském na 3,8 % (lit. 4).

Jednou z komodit, která vytvářela dlouhodobě skvělou image českého agrárního sektoru na mezinárodním trhu, byl chmel. Pozice českého chmele na tomto tržním segmentu je dosud dobrá, podíl našeho vývozu na světovém i evropském vývozu zůstal poměrně vysoký, také zřejmě proto, že světový export chmele v posuzovaném období stagnoval (tab. 7).

⁴ Podíly byly vypočítány z údajů uváděných v USD. Na meziroční změny výše podílu měl tedy vliv také kurs USD, který je sice v použitém podkladu uveden, neodpovídá ale zcela kursu USD uváděnému ČSSB.

Tab. 7 - Podíl ČSR a ČR na světovém a evropském vývozu chmele(v t a %)

	1965	1984	1996	1997	1998	2000	2001	2002
Svět	30 425	44 683	44 862	41 831	39 605	37 031	37 745	36 452
Evropa	20 476	33 746	33 361	31 098	30 355	28 006	27 843	27 780
ČSR (1965 a 1984) a ČR	4 693	7 853	7 285	6 039	5 356	4 650	5 296	5 305
Podíl na svět. vývozu %	15,4	17,9	16,2	14,4	13,5	12,6	14,0	14,6
Podíl na evrop. vývozu %	22,9	23,3	21,8	19,4	17,6	16,6	19,0	19,1

Pramen: FAO Yearbook Trade 1967–2002

Ještě v 60. letech byla ČSR největším světovým vývozcem ječného sladu. Některé velké světové pivovary upřednostňovaly český slad a na jeho používání stavěly svojí reklamu. Výhody největšího světového vývozce byly značné, zejména ve vztahu k cenám. Vývoz sladu se opíral o domácí disponibility vysoce kvalitních jarních ječmenů, které byly rovněž významným exportním artiklem, a ovlivňoval pozitivně také export piva. Na rozdíl od chmele ovšem ČR u sladu svojí někdejší dominantní pozici na mezinárodním trhu se všemi navazujícími výhodami postupně ztratila a v posledních letech její podíl na mezinárodním trhu stagnuje (tab. 8).

Tab. 8 - Podíl ČSR a ČR na světovém a evropském vývozu sladu (v tis. t a %)

	1965	1984	1996	1997	1998	2000	2001	2002
Svět	753,9	2 679,2	4 426,1	4 813,8	4 965,1	5 338,3	5 546,8	5 547,8
Evropa	554,2	2 043,4	3 151,7	3 380,2	3 478,3	3 693,5	3 851,0	3 887,2
ČSR (1965 a 1984) a ČR	165,0	191,0	140,4	140,6	166,8	216,7	144,4	184,4
Podíl na svět. vývozu %	21,9	7,1	3,2	2,9	3,4	4,1	2,6	3,3
Podíl na evr. vývozu %	29,8	9,3	4,5	4,2	4,8	5,9	3,7	4,7

Pramen: FAO Yearbook Trade 1967 - 2002

Také podíl na světovém a evropském exportu piva dlouhodobě klesá, což je ovšem především důsledkem vysoce nadprůměrné dynamiky růstu světového vývozu a také změny vývozní strategie rozhodujících domácích pivovarů. Ty v posledních letech účelně preferují zakládání dceřiných společností v zahraničí, před exportem fyzického zboží (tab. 9).

Tab. 9 - Podíl ČSR a ČR na světovém a evropském vývozu piva (tis. t a %)

	1965	1984	1996	1997	1998	2000	2001	2002
Svět	1 158,7	2 656,2	6 687,2	6 202,7	6 222,9	6 240,7	7 544,6	9 416,6
Evropa	1 055,7	2 099,0	4 286,3	3 894,0	3 886,2	3 851,3	4 820,0	5 417,9
ČSR (1965 a 1984) a ČR	107,2	201,5	212,1	215,0	191,3	168,7	193,3	208,4
Podíl na svět.vývozu %	9,3	7,6	3,2	3,5	3,1	2,7	2,6	2,2
Podíl na evr. vývozu %	10,2	9,6	4,9	5,5	4,9	4,4	4,0	3,8

Pramen: FAO Yearbook Trade 1967 - 2002

V uplynulé dekádě naopak figurovalo ve skladbě českého agrárního vývozu několik komodit, které v předlistopadovém období nebyly podílově významné ani ve světovém měřítku, ani v domácím exportním sortimentu. Nejvýznamnější je řepkové semeno (tab. 10), patří sem ale také řepkový extrahovaný šrot a mák. U posledně jmenované olejninu je ČR pravděpodobně jedním z

největších světových exportérů a zřejmě dominantním vývozcem v evropském měřítku. Statistiku zahraničního obchodu s mákem však reprezentativní mezinárodní organizace nesledují.

Tab. 10 - Podíl ČR na světovém a evropském vývozu řepky (v t a %)

	1996	1997	1998	2000	2001	2002
Svět	6 261 890	6 653 559	8 946 422	10 011 661	9 356 892	7 757 470
Evropa	3 213 499	3 159 979	3 682 553	4 141 619	3 546 975	3 543 985
ČR	151 829	108 803	93 043	476 195	355 713	279 472
Podíl na svět. vývozu %	2,4	1,6	1,0	4,8	3,8	3,6
Podíl na evrop. vývozu %	4,7	3,4	2,5	11,5	10,0	7,9

Pramen: FAO Yearbook Trade 1998 - 2002

Obecně má ČR na mezinárodním i evropském agrárním trhu jako vývozce malý a dlouhodobě klesající podíl a je – až na uvedené výjimky – nevýznamným subjektem. Dlouhodobě se prohlubující schodek bilance agrárního zahraničního obchodu činí ČR rostoucí měrou naopak významným dovozcem řady rozhodujících komodit zejména živočišného původu, dále finálních potravinářských výrobků a také ovoce a zeleniny. Z hlediska očekávaného vývoje mezinárodního agrárního trhu není tento vývoj pro národní hospodářství ČR žádoucí.

2 Aktuální predikce vývoje mezinárodního agrárního trhu OECD-FAO

Prognóza vývoje světového agrárního trhu pro období 2007 - 2016, zpracovaná společně organizacemi OECD a FAO (lit. 5) je optimistická. Vychází z předpokladu zpomalení růstu světové populace z 1,23 % v průměru let 1997 - 2006 na 1,08 v následující dekádě, počítá se zvýšením průměrného globálního ročního hospodářského růstu z 2,86 % v uplynulém desetiletí na 3,05 % v prognózovaném horizontu a předpokládá tedy zvýšení průměrných příjmů na obyvatele a adekvátní zvýšení poptávky po zemědělsko-potravinářských produktech. Vychází zejména ze značného růstového potenciálu lidnatých zemí jako je Čína, Indie, Brazílie a Rusko. Kalkuluje s očekávaným výrazným zvýšením spotřeby zejména potravin s vyšší přidanou hodnotou v těchto zemích, tzn. masa a mléčných produktů a s odpovídající dynamikou růstu mezinárodního obchodu v těchto komoditních a teritoriálních segmentech.

Optimismus prognózy se opírá také o předpoklad nízké inflace v rozvinutých zemích. V členských státech OECD by průměrný roční růst spotřebitelských cen neměl do roku 2010 překročit 2 %. Neočekává se ani zásadní zlom ve výši úrokových sazeb v rozhodujících světových ekonomikách, prognóza však počítá s pokračováním oslabování USD a posilováním čínského jüanu a brazilského realu.

Podle OECD a FAO bude světový agrární trh v období 2007 - 2016 velmi silně ovlivněn vývojem v produkci biopaliv. Týká se to zejména obilnin, cukru, olejnatých semen a palmového oleje. V prognóze jsou uvedeny tři hlavní kategorie cílů, které ve většině relevantních zemí motivují širokou politickou podporu produkci biopaliv. Především je to obava z budoucích nedostatečných disponibil energetických zdrojů, zejména surové ropy. Dále jde o snahu omezit vzrůstající emise

tzv. skleníkových plynů, které negativně ovlivňují klimatické poměry na Zemi a konečně o rozvoj nových agrárních trhů a zvýšení příjmů zemědělců. Prognóza OECD a FAO se nezabývá analýzou trhu s biopalivy, pouze zohledňuje možné důsledky jejich budoucí produkce a spotřeby v USA, EU, Kanadě, Číně a Brazílii pro mezinárodní agrární trh.

V USA by mělo dojít k podstatnému zvýšení výroby bioetanolu především na bázi domácí kukuřice. V období 2006 - 2016 by se měla produkce amerického bioetanolu zdvojnásobit. Podíl z celkové domácí produkce kukuřice využitý pro výrobu bioetanolu v USA by se měl zvýšit ze 20 % v roce 2006 na 32 % (tzn. na 110 mil. t) v roce 2016. Naopak bionafta zřejmě nedožná v USA žádný velký boom. V roce 2007 počítá prognóza s využitím 2 mil. t sójového oleje pro bionaftu, v roce 2011 by se v USA toto množství mělo zvýšit na 2,3 mil. t.

Tab. 11 - Predikce světových cen 2007/08 - 2016/17

	01/02-05/06 Ø	07/08	08/09	09/10	10/11	11/12	12/13	13/14	14/15	15/16	16/17
Pšenice USD/t	152,0	204,5	197,5	191,8	186,1	184,6	184,5	183,1	181,7	182,4	183,2
Kukuřice USD/t	103,6	158,9	157,6	147,1	143,3	144,0	140,8	138,4	138,6	139,5	138,2
Rýže USD/t	238,4	352,1	360,3	347,8	331,9	331,0	336,3	336,3	330,2	326,2	326,0
Olejniny USD/t	266,0	310,4	311,7	306,5	300,8	297,4	297,7	295,4	295,1	298,4	299,6
Olejnáté šroty USD/t	201,0	215,2	217,0	212,8	207,5	204,6	203,1	198,4	196,3	199,1	200,8
Rostlinné oleje USD/t	520,6	618,0	619,7	622,9	611,9	610,8	608,5	612,4	613,9	615,4	613,9
Cukr surový USD/t	217,6	242,5	235,9	231,5	235,9	240,3	238,1	238,1	240,3	241,4	242,5
Cukr bílý USD/t	269,7	341,7	330,7	319,7	319,7	319,7	314,2	310,9	310,9	309,7	308,6
Hovězí maso USA USD/100 kg	282,0	303,4	299,0	297,1	288,5	285,0	279,4	279,0	286,2	293,8	297,7
Hovězí maso EU EUR/100 kg	244,1	250,4	258,4	258,0	257,0	259,2	258,8	258,7	259,4	259,8	260,9
Vepřové maso EU EUR/100kg	134,9	142,4	153,6	148,6	139,2	143,9	137,3	136,7	138,2	139,9	142,3
Drůbeží maso EU EUR/100 kg	102,8	100,5	104,3	106,7	108,8	105,9	104,2	108,3	109,3	110,3	111,3
Máslo USD/100 kg	155,9	196,2	193,0	188,3	188,3	195,1	200,9	209,7	215,1	220,2	222,6
Sýry USD/100 kg	231,3	300,4	310,9	303,2	300,0	301,0	300,5	301,9	304,2	305,9	307,3
Sušené odstř. mléko USD/100 kg	185,7	259,4	269,0	266,3	259,3	253,6	250,3	247,9	249,6	249,0	251,7

Pramen: OECD-FAO Agricultural Outlook 2007-2016

V EU by podle prognózy v roce 2016 mělo být použito na výrobu bioetanolu 18 mil. t pšenice, přírůstek spotřeby kukuřice a řepky (na produkci bionafty) by měl být méně dramatický. Kukuřice na bioetanol by se mělo v EU v roce 2016 spotřebovat 5,2 mil. t a olejnatých semen na bionaftu 21 mil. t.

V Kanadě, která má významné zásoby fosilních paliv, je v porovnání s USA a EU očekáván pomalejší růst produkce biopaliv a rovněž nižší spotřeba obilovin a olejnin k jejich výrobě. V roce 2006 se spotřebovalo v Kanadě na produkci etanolu 4 % domácí kukuřice a do konce prognózovaného horizontu by tento podíl mohl vzrůst na 13 %. Pšenice by se mělo v roce 2016 použít na bioetanol zhruba 5,5 % z kanadské produkce. V Číně bude v roce 2016 podle citované prognózy pro výrobu etanolu spotřebováno 9 mil. t kukuřice, zatímco v roce 2006 to bylo pouze 3,5 mil. t.

V Brazílii by se měla produkce bioetanolu na konci prognózovaného období zvýšit proti úrovni roku 2006 o 145 %. Na výrobu etanolu v této zemi bude využito 60 % celkové domácí produkce cukru.

Přes naznačené tendence k dalšímu růstu poptávky po obilovinách se v prognóze předpokládá u obilovin, olejnin a cukru – po současném cenovém vzestupu, jehož příčinami byly jak výkyvy počasí (sucha v Austrálii a dalších produkčních zemích) tak zejména pokles světových zásob a prudký vzestup poptávky v důsledku rozvoje výroby biopaliv- pozdější pokles cen. Již zmíněný očekávaný růst poptávky po živočišných produktech (maso, mléčné výrobky) naopak povede k mírnému dlouhodobému zvyšování cen těchto komodit (tab. 11).

V prognóze je vyslovena řada nejistot a pochybností, zejména v souvislostech s agrární politikou rozhodujících subjektů, ale především nejistot týkajících se budoucího vývoje produkce, obchodu a spotřeby biopaliv a nástrojů k jejich podpoře, resp. regulaci.

Prognóza vývoje mezinárodního agrárního trhu zpracovaná OECD a FAO vychází ze dvou základních předpokladů: „Normálního vývoje počasí“ a „stagnace a mírného poklesu světových cen ropy“ (tab. 12). Tyto předpoklady se ovšem jeví jako slabina prognózy snižující její věrohodnost. Disponibilní zveřejněné prognózy, navazující na výsledky meteorologických, resp. klimatologických vědeckých týmů, nepotvrzují oprávněnost předpokladu „normálního vývoje počasí“ (tedy průběhu a rozdělení teplot a srážek odpovídajícímu dlouhodobým průměrům) v nadcházející dekádě, podobně ani predikce institucí zabývajících se využitelnými zásobami surové ropy ve vztahu k poptávce, resp. spotřebě neočekávají pokles cen nafty v příštím desetiletí. Shodují se naopak v předpokladu pokračování vysokých cen, případně v jejich dalším růstu (lit. 48 – 51.)

Tab. 12 - Prognóza světových cen nafty (surová nafta Brent, USD/barel)

2001-05 průměr	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
34,18	65,22	67,16	65,50	61,31	58,38	55,59	54,64	56,13	57,66	59,24	60,85

Pramen : OECD-FAO Agricultural Outlook 2007-2016

Na výsledky českého agrárního zahraničního obchodu, tzn. zejména na rozměr a vzájemný vztah jeho aktivní a pasivní složky, bude mít perspektivně - tak jako v minulosti - kromě vývoje poptávky, nabídky a cen vliv také řada dalších konjunkturálních aspektů vnějších, unijních i vnitřních, faktorů ekonomických, politických, měnových, zdravotně hygienických, legislativních i nutričních. Na základě svých více než třicetiletých zkušeností z analýz domácího a mezinárodního agrárního trhu a zahraničního obchodu vybíráme z této široké palety konjunkturálních vlivů ty, o kterých se domníváme že budou nejsilněji ovlivňovat vývoj mezinárodního trhu a budou s hlavními vnitřními faktory určovat strukturu a rozměr českého agrárního zahraničního obchodu.

3 Dlouhodobé relevantní tendence a faktory ovlivňující mezinárodní agrární trh, jejich souvislosti a důsledky jejich kumulace

Mezinárodní agrární trh byl v uplynulých čtyřiceti letech - kromě výše zmíněných rozhodujících konjunkturálních a politických aspektů - dočasně i dlouhodobě pod vlivem řady dalších faktorů. Většina z nich nebyla a ani nemohla být zohledňována v konjunkturálních výhledech a prognózách, přesto ovlivňovaly jak regionální tak světový agrární trh. Z těch významných lze připomenout periodické anomálie ve sklizních a výloveh působené mořským proudem El Niño⁵, epidemické, resp. pandemické choroby rostlin a zvířat (slintavka a kulhavka, BSE, ptačí chřipka, prasečí mor, plísňová a virová onemocnění kukuřice atd.) měnové a finanční krize (Jihovýchodní Asie, Ruská federace 1997, 1998), extrémní vzestupy cen námořní přepravy v důsledku zvýšení pojistného vyvolaného zaminováním některých námořních cest v průběhu válečných konfliktů (Perský záliv), nebo dlouhodobě a nenápadně působící vliv turistického ruchu na skladbu spotřeby v některých regionech, podobně jako nezpochybnitelný vliv změn spotřebitelských preferencí působený zdravotní osvětou a změnou kulturních a stravovacích návyků⁶. Charakteristické pro tento zbožový segment mezinárodního trhu je také postupné „přelévání“ výkyvů mezi nabídkou a poptávkou z jedné komoditní agregace do dalších. Největší „dominový efekt“ vytvářel na agrárním trhu v uplynulých čtyřech dekáдах deficit v nabídce obilnin, resp. zejména krmných obilnin, případně dalších krmiv (rybí moučka v roce 1972).

Komplikace na mezinárodním agrárním trhu a neočekávané cenové výkyvy nastávají zejména v situacích, kdy několik deformujících faktorů působí současně. Příkladem mohou být roky 1972 - 1974, kdy došlo ke kumulaci silného negativního vlivu mořského proudu El Niño s distorzemi na světovém trhu ropy.

Dlouhodobé relevantní tendence a faktory, z nichž některé nejsou zohledněny v prestižních prognózách nejvíce respektovaných institucí, budou v nastávající dekádě nepochybně ovlivňovat velmi výrazně mezinárodní agrární trh. Jejich kumulaci lze předpokládat. Dopady na charakter, strukturu a dynamiku tohoto trhu mohou být významné. Lze očekávat že nejvíce ovlivní tento zbožový segment mezinárodního trhu následující okolnosti a faktory, kterým se dále věnujeme podobněji.

⁵ El Niño je klimatický jev který se projevuje v atmosféře a oceánu v oblasti Pacifiku. Jeho výskyt je nepravidelný. Většinou se opakuje po 3 až 7 letech. Trvání jednotlivých tzv. „epizod“ je většinou 1 až 2 roky. Základním rysem je výskyt neobvykle teplé vody podél rovníku ve východní polovině Pacifiku. V období působení El Niña zeslábnou východní pasáty. To vede k posunu srážkové oblasti směrem na východ. Při silných epizodách lze detekovat El Niño na celé Zemi. Při příchodu El Niña mj. panuje v západním Pacifiku a v Austrálii teplé a suché počasí. Vyskytuje se však řada dalších klimatických anomálií i v jiných produkčních oblastech, zejména v Americe.

⁶ V EU se např. v období 1996-2006 zvýšila spotřeba ovocných džusů o 23 %, cereálních snídaní o 27 %, křupek a křupavého snacku o 40 %, jogurtů o 25 % a rychle zmrazených pekařských výrobků o 55 %. Od roku 1980 do roku 2001 vzrostla spotřeba ovocných džusů o 415 %, spotřeba konzerv pro kočky a psy o 264 %, ale ovocných konzerv pro lidskou výživu jen o 46 % a masových konzerv o 87 %, resp. trvanlivého pečiva o 75 %. Spotřeba tropického ovoce v EU se za dvacet let zvýšila o 80 %, spotřeba brambor ale o 4 % poklesla, o 18 % poklesla také spotřeba mouky a o 9 % spotřeba chleba (lit. 8).

3.1 Klimatické změny a změny životního prostředí

Podle nejnovější studie Mezivládního panelu OSN pro klimatické změny (IPCC) zveřejněné v září 2007 je globální oteplování nevyhnutelné. Už před více než deseti lety stanovily státy EU vzestup teplot o 2 °C nad preindustriální hodnoty za srovnávací hladinu, po jejímž překročení přijdou devastující dopady klimatických změn, tzn. neúrody, nedostatek vody, vzestup hladiny moří, vymírání živočišných i rostlinných druhů a šíření nález. V roce 2005 publikované predikce očekávaly, že do dosažení tohoto bodu zlomu může zbývat již pouze deset let. Mezivládní panel ale 25. 9. 2007 konstatuje, že se tyto efekty projeví dříve, než se původně očekávalo. Změnami rozložení a intenzity dešťových srážek, vzestupem teplot a poklesem výkonnosti zemědělství budou nejvíce trpět nejchudší země a nemajetné vrstvy obyvatelstva. Studie IPCC konstatuje, že pokud vzrostou teploty průměrně o 1,5 až 2,5° C, budou až dvě miliardy obyvatel země čelit nedostatku vody a až 30 % rostlinných a živočišných druhů bude ohroženo vymřením. Ředitel IPCC R. Pachauri se domnívá, že rok 2015 je posledním rokem, kdy si svět ještě může dovolit nárůst emisí skleníkových plynů.

M. Parry z britského Meteorologického úřadu a jeden z předsedů komise IPCC se domnívá, že by bylo nyní velmi obtížné zamezit dalšímu růstu oteplování a že by to vyžadovalo opatření, která v současném světě nejsou reálná. Vlády by se měly zaměřit na zmírňování klimatických změn omezováním emisí skleníkových plynů a „adaptování se“ na aktivní zvládání důsledků klimatických změn, jako jsou propady v objemech sklizní, záplavy apod. M. Parry se domnívá, že si musíme zvolit mezi „poškozením planety“ a „vážným poškozením planety“ (lit. 38).

Také FAO uspořádalo 10 - 12 září 2007 v Římě zasedání věnované dopadu změn klimatu na světovou potravinovou bezpečnost. Z jednání vyplynulo, že pokud bude pokračovat růst průmyslových emisí, jak se všeobecně předpokládá, zvyšující se teploty, zvýšené srážkové úhrny, období sucha, záplav, které budou výsledkem globálního oteplování, budou ohrožovat a narušovat zemědělskou produkci na celém světě, přičemž rozvojové země dopadnou nejhůře. Ve studii „Global Warning and Agriculture“ W. Cline, člena Střediska pro globální rozvoj v Peterson Institute for Global Economics se uvádí, že světové zemědělství bude mít koncem tohoto století vážné problémy, pokud se nepodaří současný vývoj zastavit. Globální zemědělský potenciál by se mohl v důsledku těchto vlivů snížit o 15 – 20 %, přičemž by v některých zemích mohlo být toto snížení ještě mnohem větší. Propočty byly provedeny pro jednotlivé země a spočívají na matematických modelech. W. Cline uvádí, že se shodují s poznatky Mezivládního panelu OSN pro změny klimatu (lit. 39).

Nový klimatický model DePreSys z britského Meteorologického úřadu predikuje vývoj pro příštích deset let. Celosvětová teplota stoupne do roku 2014 průměrně o 0,3° C, přičemž nejméně polovina roků v období 2009 - 2014 překoná dosavadní teplotní rekord z roku 1998 s průměrnou globální teplotou 14,5° C. Dále bude vzrůstat počet a rozsah povodní a zvýší se frekvence přírodních katastrof vyvolaných počasím, konstatuje M. Wahlstromová, koordinátorka nouzové pomoci OSN. Mezi lety 2000 a 2006 se počet krizových situací zvýšil z 200 na 400. Adekvátně vzrostl i počet postižených obyvatel. Výrazně přibýlo záplav, z 60 v roce 2004 na 100 v roce 2006.

Tento trend potvrzuje i 70 ničivých povodní od ledna do července 2007. Klimatologové neočekávají, že bychom se v příštích desetiletích mohli dočkat nějakého zlepšení (lit. 40 a 42).

Globální oteplování zvyšuje počet hurikánů. V Atlantiku vzniká od poloviny 90. let dvacátého století každoročně v průměru dvakrát více hurikánů než před sto lety. Uvádí to studie G. Rollanda, ředitele meteorologického oddělení Národního střediska pro výzkum atmosféry a P. Webstera z technologického institutu v Georgii, kterou v červnu t. r. zveřejnil britský časopis *Philosophical Transaction of the Royal Society* (lit. 41).

Zpráva Mezinárodního výboru pro fyzikální vztahy Slunce a Země (SCOTEP) ze září 2007 přinesla křivku měření lednových teplot ve výšce asi 20 km nad severním pólem v letech 1948 - 2006. Ta vykazuje soustavný vzestup o 0,9° C za každých 10 let. Za více než pět dekad tedy stoupla teplota nad pólem o celých 5° C (lit. 43).

Odborníci na bezpečnostní otázky z týmu *International Institute for Strategic Studies* v publikaci „*Strategic Survey*“ uvedli ve věci globálního oteplování: „Současný pohled na bezpečnost často ignoruje fundamentální environmentální témata potravinové, vodní a energetické bezpečnosti – kdy změny klimatu povedou k důsledkům ve všech těchto oblastech. Bezpečnostní dimenze výrazněji vystoupí do popředí, jakmile jednotlivé země začnou čelit úbytku dostupných zdrojů a poklesu ekonomické vitality, zvýšenému tlaku na své ozbrojené síly, rostoucí nestabilitě ve strategicky významných regionech, zvýšené mezinárodní rivalitě a zvyšování rozdílů mezi bohatými a chudými“ (lit. 44).

Existují vědecké týmy, které vidí situaci ještě dramatičtější. J. Hansen, ředitel amerického *Goddard Institute for Space Studies*, který je součástí NASA, byl prvním americkým vědcem, který varoval kongres před oteplováním. Nyní konstatuje, že si lidstvo nemůže dovolit spálit zbývající rezervy fosilních paliv. „Vyvolalo by to dramatické změny podnebí, vznikla by úplně jiná planeta, než byla ta, na níž se vyvinula civilizace a na níž byla vybudována rozsáhlá infrastruktura“ (lit. 45).

3.2 Růst světové populace

„Je čím dál zřejmější, že růst světové populace ovlivňuje přírodní prostředí a může ovlivnit společenský řád a mezinárodní systém. Demografická exploze poškozuje nejen nadměrně početnou masu podvyživené mládeže, která je součástí tohoto růstu, ale přináší ztráty i v jiných oblastech. Všichni se shodují v názoru, že předpovídaný růst světové populace je při současném modelu a úrovni spotřeby neudržitelný.“ Touto větou vyjadřuje Kennedy hlavní myšlenku úvodní kapitoly své knihy o světě ve 21. století. Růst počtu obyvatel Země je nepochybně v pozadí všech očekávaných globálních problémů přírodních i společenských, tedy také a zejména problémů s odpovídající nabídkou potravin, resp. rovnováhou na mezinárodním agrárním trhu.

V tab.13 je uveden výhled průměrného ročního růstu populace v jednotlivých světadílech v následující dekádě (z roku 2004) a očekávaných průměrných přírůstků HDP (z roku 2007). Jakkoliv se může tato projekce jevit optimisticky, její naplnění by mohlo být pro světovou výživu zcela negativní. Aktuální počet (září 2007) obyvatel Země (lit. 10) je 6 602,2 mil. a roční přírůstek

činí 1,167 %. Znamená to, že na Zemi ročně přibývá 77 mil. lidí. Natalita v globálním měřítku je 20,09 narozených a mortalita 8,37 zemřelých na 1000 obyvatel.

Tab. 13 - Projekce průměrných ročních přírůstků populace a HDP ve světě v období 2007-16 (%)

	Obyvatelstvo			HDP		
	1997-06	2007-16	Počet v roce 2006 (mil.)	1997-06	2007-16	Podíl v roce 2006 (%)
Svět celkem	1,23	1,08	6 530	2,86	3,05	100
Afrika	2,20	2,04	923	4,21	4,32	1,8
Latinská Amerika	1,40	1,17	564	2,27	3,79	5,9
Severní Amerika	1,02	0,86	332	2,81	2,62	32,3
Evropa	0,29	0,06	527	2,20	2,13	27,6
Asie	1,15	0,98	4 150	3,55	4,02	30,3
Oceánie	1,36	1,08	33	3,33	2,72	2,0

Pramen: Revidovaná projekce růstu světové populace OSN z roku 2004 a Projekce růstu světové ekonomiky Světové banky z roku 2007

Pokud budeme akceptovat projektovaný průměrný roční přírůstek světové populace 1,08 %, bude v roce 2016 na Zemi 7 313,6 mil. obyvatel. Teritoriální skladba a rozložení obyvatelstva se rapidně změní. Ve vyspělých zemích vzroste podíl obyvatel nad 75 let, v rozvojových zemích naopak podíl mládeže. Nejlidnatější zemí se stane podle všech predikcí Indie (v roce 2007 činil roční přírůstek obyvatel Indie 1,606 %). Podle současných odhadů bude mít např. v roce 2025 Pákistán 267 mil. obyvatel, Indonésie 263 mil, Brazílie 245, Mexiko 150 mil. a Irán 122 mil. obyvatel. V Africe by počet obyvatel měl dosáhnout 1,58 mld. (lit. 12). Přírodní zdroje samozřejmě takovýmto přírůstkům nestačí. Ty se naopak zmenšují. Paralelní růst HDP v nejlidnatějších zemích světa bude doprovázen dynamickým růstem spotřeby. Pokud by např. spotřeba na hlavu v Číně dosáhla úrovně USA nebo Japonska, dosáhly by škody na životním prostředí a čerpání zdrojů fatálních rozměrů.

Růst světové populace vede ke zvyšování zátěže životního prostředí, geometrickou řadou se zrychluje čerpání přírodních a energetických zdrojů, snižuje se dostupnost pitné vody a zemědělsky využitelné půdy, zvyšuje se potenciální riziko mezinárodních a etnických konfliktů. Zatímco v zemích vyspělých prudce vzrůstá podíl starých lidí a přírůstek obyvatelstva (pokud k němu dochází) je do značné míry důsledkem prodloužení lidského věku, v zemích rozvojových naopak akceleruje podíl mladých lidí a dětí. Někteří sociologové se domnívají, že i tato nerovnováha může přispět k mezinárodním konfliktům, s ohledem na to, že mládež je radikálnější a bojovná, zatímco starší generace je tolerantnější a pasivnější. „Jistě není náhodou, že palestinská intifáda „válka kameny“ - vedená příslušníky nejmladší generace proti izraelským okupačním jednotkám začala v Gaze, kde hustota obyvatelstva činí 1 624 osob na km², ve srovnání s 205 obyvateli v Izraeli“ (lit. 1). „Oblasti průmyslového severu s mnohem vyšší spotřebou na hlavu zatěžují zemské zdroje více než rozvojové země, prostě proto, že spotřebují daleko víc. Podle některých výpočtů představuje průměrné americké dítě pro životní prostředí dvakrát větší hrozbu než dítě švédské, třikrát větší než italské, třináctkrát větší než brazilské a pětadvacetkrát větší než

indické a dvěstěosmdesátkrát větší než dítě čadské nebo haitské, neboť jeho celoživotní úroveň spotřeby je o tolik vyšší (lit. 13).

3.3 Růst spotřeby potravin a změny spotřebitelských zvyklostí

Intenzivní rozvoj turistického ruchu má vliv na změny spotřebitelských zvyklostí. Vzhledem k demografické a výdajové skladbě turistického ruchu se „internacionalizace kuchyní“ všeobecně projevuje zejména jako odklon od „etnických“, resp. národních kuchyní, zejména v asijských zemích ve prospěch „euroamerické“ skladby spotřeby potravin. Z hlediska skladby mezinárodního agrárního trhu je důležitý zejména růst spotřeby bílého pečiva, červeného masa, sýrů a piva na úkor tradičních asijských potravin (rýže, ryb a některých dalších mořských produktů, některých druhů zeleniny a plodů). Podobné změny ve spotřebě se vyskytují také v jihoamerických regionech se zvýšeným turistickým ruchem a v oblastech s růstem industrializace (lit. 8 a 26).

Tab. 14 - Prognóza růstu spotřeby hlavních agrárních produktů v období 2007-2016 (průměrné roční přírůstky v %)

	Svět celkem	OECD	Ostatní země
Pšenice	0,8	0,9	0,8
Rýže	0,9	0,1	1,0
Krmné obiloviny celkem	1,2	0,9	1,5
z toho pro krmné účely	1,0	0,5	1,5
Olejniny	1,9	1,3	2,2
Olejnate šroty	2,1	0,9	3,2
Hovězí maso	1,5	0,2	2,4
Vepřové maso	1,7	0,5	2,2
Drůbeží maso	1,9	1,1	2,4
Máslo	2,3	0,0	3,4
Sýry	1,3	1,1	2,0
Sušené odstředěné mléko	1,1	1,0	1,3
Sušené plnotučné mléko	2,5	1,0	2,8
Rostlinné oleje	2,5	2,4	2,6
Cukr	1,8	0,5	2,2

Pramen: OECD-FAO Agricultural Outlook 2007-2016, OECD-FAO 2007

Prognóza růstu světové spotřeby hlavních potravin (tab. 14) zpracovaná OECD a FAO jako součást výhledu světového zemědělství do roku 2016 je ovlivněna již zmíněnou premisou, že v prognózovaném horizontu budou stagnovat, resp. mírně klesat světové ceny ropy a že průběh počasí bude „normální“, tzn. klimatické změny se zásadně neprojeví.

3.4 Relativní i absolutní úbytek disponibilní zemědělské půdy

Podle Central Intelligence Agency (lit. 10) činí celková rozloha pevniny na planetě Zemi 148,94 mil. km². Z toho je 13,31 % zemědělské půdy a 4,71 % trvalých kultur (údaje za rok 2007). Zemědělsky využívané půdy je tedy 19,824 mil. km². Odpovídá to přibližně 0,30 ha na jednoho obyvatele. Pokud bude globální populační přírůstek výše uvedených 1,08 %, klesne výměra zemědělské půdy na obyvatele na 0,27 ha v roce 2016. To ovšem pouze za předpokladu, že se globální rozloha této půdy nesníží, případně nezvýší. Obě varianty jsou možné, obě jsou však pro budoucí zajištění výživy pro světovou populaci negativní.

Přírůstky globální výměry zemědělské půdy mohou být nejčastěji výsledkem likvidace lesních porostů, zejména deštných pralesů v jihovýchodní Asii a Jižní Americe. Takto získávané nové plochy zemědělské půdy jsou tou nejméně vhodnou cestou kompenzace rizika budoucího deficitu nedostatečné světové nabídky potravin, vzhledem k prokazatelně fatálním důsledkům tohoto procesu na zemské klima.

K úbytku zemědělské půdy dochází kontinuálně s přírůstkem obyvatelstva na celé Zemi, ve vyspělých státech obvykle daleko rychleji (výstavba měst, komunikací, infrastruktury, sportovišť, vojenských objektů apod.). Vážné důsledky tohoto akcelerujícího procesu si pravděpodobně vlády států ani neuvědomují. Půda plní řadu funkcí. Není to pouze obecná a zpravidla uvažovaná produkční funkce v zemědělství a lesnictví, ale půda je i ohromným retenčním prostorem pro vodu a rostlinné živiny. Množství vody zadržované např. v půdách ČR je mnohonásobně vyšší než objem vody všech našich vodních toků a nádrží. Zábory půdy stavební činností v EU jsou patrně nejhorším destruktivním procesem, protože při nich dochází ke zničení všech ekologických a produkčních funkcí půdy. V roce 1999 v průměru zástavba představovala v EU 15 asi 9 % celkové rozlohy členských států. Tento destruktivní proces se však velmi výrazně zrychluje. Budou-li zábory pokračovat stejným tempem jako dosud, odhaduje se, že kolem roku 2060 - 2070 by např. v bývalé Spolkové republice Německo zemědělská půda přestala existovat (lit. 14).

Vzestup cen hlavních agrárních komodit v hospodářském roce 2007/08 a úsilí vlád řešit potenciální deficit mezi nabídkou a poptávkou fosilních paliv alternativními biopalivy, vzrůstající ceny ropy a zemního plynu, rostoucí frekvence meteorologických anomálií a paralelně se zvyšující nejistota v objemu a jakosti sklizní, kromě dalších varovných signálů mezinárodních trhů komoditních i měnových, umocňují rizika plynoucí z úbytků disponibilní zemědělské půdy. Reakce trhu na tyto signály je standardní. Ceny zemědělské půdy vzrůstají a odpovídající prognózy počítají s jejich dalším růstem. V Severní a Jižní Americe působí na zvyšování tržní ceny půdy a nájemného především významné rozšiřování kapacit produkce etanolu a bionafty. V mnoha brazilských oblastech přes údajně bohaté rezervy asi 90 mil. ha se ceny zemědělské půdy během posledních pěti roků zvedly téměř dvojnásobně. V Argentině dnes platí evropské a americké kapitálové společnosti v jednotlivých případech za zemědělskou půdu až 10 000 EUR/ha (cca 280 tis. Kč což je přibližně stejná cena jako v Evropě a v některých částech Asie. Současná cena půdy v Kanadě v provincii Alberta je trojnásobná v porovnání s úrovní před deseti lety.

Celosvětový vzestup cen zemědělských pozemků bude podle odhadu expertů pokračovat. Nároky na rozšiřování orné půdy stoupají, avšak až na výjimky v několika málo zemích (např. v Brazílii) existují velmi malé rezervy pro rozšiřování zemědělského půdního fondu. Ve všech ostatních zemích se naopak fond zemědělské půdy v důsledku uvedených tendencí zmenšuje (lit. 15).

3.5 Úbytek disponibilních zdrojů sladké vody

S přírůstkem světové populace paralelně vzrůstá spotřeba vody. Od roku 1940 do roku 2006 se spotřeba vody na Zemi zvýšila čtyřikrát. Zpráva OSN o životním prostředí „GEO 2000“ tvrdí, že

„světový koloběh vody zřejmě nebude v nadcházejících desetiletích schopen uspokojovat požadavky na něj kladené“.

Nejobvyklejším měřítkem „dostatku“ vody je tzv. „index vodního stresu“. Tento index se snaží určit přibližné minimální množství vody na obyvatele, která udrží odpovídající kvalitu života ve středně rozvinuté zemi v suché oblasti. Tento způsob hodnocení je nyní využíván řadou organizací včetně Světové banky. Index předpokládá, že člověk potřebuje pro pití, domácnost a osobní hygienu kolem 100 litrů vody denně a dalších 500 až 2 000 litrů na osobu a den spotřebuje zemědělství, průmysl a výroba energie. Je zvýšen o určitou rezervu pro případy sucha a je nastaven tak, že pokud má země k dispozici méně než 4 660 litrů vody na osobu a den předpokládá se, že bude mít v dodávkách vody periodické nebo pravidelné napětí. Když je dostupný objem vody nižší než 2 740 litrů na osobu a den, jde o zemi s chronickou nouzí o vodu. V roce 2000 bylo na světě 15 států (celkem 3,7 % obyvatel Země), které podle uvedeného měřítka trpěly touto chronickou nouzí (lit. 18).

Podle jiných kritérií trpí chronickým nedostatkem vody 2 mld. obyvatel, žijících v 80 státech světa. Značným nedostatkem vody je postižena především velká část tropické Afriky, Blízkého a Středního východu, část Austrálie, rozsáhlé oblasti na západě USA, severozápadě Mexika, pacifické pobřeží Chile a Peru. Podle statistik „Světové rady pro vodu“ (WWC) se odhaduje, že k roku 2015 vzroste počet obyvatel postižených nedostatkem vody na 3,5 mld. (lit. 19).

Vlivem nadměrné spotřeby zasáhl člověk negativně do koloběhu vody v mnoha regionech světa. Také vlivem zvyšování teplot na Zemi, tání ledovců a zvýšenému výparu vody dochází k anomáliím. Např. vlivem obrovských odběrů vody na závlahy bavlníkových polí v Uzbekistánu se výrazně zmenšil přítok vody do Aralského jezera, což zapříčinilo nejen zmenšení jeho plochy na dnešních asi 60 % původní rozlohy, ale vedlo ke vzniku dalších negativních vlivů do přírodního ekosystému. Podobně africké jezero Čad se od roku 1967 zmenšilo o 95 %, dnes pokrývá plochu 1350 km², zatímco ještě v roce 1963 to bylo 25 tis. km². Kvůli globálnímu oteplování a ubývání dešťových srážek slábnou zásobárny vody řek Jang-c'-ťiang, Žluté řeky a řeky Lan-cchang v Číně. Většina zdejší vody pochází z tajících ledovců a sněhu. Rozloha ledovců se v posledních dekádách zmenšila zhruba o třetinu. V důsledku těchto jevů vzniká zejména v čínském zemědělství řada problémů (lit. 20).

Bohatší státy s deficitem vody řeší problém odsolováním mořské vody. Typickým příkladem je Kuwajt, který je na odsolené mořské vodě plně závislý. V posledních letech se začíná řešit nedostatek vody její recyklací. Nejvíce zkušeností s touto technologií má Izrael. Recyklovaná voda se již používá v USA, Británii, Izraeli a v Singapuru. V roce 2007 přistoupila k recyklaci vody v důsledku jejího absolutního nedostatku také Austrálie. Předseda australské vlády J. Howard v lednu 2007 vyhlásil zásobování vodou za největší problém, kterému Austrálie čelí a informoval o uvolnění 7 mld. USD na jeho řešení. V roce 2006 byl např. přítok vody do queenslandských přehrad nižší o 80 % než v roce 2004, což byl zatím historicky nejhorší rok. O tom, zda budou obyvatelé australského Queenslandu pít vodu obsahující recyklované splašky měli původně obyvatelé rozhodovat v březnu 2007 v referendu. Ministerský předseda Beattie ale oznámil, že

lidové hlasování zrušil, protože jeho stát již nemá na vybranou. V dalších australských státech se používá recyklovaná voda zatím jen pro zemědělství.

Z hlediska agrární produkce a nabídky potravin jde jistě o řešení, ovšem o řešení velmi nákladné, vyžadující množství nedostatkové energie a zvyšující úměrně ceny zemědělské produkce. (lit. 22).

3.6 Dynamický rozvoj nejlidnatějších zemí světa

„Vzestup čínské a indické ekonomiky ohrožuje svět“. Jak vyplývá ze zprávy americké organizace Worldwatch Institute, zabývající se ekologickými analýzami. Ekonomika Číny je čtvrtá největší na světě. Od roku 1978 do roku 2006 se ekonomický výkon země takřka zdesetinásobil (ze 140 mld. USD na 1,4 bilionů USD). Zatímco v roce 2004 vykazovalo saldo obchodní bilance ČLR přebytek 32 mld. USD, v roce 2005 to bylo 102 mld. USD a v roce 2006 již 177 mld. USD. Pro rok 2007 se odhaduje aktivum na více než 200 mld. USD. Čínský růst ekonomiky na počátku 21. století dlouhodobě překračuje hranici 10 % a ohrožuje již zavedené ekonomiky v Evropě, Asii i Severní Americe. Přitom se vláda v Číně snaží růst ekonomiky již delší dobu přibrzdit. V roce 2006 čínská ekonomika vzrostla o 10,7 %, tzn. nejrychlejším tempem za posledních 11 let. Tímto tempem by Čína mohla již v roce 2008 předstihnout dosud třetí největší ekonomiku – Německo. V roce 2005 Čína předstihla co do ekonomického výkonu Velkou Britanii. Experti předpovídají, že pokud Čína bude pokračovat v růstu svého dovozu a vývozu, v roce 2008 se může stát největším světovým vývozcem. Již v roce 2007 by podle náměstka čínského ministra obchodu Yu Guangzhou měla předstihnout USA a stát se druhým největším vývozcem na světě. Meziroční růst obratu zahraničního obchodu Číny se v posledních letech pohyboval kolem 23 % (lit. 28 a 29).

Také pro EU je již Čína největším dodavatelem. Podle EUROSTATU se v roce 2006 zvýšil objem evropského dovozu z Číny o 21 %, zatímco import z USA pouze o 8 %. Čína tak „sesadila“ z vedoucí pozice největšího dodavatele do EU Spojené státy. Čína exportovala do EU také v prvních měsících roku 2007 více zboží, než USA. Prudké zvýšení čínského dovozu je velmi citlivou politickou otázkou a vzbuzuje obavy o budoucnost evropské konkurenceschopnosti. Přesto, že se vývoz EU do Číny v roce 2006 zvýšil meziročně o 23 % na 63 mld. EUR, nadále zůstává nedostatečný. Bilanční schodek zahraničního obchodu EU s Čínou vzrostl na 172,1 mld. EUR, proti 111,9 mld. EUR v roce 2005.

Čína má největší devizové rezervy na světě. Podle statistiky Čínské lidové banky měla do konce září 2006 Čína devizové rezervy ve výši 987,9 mld. USD, což znamená meziroční zvýšení o 28,5 %. Devizové rezervy USA činily ke stejnému datu 100 mld. USD (lit. 30).

Čína v současné době spotřebovává více zdrojů této planety než USA⁷. Pokud bude čínské hospodářství expandovat každoročně jen o 8 %, čínský příjem na jednoho obyvatele dosáhne současné americké úrovně v roce 2031. Pokud by se úroveň spotřeby v Číně vyrovnala s dnešní spotřebou v USA, bude to znamenat, že 1,45 mld. Číňanů spotřebuje dvě třetiny globální sklizně

7 Čína nyní spotřebovává více obilovin, uhlí a oceli než USA. Čínská spotřeba masa (67 mil.t) je v porovnání s USA (39 mil.t) dvojnásobná, podobně dvojnásobná je spotřeba oceli (258 mil.t proti 104 mil. t.)

obilovin, spotřeba papíru by musela být dvojnásobná v porovnání se současnou celosvětovou produkcí. Kdyby Čína měla mít tři automobily na každé čtyři obyvatele, jako je tomu dnes v USA, bude v Číně 1,1 mld. aut (dnes je na světě 800 mil. aut). Čína by musela využívat 99 mil. barelů ropy denně, přičemž svět v současnosti těží jenom 88 mil. barelů a stěží bude někdy těžit víc“, konstatuje v anglickém deníku Guardian L. Brown v lednu 2006 (lit. 31). Také bývalý šéf Světové banky J. Wolfensohn varuje před politickým a hospodářským vzestupem Číny a Indie: „Hospodářský a politický vzestup Indie a Číny bude nejvýznamnější událostí jednadvacátého století. A dojde k tomu rychle. Přitom na to svět není vůbec připraven. Je významnou událostí, že Čína a Indie začínají spolupracovat. Těžiště globální ekonomiky se rychle přesunuje na východ, do Indie a Číny“ (lit. 32).

R. Wingfield-Hayes (zpravodaj BBC v Číně) vyjadřuje názor řady renomovaných ekologů a klimatologů: „Jakékoli snahy o zastavení nebo zpomalení globálního oteplování jsou odsouzeny k nezdaru, jestliže do nich nebude zahrnuta Čína“ (lit. 27). V Číně dochází k ohromnému růstu spotřeby energie. Vzhledem k počtu obyvatel i malé zvýšení spotřeby energie na obyvatele se projeví vysokým zvýšením celkové spotřeby. Staví se další a další elektrárny, z velké většiny jde o elektrárny na fosilní paliva. Přitom má Čína obrovské zásoby uhlí a v zemi existuje kolem třiceti tisíc uhelných dolů. Ročně se v Číně těží přes dvě miliardy tun uhlí. To je víc, než v Americe a Indii dohromady. Profesor Jang z Pekingské university konstatuje: „Ze všech zemí světa hospodaří s energií nejefektivněji Japonsko. Ale i Japonsko spotřebuje na hlavu pětikrát víc energie než Čína. Takže i když se budeme vyvíjet podle úsporného japonského modelu, bude Čína potřebovat pětikrát víc energie než dnes“ (lit. 27).

V Číně žije více než jedna pětina obyvatel planety, ale Čína má k dispozici pouze 7 % zemědělské půdy a většinou špatné kvality. Výměra na jednoho obyvatele Číny je třikrát menší než činí světový průměr, zemědělské půdy je třikrát méně, pastvin čtyřikrát, lesů devětkrát a vodních zdrojů čtyřikrát méně. Tyto ukazatele jsou ještě nižší ve srovnání s USA. Rozloha zemědělské půdy na obyvatele v Číně je osmkrát menší než v USA⁸. Při současné úrovni čínské produktivity a technologie povede růst počtu obyvatel Číny k neúměrnému tlaku na životní prostředí. Ovzduší Pekingu je šestnáctkrát špinavější než ovzduší New Yorku a pětatřicetkrát horší než v Londýně. V důsledku výstavby nových měst a sídel mizí ročně v Číně 450 tis. ha zemědělské půdy. Tisíce kilometrů řek je kontaminováno toxickými látkami.

Aktivnější zapojování do boje proti globálnímu oteplování požadovala během své návštěvy Číny kancléřka A. Merkelová (2007). Premiér Wen Ťia-pao konstatoval, že Čína se stále ekonomicky rozvíjí, což snižování emisí komplikuje. Za změnu klimatu nesou podle něj odpovědnost bohaté průmyslové země, jejichž prudký rozvoj trvá již 200 let – proti pouhým třem desetiletím v případě Číny. Proto i její ekonomika má mít šanci rozvíjet se tempem, jaké jiné země zažívaly již dlouho předtím. A. Merkelová uvedla, že pokud bude Čína pokračovat v 10% růstu – což se očekává – pak se světové surovinové zdroje brzy vyčerpají (lit. 33).

⁸ *Usnesení ÚV KS Číny v roce 2007 mj. obsahuje rozhodnutí, že každé čínské dítě musí vypít půl litru mléka denně. Děti kterých se týká je 300 milionů. Čínská produkce mléka (2005) je zhruba 78,5 milionů litrů denně (lit. 34).*

Pokud označujeme za kandidáta na pozici světové hospodářské supervelmoci 21. století Čínu – jako nástupce USA – nelze opomíjet Indii. Hospodářský potenciál Indie je podle některých ekonomů v mnoha ohledech větší, než je tomu v případě Číny. Výkon indického hospodářství se za posledních 10 let více než zdvojnásobil. Objem HDP přepočteného paritou kupní síly řadí Indii na čtvrté místo ve světě, za USA, Čínu, a jen s nepatrným odstupem za Japonsko. Indie, která má dnes 1,1 mld. obyvatel bude do roku 2040 lidnatější než Čína. V roce 2005 vzrostla indická ekonomika o 8,0 %, o rok později činil přírůstek 8,9 %, pro rok 2007 se očekává hospodářský růst ve výši 7 – 9 % (lit. 35, 36).

Podle konzultantské společnosti Capgemini může Indie, druhá nejlidnatější země na světě, do pěti let ohrožit vůdčí postavení Číny jako největšího světového producenta. Společnost se dotazovala 340 světových firem, které patří mezi největší. Tyto firmy počítají s přesunem výroby do Indie. Hlavním motivem je nižší úroveň nákladů. V Indii činí nejnižší mzda v podniku 60 USD/měsíc, zatímco v Číně si dělník vydělá 250 – 350 USD. Podmínkou je výstavba silničních sítí, letišť, zvýšení výroby energií. „V Indii se prudce rozvíjí stavební činnost, zlepšuje se infrastruktura, mnoho dodavatelů chce v Indii investovat (lit. 37).

Je velmi pravděpodobné, že ekonomický rozvoj Číny a Indie velmi rychle dále zvýší jejich poptávku po agrárních produktech na mezinárodním trhu, přispěje k akceleraci růstu poptávky po palivech a energetických surovinách, paralelně prohloubí globální úbytek zemědělské půdy jak relativně tak absolutně a bude negovat úsilí vyspělých zemí po snížení emisí skleníkových plynů a znečišťování ovzduší.

3.7 Vzrůstající dynamika urbanizace

V červnu 2007 byla v Paříži zveřejněna studie francouzského národního demografického ústavu (INED), ve které se konstatuje, že poprvé v historii této planety mají lidé žijící ve městech početní převahu nad obyvateli venkovských oblastí. Urbanizace bude podle studie pokračovat i v budoucnosti, hlavně v Africe a Asii, kde bude do roku 2030 soustředěna většina velkých měst. Zatímco v roce 1900 připadal na deset obyvatel planety jeden obyvatel města, v roce 1950 už to byli takřka tři. V roce 2030 bude z 8 mld. obyvatel Země žít 5 mld. ve městech.

V posledních letech se výrazně zvýšil podíl velkých aglomerací s více než 10 mil. obyvatel. Zatímco v roce 1975 byly jen tři (Tokyo, New York a Mexiko), v roce 2005 jejich počet dosáhl dvaceti. V čele je stále Tokyo (35,2 mil.), Mexiko (19,4 mil.) a New York (18,7 mil.). Předpokládá se, že do roku 2015 bude megapolí (měst s více než 20 mil. obyvatel) 239 (lit.16, 17).

Motivy směřující k urbanizaci jsou nejčastěji ekonomické. Nejvyšší dynamiku urbanizace předpokládá OSN v rozvojových zemích. Již v současné době je např. v Jižní Americe urbanizace na úrovni 78 %. Problém pokračující urbanizace z hlediska světové výživy a dostupnosti potravin je především v tom, že s pokračující urbanizací se dále snižuje výměra zemědělské půdy, zvyšují se náklady na přepravu, konzervaci a skladování agrárních surovin, negativně působí na životní prostředí a vytváří sociálně-problémová ohniska. Počet obyvatel, jejichž výživa je vázána na tzv. přirozené zdroje, se rychle zmenšuje.

3.8 Cenový vzestup energetických a dalších surovin

Cena americké ropy 12. 10. 2007 vystoupila na nový rekord 84 USD/barel (lit. 46). V roce 1999, kdy asijská ekonomická krize snížila poptávku, stál barel ropy 12 USD. Od té doby ceny ropy – s nepravidelnými výkyvy – vzrůstají. Současný cenový vzestup je dán na jedné straně rychle se zvyšující poptávkou zejména v jihovýchodní Asii (Čína), na druhé straně nedostatečnou kapacitou rafinerií hlavně v USA⁹. Zastánci Hubbertovy teorie¹⁰ v této souvislosti konstatují, že jak se přibližujeme datu konečného vrcholu těžby, neustále se zmenšuje tzv. rezervní těžební kapacita, tj. množství ropy o které mohou těžařské společnosti krátkodobě zvýšit produkci v případě převisu poptávky. Tato rezervní kapacita je aktuálně (2007) na svém historickém minimu a tvoří pouhých 2 % světové produkce (ještě před několika lety se pohybovala mezi 8 – 10 %). Relativně lokální výpadky těžby (jako byl např. hurikán Katrina) pak vyvolávají velké výkyvy v ceně ropy na mezinárodním trhu (lit. 47).

V měsíčníku „OPEC Bulletin“, vydávaném stejnojmennou kartelovou organizací producentů ropy uvedl Dr. S. M. Ghamen, výkonný předseda výboru řídící libyjskou národní těžební společnost, že většinový konsensus potvrzuje konec éry levné ropy a blízké dosáhnutí tzv. ropného zlomu. Tento jev, popisující v logistické křivce průběh maximálně dosažitelné produkce konvenčních kapalných fosilních paliv, zřejmě nastane v příští dekádě, což nedává světové ekonomice, spočívající na tomto primárním zdroji, mnoho času ke změnám. Také tým, vedený R. L. Hirschem vypracoval studii pro americké ministerstvo energetiky, podle které je nutné podniknout razantní kroky ke zmírnění negativních efektů spojených s ropným zlomem v předstihu několika dekád. Studie konstatuje, že pokud měly být učiněny včas potřebné strukturální změny, pak na konci 70. let byla pravděpodobně poslední a bohužel promarněná příležitost (lit. 48).

Podle venezuelského presidenta H. Chaveze míří světové ceny ropy ke 100 USD za barel. „Měli bychom se na tuto cenu připravit“, konstatoval Chavez na zasedání karibských národů v Caracasu v srpnu 2007. Vysoké ceny jsou podle prezidenta důsledkem globální energetické krize, způsobené nenasytnou spotřebou, která výrazně snížila dostupné zásoby ropy (lit. 49).

S růstem čínské spotřeby ropy se svět ocitá na pokraji ekonomické války o suroviny. Čínská spotřeba této suroviny je dnes už tak vysoká, že by jí nebyl schopen uspokojit ani ropovod, který by jí spojil přímo se Saudskou Arábií. USA a Japonsko, první a druhý z největších světových spotřebitelů se cítí v ohrožení, protože čím více ropy Čína spotřebuje, tím méně zbude pro ně. Analytici ropných firem se právem domnívají, že se dodávky ropy brzy stanou závažným faktorem národní bezpečnosti jednotlivých států. Čína, která do roku 1992 ropu ještě sama vyvážela se od roku 1993 stala jejím dovozcem. Měřeno mírou růstu spotřeby, která je sama o sobě šestinásobkem

⁹ *Některá naleziště ropy již v nedávné minulosti dosáhla svého vrcholu a těžba v nich klesá. Těžba v Severním moři klesá od roku 1999 o 10-12 % ročně, dvě největší čínská ropná pole jsou prakticky vytěžena a mexická ropná společnost Pomex oznámila, že Cantarellské pole, jedno z největších pobřežních ropných polí na světě, dosáhlo v těžbě svého vrcholu i v roce 2006 a poté těžba začala klesat o 14 % ročně. Ve světovém měřítku je ovšem pokles méně prudký.*

¹⁰ *Hubbertova teorie ropného vrcholu (Peak oil) se zabývá dlouhodobými předpověďmi spotřeby a problému vyčerpání zásob ropy. Protože jsou zdroje ropy neobnovitelné, musí úroveň těžby ropy nevyhnutelně dosáhnout vrcholu a poté začít klesat. Nejvíce diskutované je na této teorii datum, kdy má být vrcholu dosaženo.*

globálního průměru, je Čína druhým největším spotřebitelem a druhým největším dovozcem, s průměrnou denní spotřebou 19,7 mil. barelů (2002). Je zřejmé, že i kdyby Čína odebírala celou průměrnou denní těžbu Saudské Arábie (10,15 mil. barelů), stále by to nebylo dost. Kdyby čínská ekonomika rostla pouze průměrně o 6 % ročně, stoupne její spotřeba fosilních paliv z 850 mil. t v roce 1999 na 2,4 mld. t do roku 2030 (1 tuna odpovídá 7,33 barelům ropy)¹¹.

Viceprezident USA D. Cheney konstatuje (1999): „Podle některých odhadů dojde v průběhu příštích let k průměrnému 2% každoročnímu globálnímu růstu poptávky po ropě, současně s přirozeným 3% poklesem produkce z existujících zdrojů. Jedná se o 5% schodek narůstající každým rokem. To znamená, že v roce 2010 budeme potřebovat o zhruba 50 mil. barelů denně víc“. To je při současné těžbě ekvivalent cca šesti Saudských Arábií. Poradce pro energii prezidenta G. W. Bushe M. Simmons konstatoval v roce 2000: „ohlédneme-li se zpět, je jasné, že předpověď Římského klubu byla správná. Jednoduše jsme promarnili 30 důležitých let, protože jsme této práci nevěnovali náležitou pozornost“ (lit. 50).

V daných souvislostech rozhodně nepůsobí povzbudivě ani aktuální informace, že se Čína v roce 2006 stala třetím největším výrobcem aut na světě a druhým největším dovozcem nových vozů, včetně těch nejluxusnějších. Podle čínské asociace výrobců automobilů bylo letos za prvních šest měsíců v Číně vyrobeno 4,46 mil. vozů, což je proti loňsku nárůst téměř o jednu čtvrtinu. V Číně se každých 5 vteřin prodá jeden automobil (lit. 51).

Dynamický růst spotřeby a cen se týká také mnoha dalších základních surovin. Např. černé uhlí a železnou rudu Čína v minulosti exportovala. Od roku 2003 železnou rudu dováží z Austrálie a v lednu 2007 začala dovážet i černé uhlí. Také např. světová cena uranu se počátkem dubna 2007 přehoupla přes historickou hranici 100 USD/lb. A v reálném vyjádření je nejvyšší od 70. let minulého století. Od počátku roku 2007 uran podražil o 57 %. Současná světová produkce stačí poptávce jen asi ze 60 %. Ještě v létě 2006 se cena 40 USD/lb považovala za vysokou (lit. 53). Současné ceny většiny základních nerostných surovin jsou cca dvoj – až pětinasobky cen, které byly obvyklé před pěti lety.

Každoročně také vzrůstají ceny zemního plynu. Jakkoli v u této komodity neexistuje „světová cena“ ani „evropská cena“, z komerčních zpráv je kontinuální růst cen plynu zřejmý. Gazpromem (ruská společnost exportující zemní plyn) byl již např. předložen návrh na zvýšení cen zemního plynu dodávaného do Pobaltí o 40 % pro dodávky v roce 2008. Podobně se zvýší ceny dodávek na Ukrajinu a do Běloruska (lit. 52). Také čínský Státní výbor pro reformy a rozvoj oznámil, že vybuduje do roku 2010 vlastní páteřní síť nadregionálních plynovodů, která pokryje celou Čínu. Plyn bude z větší části dodáván z Turkmenistánu poté, co turkmenský prezident předal prezidentovi čínské státní ropné společnosti licenci na průzkum a dobývání plynu v Turkmenistánu. Podle expertů se jedná o špatnou zprávu pro Evropu. Vstup dalšího odběratele na trh povede k zostřené konkurenci a potenciál pro růst cen se zvýší.

¹¹ Růst spotřeby ropy je však výrazný ve většině průmyslových zemí. Za posledních 10 let vzrostla např. spotřeba ropy v Belgii a v Nizozemsku o 33 %, ve Španělsku o 32 % a v Rakousku o 21 %.

Mnozí ekonomové nalézají bezprostřední vazby mezi mezinárodním trhem ropy a trhem s agrárními produkty. „Komerční výroba potravin je přímo závislá na ropě. Většina pesticidů je získávána z nafty, mnohá průmyslová hnojiva spočívají na čpavku, který se získává ze zemního plynu. Na ropě spočívající zemědělství je primárně odpovědné za explozi světové populace z 1 mld. v polovině 19. století na 6,3 mld. na přelomu 21. století. Ropa v zemědělství umožnila nasazení traktorů, skladovacích systémů, mrazících hal a distribučních systémů. S růstem produkce ropy výnosy v zemědělství stoupaly a společně s nimi i lidnatost.

3.9 Růst požadavků na alternativní energetické suroviny produkované na půdě

Hrozba budoucího fatálního poklesu nabídky fosilních paliv a všech důsledků globálního nedostatku energií a paliv byla rozhodujícím motivem pro nové energetické koncepce, kalkuluující s alternativními energetickými surovinami produkovanými na půdě.

V roce 2005 bylo ve světě vyrobeno 21,7 mil. t etanolu jako náhrady fosilních motorových paliv, v roce 2006 již 27,3 mil. t a pro rok 2007 se očekává výroba kolem 35 mil. t.

V USA byla v roce 2005 přijata nová energetická koncepce, která vstoupila v platnost 1. 1. 2006. V prvním roce platnosti koncepce bylo vyrobeno 13,0 mil. t etanolu. V roce 2007 očekává svaz výrobců etanolu produkci 17,22 mil. t. Spojené státy zůstávají jeho hlavním světovým výrobcem. Americká vláda počítá s tím, že se spotřeba benzínu z ropy, která dnes činí cca 100 mil. t sníží během příštích deseti let o 20 %. Kromě úspor by tohoto stavu mělo být dosaženo hlavně zvýšenou spotřebou bioetanolu. Energetická agentura USA (EIA) předpokládá, že do roku 2017 se bude spotřebovávat ve formě pohonné látky asi 93,1 mil. t etanolu, kterým se nahradí 62,4 mil. t benzínu. Podle EIA se bude 90 % etanolu vyrábět z kukuřice, které bude zapotřebí 310 mil. t, zbytek se má produkovat z alternativních paliv druhé generace, tzn. z dřevin a slámy.

Výroba etanolu v Brazílii by měla v roce 2007 dosáhnout 14 mil. t, proti 12,6 mil. t v roce 2006. Výrobci etanolu spoléhají na to, že vláda zvýší podíl povinného přimíchávání etanolu do benzínu ze současných 23 % na 25 %. To by znamenalo měsíční přírůstek spotřeby o 0,3 mil. t.

V Asii se produkce etanolu zvýší z 4,6 mil. t v roce 2006 na 5,3 mil. t v roce 2007. Pouze Thajsko a Indie počítají s přimícháváním etanolu do fosilních pohonných hmot. Důvodem omezeného programu ve výrobě etanolu jsou relativně vysoké ceny surovin. V Indii se zatím do benzínu přimíchává 5 % etanolu, ale vláda již v červnu 2007 vydala směrnici pro zvýšení podílu etanolu ve fosilních palivech na 10 %.

Čínská výroba etanolu má podle oficiálních údajů vzrůstat v příštích pěti letech každoročně o 0,84 mil. t. Napjatá bilance zrnin v Číně však toto řešení v perspektivě komplikuje. Počítá se, že k výrobě etanolu bude využívána spíše cukrová třtina a kasava.

Výrobní kapacity etanolu ve světě vzrostou v roce 2007 asi o 35 mil. t. Investoři jsou podporováni národními programy výroby a užití etanolu a vysokými cenami fosilních energetických zdrojů. U některých surovin také jejich nízkými cenami¹².

Výroba etanolu v Evropě by měla v roce 2007 vzrůst na 2,9 mil. t proti 2,4 mil. t v roce 2006. Největší podíl v přírůstcích představuje právě etanol jako pohonná hmota. Jeho produkce by měla dosáhnout v roce 2007 asi 1,6 mil. t, zatímco v roce 2006 to bylo 1,12 mil. t (lit. 58). Podle DG AGRI bude splnění závazku EU nahradit 10 % z celkové spotřeby pohonných hmot biopalivy do roku 2020 vyžadovat, aby pro jejich výrobu bylo uvolněno 17,5 mil. ha zemědělské půdy, tj. 15 % z celkové výměry EU. V roce 2006 bylo pro výrobu biopaliv využito cca 3 % zemědělské půdy EU. Studie přinášející tento propočít odhaduje, že 30 % z celkové produkce biopaliv budou tvořit paliva druhé generace a asi 20 % celkové spotřeby biopaliv bude pokrývat import. Podstatné zvýšení produkce biopaliv a poptávka po zemědělských surovinách se podle studie také promítne do zvýšení jejich ceny (lit. 59).

Produkce bionafty vzrostla v EU v roce 2006 meziročně o 54 % na 4,89 mil. t. Současná kapacita rafinerií umožňuje ročně vyrobit až 10,29 mil. t. Vyplývá to z údajů, které zveřejnil Evropský úřad pro bionaftu (EBB). Výroba bionafty v Evropě v posledních letech dynamicky rostla. Meziroční přírůstky na počátku uplynulé dekády činily cca 30 %, v roce 2005 byl vzestup zhruba dvoutřetinový. V roce 2007 očekává EBB – i přes rozšíření výrobních kapacit – stagnaci. Bionafta se na celkovém objemu biopaliv v EU podílí čtyřmi pětinami a v současné době se v Evropě produkuje ve 185 plně zprovozněných rafineriích. Dalších 60 rafinerií je ve výstavbě. Celková kapacita vzrostla v roce 2006/07 cca o 70 %. Evropská unie se na globální produkci bionafty v roce 2006 podílela přibližně 77 %. Druhým největším výrobcem bionafty jsou USA, kde se jí ve stejném roce vyprodukovalo 836 tis. t. (lit. 60).

Experti varují, že zvyšující se zájem o biopaliva a dynamicky vzrůstající objem zpracovatelských kapacit na jejich výrobu v celém světě povede v příštích letech k růstu cen zemědělských komodit, protože zvýší poptávku zejména po obilovinách, olejnatých semenech a cukru¹³. Už celkem 41 vlád ve světě podporuje používání zemědělských surovin k výrobě biopaliv.

3.10 Úbytek tzv. „přirozených zdrojů“

Organizace FAO odhadovala v roce 2000, že na Zemi se dosud živí zhruba 150 mil. obyvatel tzv. přirozenými zdroji potravy, v daném kontextu myšleno sběrem a lovem. Rychlý úbytek těchto zdrojů, vyvolávaný civilizačními procesy, snižuje adekvátně již dnes relativně nevýznamný podíl světové populace závislé na těchto zdrojích. Významnou roli však redukce „přirozených zdrojů“

12 Při výnosu cukrovky 80 t/ha lze z 1 ha získat 8 tis. litrů bioetanolu, při výnosu kukuřice 10 t/ha je reálná výroba 4 tis. l z 1 ha, sklizeň ostatních obilovin umožňuje získat z 1 ha 3 200 l bioetanolu při výnosu zrna 9,0 t/ha. Z cukrové třtiny lze z 1 ha produkovat 7 100 l bioetanolu při výnosu 85 t/ha. Jeden litr bioetanolu nahradí cca 0,64 l benzínu. Pramen: Kongres Rye 2007, Berlín, Petrobras Europe Ltd., J. Cohen

13 Také v ČR se rozšiřují kapacity na produkci biopaliv. Agrofert investuje cca 1,7 mld. Kč do nového závodu na výrobu metylesteru řepkového oleje, jehož plný provoz by měl začít v roce 2009 při roční kapacitě 100 tis. t MEŘO.

hraje i ve výživě většiny obyvatelstva Země. Jde jak o akcelerující kácení lesů a pralesů, tak o exploataci moří intenzivním rybolovem a pokračující znečišťování moří. Mořský rybolov sice nahrazují akvakultury, ryby z těchto chovů jsou však již převážně živeny krmivem vyrobenými na půdě. Rychlá pokračující likvidace deštných pralesů je dnes odsuzována zejména z hledisek klimatických změn, které ovlivňuje.

V Brazílii každoročně zmizí 1 % deštného pralesa. Z celkové plochy Amazonie dnes představuje deštný prales již jen 46 % její rozlohy. Kompletně je vykáceno 11 % plochy amazonské pánve, 26 % je vykáceno částečně. V letech 2002 - 04 každoročně zmizelo 25 tis. km² deštného pralesa z celkové rozlohy 2 mil. km². Likvidace pralesů v Brazílii pokračuje legálně¹⁴ i nelegálně. Ve státě Mato Grosso ze 12 tis. km² vykácených v roce 2005 bylo na základě řádné koncese vykáceno pouze jedna třetina. Přitom podle odhadu ekologů asi tři čtvrtiny emisí CO₂ vypouštěných Brazílií do ovzduší vznikají při vypalování lesů (lit. 21). Likvidace deštných pralesů probíhá ovšem také v Asii. Vláda Indonésie v roce 1991 otevřeně vyhlásila, že „vzhledem k tomu, že 770 mil. obyvatel Indonésie má stejné nároky jako obyvatelé Spojených států, musí být 20 % lesních porostů přeměněno na plantáže, kde se bude pěstovat týkové dřevo, kaučuk, rýže, káva a další zemědělské plodiny“. Růst počtu obyvatel vede také ke zvýšení spotřeby palivového dřeva a rozšiřování pastvin, což je např. problém Himalájí (lit. 1).

Zatím poskytují světové oceány asi 10 % živočišných bílkovin, které se na světě vyprodukují. Tempo přírůstku rybolovu bylo v posledních čtyřech dekadách výrazně vyšší než celosvětový přírůstek produkce potravin a rovněž vyšší než přírůstky světové populace. Počátkem 90. let již činily roční úlovky mořských ryb ve světovém měřítku asi 99,5 mil. t. Vzniká reálné nebezpečí trvalého poklesu nabídky těchto biologických zdrojů, zejména v pevninských šelfech. Je prokazatelné, že zejména v nejvíce využívaných regionech se ročně vyloví celý roční přírůstek ryb. V úlovcích zaujímají stále výraznější podíl mladí a nedospělí jedinci. J. Jacobson z Námořního ústavu v Reykjavíku uvádí, že před 40 lety bylo např. průměrné stáří ulovených tresek 11 roků, a ryby se tedy mohly vytříit za život 4 – 5krát. Aktuálně je průměrné stáří tresek 7 let a ryby se vytřou jen jedenkrát za život (lit. 23).

Technologie mořského rybolovu zaznamenala ohromný pokrok. Více než 3,5 mil. lodí vyplouvá každý den na světová moře a řada z nich je vybavena „brutálně výkonnou technikou“ s cílem pomocí sonarů a satelitních systémů sledovat a lovit zmenšující se hejna ryb. Rybářské flotily se po vylovení mělkých vod zaměřily na využívání hlubokomořských zdrojů. Důsledky intenzivního rybolovu jsou tragické. Studie zpracovaná pod vedením Kanadana R. Myerse prokázala drastický pokles (až o 90 %) populací tuňáků, mečounů, rejnoků, úhořů a dalších ryb (lit. 24).

Paralelně na redukci živých organismů v moři působí rostoucí znečišťování moří. „V celé šestině Baltského moře není kvůli nedostatku kyslíku možný život“, uvedl J. Lamp, vedoucí baltského úřadu skupiny World Wide Fund for Nature. Nedostatek kyslíku je způsoben intenzivní

14 Kácení deštných pralesů v Brazílii bylo vládou subvencováno. Tato praxe již v posledních letech skončila.

kontaminací moře hnojivou splachovanými řekami v Německu, Polsku a dalších pobaltských zemí. Podle J. Lampa je tak zničeno 70 tis. km² Baltského moře (lit. 25).

3.11 Měnové výkyvy

Hodnota amerického dolaru se snižuje na historická minima. Čína, která je držitelem největších devizových rezerv v hodnotě cca 1,33 bilionu USD s poklesem hodnoty USD ztrácí. Čínská vláda zahájila soustředěnou kampaň hospodářských hrozeb proti USA. Naznačila, že zlikviduje své obrovské rezervy amerických dolarů, pokud na ní Washington uvalí obchodní sankce ve snaze donutit ji revalvovat čínský jüan. Nepřiměřeně nízký kurs čínské měny umožňuje Číně ve vývozu levně konkurovat americkým producentům a přispívá k enormnímu růstu bilančního schodku USA v zahraničním obchodě i přesto, že byl jüan v posledních dvou letech revalvován o 10 %. Odhaduje se též, že Čína vlastní americké obligace v hodnotě vyšší než 900 mld. USD. Pokud by Čína k výprodeji svých dolarových rezerv skutečně přistoupila, mohla by způsobit kolaps amerického dolaru a značné těžkosti světovému hospodářství. Prezidentská kandidátka H. Clintonová požaduje zavedení nových restriktivních zákonů, aby se USA „nemohly stát rukojmím hospodářských rozhodnutí v Pekingu, Šanghaji či v Tokiu“. Skutečnost, že více než 44 % amerického národního dluhu je v zahraničních rukou znamená, že Amerika je značně zranitelná. Rusko, Švýcarsko a některé další země již své dolarové rezervy snížily. H. Paulson z amerického ministerstva financí uvedl, že výprodej čínských rezerv by ochromil autoritu USA a zřejmě „by vyvolal globální návrat k ochranářským zákonům“ (lit.54).

Již v roce 2006 bylo konstatováno, že čínská vláda informovala americkou administrativu, že se „hodlá zbavit svých rezerv v hodnotě bilionu USD a proměnit je v EURA a rezervy zlata a stříbra“. Poklesem hodnoty USD o cca 30 %, ke kterému došlo v minulých měsících ztratila Čína téměř 300 mld. USD v důsledku toho, že využívá dolar jako rezervní měnu (lit. 55).

Také Irán výrazně omezil příjem dolarů za exportovanou ropu. V dolarech si nyní nechává proplácet pouze 15 % svých ropných prodejů. Ze 65 % inkasuje v EURO a z 20 % v jenech. Podle M. Alí Chatíbí, náměstek ředitele iránské Národní ropné společnosti předvídá, že v důsledku poklesu hodnoty dolaru a jejímu stálému kolísání přestane Irán inkasovat v dolarech úplně a přejde na měnu Spojených arabských emirátů dirham. Devizoví investoři se dolaru ve velkém zbavují v obavách dalších turbulencí na americkém akciovém trhu. Růst nezájmu o USD by vedl k řetězové reakci a poškodil by silně americké hospodářství (lit. 56).

S poklesem hodnoty dolaru paralelně posiluje jednotná evropská měna EURO. Tato tendence je spojena s negativními vlivy na export EU. Obchodní bilance EU se na počátku roku 2007 dostala do schodku, zatímco koncem roku 2006 byla v aktivu. Také tato změna je připisována mj. růstu dovozu z Číny.

Dolar vůči koši šesti měn v polovině září 2007 poklesl na patnáctileté minimum 79,319 bodu a blíží se k absolutnímu minimu z roku 1992. Současně dospělo EURO v polovině září 2007 vůči USD k novému rekordů od svého zavedení v roce 1999 (1,3915 USD).

Neklid a výrazné změny v hodnotových relacích hlavních světových měn může vlivem jejich dalšího pokračování velmi zkomplikovat mezinárodní obchod všeobecně, může vést k zavedení řady restrikcí a regulačních opatření a způsobit tak i nežádoucí výkyvy na mezinárodním agrárním trhu.

3.12 Vyrůstající disharmonie mezinárodních vztahů

Zhoršení mezinárodních vztahů, které po rozpadu tzv. socialistického tábora v 90. letech jeví tendenci k výraznému zlepšení a k všeobecné harmonii, je v posledních několika letech zřejmé. I menší regionální konflikty často v minulosti narušily mezinárodní agrární trh, resp. alespoň některý jeho zbožový segment. Lokální války, i občanské války, např. v západní Africe, se promítaly zejména na mezinárodním trhu kaka a kakaových bobů. Jsou známy regionální konflikty, které poškodily trh s kávou, cukrem, banány, rybami apod. Již zmíněný konflikt v Perském zálivu výrazně ovlivnil cenu pojistného lodí i posádek a promítl se do extrémního zvýšení přepravních nákladů, což vedlo k podstatnému zvýšení cen importovaného zboží.

Abstrahujeme-li od zhoršení mezinárodních vztahů motivovaného etnickými, resp. náboženskými konflikty¹⁵, lze nalézt ve většině existujících i rodících se disharmonií podobný motiv: Úsilí získat adekvátní podíl z globálních, regionálních, národních nebo dosud mezinárodně nerozdělených zdrojů energetických, surovinových, přírodních i jiných. Přitom měřítkem toho, co je adekvátní, jsou vždy subjektivní postoje národních vlád, které se pochopitelně v konfrontaci s ostatními obvykle neshodují. Disharmonie mezinárodních vztahů se tedy prohlubuje paralelně s růstem výše uvedených projevů, tendencí a faktorů, které zásadně ovlivňují také mezinárodní agrární trh.

Rusko má největší zásoby zemního plynu a je druhým největším exportérem ropy po Saudské Arábii. Jeho současné zásoby začnou podle předpokladů klesat pro roce 2010. Ruské ministerstvo přírodního bohatství očekává, že existující zásoby budou vyčerpány do roku 2030. Z průzkumů vyplývá, že ropné zásoby USA bude možné čerpat ještě zhruba 10 let. Zásoby Norska vydrží ještě zhruba sedm let, avšak britský těžební průmysl v Severním moři by měl ukončit činnost již za pět let. Vědci předpokládají, že neprozkoumané zásoby v Arktidě budou mít rozhodující vliv na budoucnost světové energetiky. Toto teritorium může skrývat až 10 bilionů tun zemního plynu a ropy. Náklady na těžbu (dno je cca 200 m) se zdají být při dnešních a očekávaných cenách ropy zvládnutelné. Rusko, na základě odebraných vzorků mořského dna prohlásilo, že má důkazy, že podmořský horský řetězec, tzv. Lomonosovův práh je součástí kontinentálního šelfu Ruska a má tudíž dle mezinárodních dohod nárok na využívání. USA, Dánsko, Kanada a Norsko mají zřejmě jiný názor a hledají možnost, jak zablokovat tento ruský nárok (lit. 61).

V. Británie se připravuje vznést územní nárok na tisíce kilometrů čtverečních mořského dna v Atlantickém oceánu, které leží v okolí některých jejích vzdálených ostrovů. V. Británie doufá v potenciální využití podmořského nerostného bohatství na tomto území. Chce využít

¹⁵ Nevládní organizace včetně britského OXFAMu uvádějí, že za posledních 15 let stály konflikty v Africe 300 mld. USD. Tato částka se rovná sumě, kterou ve stejné době dostala Afrika v rámci mezinárodní pomoci.

mezinárodního práva, které zemím umožňuje nárokovat mořské dno do vzdálenosti 560 km od vlastního území. Požadavek se týká Falklandských ostrovů, které leží cca 13 tis. km na západ od V. Británie, dále území u ostrůvku Ascensi3n v jižním Atlantiku a ostrůvku Rockall, který je vzdálený asi 320 km od pobřeží Skotska. Odborníci míní, že tato území mohou být bohatá na ropu i na minerály (lit. 62). Británie chce také zažádat OSN o uznání suverénních práv na velkou část mořského dna v Antarktidě. Je to signálem, že se zrychluje závod o ovládnutí „země nikoho“ kolem jižního pólu. Podle britského ministerstva zahraničí v. Británie zažádá OSN o rozšíření britského teritoria o cca 500 km do jižních moří. Britská žádost nepochybně pobouří jihoamerické země, které budou mít pocit, že mají na tyto zdroje větší nárok (lit. 63).

V Asii vzniklo v roce 2001 „NATO východu“. Jde o Šanghajskou organizaci spolupráce (ŠOS), jejímiž členy jsou vedle Ruska a Číny Kyrgyzstán, Tádžikistán, Kazachstán, Uzbekistán a pozorovateli Mongolsko, Indie, Irán a Pákistán. ŠOS „zajišťuje regionální bezpečnost, brání se před Islámským terorismem a také podporuje ekonomickou spolupráci“. V pozadí vzniku této organizace, která je nepochybně snahou vytvořit protiváhu NATO, je úsilí kontrolovat přírodní nerostné zdroje a přístupy k nim¹⁶ (lit. 64, 65).

Také vznik některých dalších ekonomických seskupení po roce 2000 představuje snahu kontrolovat, případně „koordinovat“ (jak je oficiálně deklarováno), prostor přírodních a lidských zdrojů a „přispět k multiplikačním efektům integrace“. Máme na mysli zejména „EURASEC“ (Eurasian Economic Community), jehož členy jsou Bělorusko, Rusko, Tádžikistán a Kyrgyzstán a Uzbekistán, nebo „ECO“ (Economic Cooperation Organization) se sídlem v Teheránu, jehož členy jsou Afganistan, Ázerbájdžán, Irán, Kazachstán, Kyrgyzstán, Pákistán, Tádžikistán, Turecko, Turkmenistán, a Uzbekistán.

Každé zhoršení mezinárodních vztahů vždy komplikuje úsilí o mezinárodní obchodní dohody a zejména o liberalizaci mezinárodního trhu, posiluje autarkní tendence, vede k růstu restrikcí a bariér, působí na růst nákladů mezinárodního obchodu a tudíž na zvyšování cen. K dřívějším možná „tradičním“ mezistátním disharmoniím se v posledních letech připojují další. Převažujícím motivem je úsilí států kontrolovat nebo účastnit se exploatace globálně ubývajících přírodních zdrojů.

4 Očekávané změny na mezinárodním agrárním trhu a možnosti adaptace AZO ČR

Tendence a faktory, uvedené v předchozí kapitole, které spolu úzce souvisí a vzájemně se ovlivňují, v posledních letech gradují a rostoucí měrou se projevují v celém světovém hospodářství a mezinárodních vztazích. Jakkoliv je určitá část odborné i laické veřejnosti bagatelizuje, jsou většinou renomovaných vědců a zodpovědných vlád a politiků považovány za relevantní a potenciálně velmi nebezpečné. Uvedené tendence a faktory obvykle negativně ovlivňují mezinárodní agrární trh. Jejich dopady na globální potravinovou bezpečnost a stabilitu

¹⁶ Čína např. vyjádřila obavy, že v případě zhoršení vztahů s USA by americké loďstvo zablokovalo Malacký průliv, což by Čínu odřízlo od zdrojů ropy.

mezinárodního agrárního trhu jsou prokazatelné a jsou umocňovány tím, že dochází k jejich kumulaci. Z jejich dlouhodobého sledování a studia porovnatelných vlivů a konjunkturálních distorzí, resp. z reakcí a míry adaptačních schopností mezinárodního agrárního trhu lze usuzovat na perspektivní změny na tomto trhu a je možno z nich odvodit určitou predikci českého agrárního zahraničního obchodu.

Rozhodující vliv v příští polovině dekády bude mít vývoj situace na světovém trhu ropy a zemního plynu, klimatické změny a stupeň gradace „meteorologického chaosu“, vývoj hospodářství a měnové a zahraniční politiky v USA a vývoj spotřeby a měnové a hospodářské politiky v Číně. Laureát Nobelovy ceny za ekonomii J. Stiglitz konstatuje, že „svět prožil rok 2006 bez větší ekonomické katastrofy, navzdory závratným cenám ropy a propadu některých zemí Středního východu mimo kontrolu. Tento rok ovšem nabídl celou řadu ponaučení pro globální ekonomiku, stejně jako varovných signálů ohledně jejího budoucího výkonu. Nepřekvapilo, že rok 2006 přinesl další zřetelné odmítnutí fundamentalistických neoliberalních politik, tentokrát od voličů v Nikaragui a Ekvádoru. V sousední Venezuele si H. Chavez vydobyl drtivé znovuzvolení“. Zpomalující americká ekonomika představuje další významné globální riziko. Platí, že pokračující globální nevyváženosti budou budit znepokojení, zejména mezi těmi, jejichž životy závisejí na směnných kurzech. Ačkoliv se prezident Bush už dlouho snaží svalit vinu na ostatní, je jasné, že hlavní příčinou těchto nevyvážeností je americká bezuzdná spotřeba a neschopnost nežít si nad poměry. Dokud se právě toto nezmění, globální nevyváženosti nepřestanou být zdrojem světové nestability, bez ohledu na to, co dělá Čína a Evropa“ (lit. 66).

Na mezinárodním agrárním trhu lze očekávat v období let 2008 až 2014 následující změny:

- V důsledku dalšího růstu cen ropy a zemního plynu se zvýší mj. ceny hnojiv a pesticidů, zvýší se náklady na vnitrostátní i mezinárodní přepravu, porostou náklady mezinárodní lodní a letecké přepravy, náklady na skladování, zejména v chladírnách a mrazírnách, vzrostou ceny za plastové obaly.
- Vlivem dynamického růstu poptávky po energii vzroste cena pracovní síly, ale také náklady na závlahová hospodářství a na provozování skleníků, resp. folníků.
- Zvyšující se poptávka po surovinách pro bioenergetická paliva obecně zvýší poptávku po půdě a její cenu v rozhodujících produkčních oblastech.
- Pokračující pokles konečných zásob a růst poptávky po obilovinách, olejninách, olejích, cukru a perspektivně dalších rostlinných produktech, zpracovatelných na bioenergetická paliva spolu s výše uvedenými změnami, ovlivňujícími náklady produkce, povede k růstu cen nejen uvedených základních rostlinných komodit, ale postupně také k růstu cen živočišných produktů získávaných od monogastrů.
- Frekvence meteorologických anomálií se zvýší a přispěje k nestabilitě některých zbožových a teritoriálních segmentů mezinárodního agrárního trhu.
- Kurz USD ve vztahu ke koši šesti hlavních měn se dále sníží. Daný vývoj povede k růstu cen ropy (v USD), paralelně ale k jejímu částečnému zlevnění pro dovozce ze zemí s měnou na USD nezávislou. Dovoz potravinářských surovin a potravin z USA a dolarových oblastí bude

relativně výhodnější. USA budou korigovat pokles hodnoty USD zvýšením úrokových sazeb, což omezí užití dolaru jako platebního ekvivalentu. Dovoz agrárního zboží do USA se může snížit.

- Spotřeba potravin v Indii a Číně dynamicky poroste, což zvýší poptávku a následně ceny na mezinárodním agrárním trhu, zejména u živočišných produktů (monogastrů), mlékárenských produktů a olejů a tuků.
- Vybrané rozvojové země začnou exportovat bioenergetická paliva, resp. suroviny pro jejich výrobu.
- Zvýší se nabídka i poptávka po geneticky modifikovaných odrůdách, resp. jejich osivech a sádkách. Podíl ploch zemědělské půdy využívaný pro GMO vzroste.
- Úsilí o všeobecnou liberalizaci na mezinárodním agrárním trhu bude narážet na nově zaváděna cla (včetně cel vývozních) a rozpočtové podpory (bioetanol, bionafta). Relativní pokles nabídky sníží úsilí po všeobecné liberalizaci.
- Mezinárodní agrární trh, v uplynulých třiceti letech charakterizovaný trvalým převisem nabídky u většiny komodit, bude postupně konvertovat na trh prodávajícího.

Možnosti českého zemědělství přizpůsobit se očekávaným změnám na mezinárodním agrárním trhu jsou velmi omezeny. Rozhodující koncepční opatření jsou a budou formulována Evropskou komisí, resp. DG AGRI. Evropský parlament již podpořil návrh EK na zrušení povinného vyjímání půdy z produkce, přičemž poslanci doporučili, aby zrušení povinného uvádění půdy do klidu bylo prodlouženo až do roku 2009. Většina poslanců však zdůraznila, že současnou krizí na trhu s obilninami a nepřetržitý růst cen základních potravin nemůže vyřešit pouze jednorázové zrušení vyjímání půdy z produkce a problém by měl být řešen v rámci „Health Check“ SZP. Výměra půdy, která v současné době podléhá povinnému vynětí z obhospodařování představuje 3,8 mil. ha. Pokud se sníží na nulu, mohlo by, vzhledem k průměrným výnosům obilovin, být k dispozici navíc cca 10 mil. t obilovin (lit. 67).

Obecně se jako koncepční a aktuální v daných souvislostech jeví všechna opatření směřující k ochraně zemědělské půdy, omezení převodů zemědělské půdy na stavební parcely, všechna opatření omezující zábory půdy, podpora zavádění nových intenzivních odrůd a plemen, jejich šlechtění a výzkum směřující k produkci s nejlepšími cenově- nákladovými parametry.

Podobně lze charakterizovat jako nutná všechna opatření vedoucí k racionalizaci¹⁷, resp. omezení spotřeby energií a paliv, počínaje preferencemi kolejové dopravy, veřejné dopravy, využívání všech alternativních zdrojů energií, rozšíření produkce jaderné elektrické energie, zavádění úsporných technologií v potravinářském průmyslu a zemědělství apod. Jinak vyjádřeno: nutno podpořit všechna opatření posilující konkurenceschopnost agrárního sektoru.

¹⁷ Na každou kalorii, kterou člověk zkonsumuje v potravinách připadá 5 – 15 kalorií nutných k produkci a dopravě potravin ke spotřebiteli (lit. 68). Jde obecně o to, tento poměr minimalizovat.

Koncepčním úsilím nadále zůstává podpora změn struktury agrárního exportu směrem k produktům s vyšší přidanou hodnotou, hledání exportuschopných položek s minimálními nároky na energetické, materiálové, pracovní a dopravní náklady, obsahující maximu invence a přidané hodnoty.

5 Odhad možných důsledků konverze mezinárodního agrárního trhu pro AZO ČR

Agrární zahraniční obchod bude v následujícím desetiletí zásadně ovlivňován nejen změnami nabídky a poptávky na mezinárodním agrárním trhu a zvýšením cen na základních trzích hlavních komodit, ale současně velmi pravděpodobnými modifikacemi objemu a skladby agrární poptávky na trhu.

Na straně českého agrárního exportu lze očekávat následující vývoj:

- Objem i hodnota vývozu nadále poroste, růst bude pokračovat a jeho tempo bude vyšší než odpovídající dynamika dovozu. V zahraničí vzroste poptávka a ceny vývozu budou všeobecně vyšší. Cena půdy v hlavních destinacích českého agrárního exportu se zvýší dynamičtěji než v ČR, což může být pro ČR komparativní výhoda u některých zemědělských surovin a polotovarů. ČR bude úspěšně exportovat opět zejména tzv. tradiční vývozní komodity, tj. slad, chmel, ječmen, pivo, úspěšný bude i vývoz olejnatých semen, olejů a tuků z domácích surovin. ČR bude schopna efektivně exportovat také chlebové obiloviny. Zvýšení cen průmyslových hnojiv a pesticidů může paradoxně přispět k posílení extensivnějších postupů a k relativně ekologičtější produkci, přičemž ale ekologické zemědělství a jeho produkty budou cenově méně diferencované proti běžné agrární produkci. Konkurenceschopnost některých finálních vyvážených potravinářských výrobků, produkovaných z importovaných surovin při vysokých energetických nákladech (čokoláda, tabákové výrobky, některé nealkoholické nápoje apod.), se v důsledku růstu přepravních a energetických nákladů a cen frachtu sníží. Výrobci budou obecně preferovat zpracování v blízkosti přístavů a překladišť. Perspektivně napjatá situace v nabídce energií v ČR může negativně působit na skladbu exportu směrem k méně prefabrikovaným výrobkům. Posilování hodnoty koruny (měnového kurzu) se zastaví a vůči EURU směnný kurz koruny buď poklesne, nebo bude stagnovat. Daný vývoj zvýší možnosti a výhodnost agrárního vývozu energeticky méně náročného zboží. Cena pracovní síly v ČR naopak vzroste, což může zvýšit náklady na pracovně náročné agrární zboží a rovněž tak zhoršovat jeho konkurenceschopnost.

Na straně agrárního importu dojde pravděpodobně k následujícím změnám:

- V důsledku ekonomických reforem vstupujících v platnost od roku 2008 poklesne kupní síla spotřebitelů v ČR, sníží se poptávka zejména po dražších dovážených potravinách a luxusních výrobcích (poklesne např. dovoz řezaných květin, dražších destilátů a likérů, cukrovinek a luxusního pečiva, dražších vín, kulinářských specialit apod.). Dovoz se bude více orientovat

na levnější a jakostně druhořadé potravinářské produkty. Důsledkem může být zlepšení reálných směnných relací AZO ČR. Na pokles dovozu budou působit také vyšší přepravní a skladovací náklady. Protože kurz koruny nebude již posilovat (vůči EURU), stimulační dovozu tímto faktorem se sníží. Poroste import některých tradičních domácích komodit, zejména cukru, levných partií masa pro průmyslové zpracování (výměnou za maso jakostnější) a mlékárenských výrobků. Vzhledem k proporcím českého agrárního vývozu a dovozu a proto, že se ceny agrární produkce na mezinárodním trhu zvýší, bude i nadále celková hodnota agrárního dovozu vyšší než vývozu. Lze očekávat, že se stupeň krytí dovozu vývozem v agrárním sektoru zvýší, ale schodek bilance bude nadále přetrvávat a jeho nominální hodnota poroste.

Literatura

1. Kennedy, P.: *Svět v 21. století*. Nakladatelství Lidové noviny, 1966
2. Buchholz, T.G.: *Živé myšlenky mrtvých ekonomů*. Nakladatelství Victoria Publishing, 1993
3. Kraus, J., Tuček, P., Vološin, J.: *Výživa jako surovinový problém*. Svoboda, Praha, 1984
4. Tuček, P., Hrabánek, Z.: *Vybrané problémy československého zahraničního obchodu zemědělsko-potravinářskými produkty*. Československá obchodní a průmyslová komora Bratislava 1987
5. *OECD-FAO Agricultural Outlook 2007-2016*,: OECD, FAO, 2007
6. *Impact of The Uruguay Round on Agriculture*: FAO, Rome, 1995
7. Tuček, P.: *Vybrané problémy liberalizace mezinárodního agrárního obchodu*. Mezinárodní Politika 12, 2003, str.12-14
8. Bazin, G.: *Quelles perspectives pour l'agriculture européenne et pour la PAC dans le contexte mondial?* INA P-G, 2005-2006
9. *Les perspectives Agricoles 1997-2001*, OECD, Paris, 1997
10. *The World Factbook*. Central Intelligence Agency, Internet
11. *World Population Prospects 1988, 1991* UN, New York 1988 a 1991
12. *World Resources 1990-91*, New York /Oxford, 1992
13. Ehrlich, P. R., Ehrlich, A. E.,: *The Population Explosion*. New York, 1990
14. Novák, P.: *Ochrana půdy v Evropské unii*. Euro-Magazín 4, 2007, str.17-21
15. Javůrková, J.: *Ceny zemědělské půdy v celém světě stoupají*. Agronavigátor UZPI, 28. 9. 2007
16. *Každý druhý obyvatel plantey žije ve městě*. Studie ČTK, Aktuálně.cz.20. 6. 2007
17. *Megapolí přibývá a dál bobtnají*, Právo, 13. 12. 2006
18. Ptáček, F.: *Je na světě dost vody?* Lovosický dnešek č. 11, 2006
19. Jánský, B.: *Spotřeba vody ve světě*. Styl č. 26, 2000, Český rozhlas
20. *Zásobárně čínských řek ubývá vody*. ECOMONITOR, China Daily, 15. 8. 2007
21. Da Silva, L.: *Brazílie hlásí: Zpomalili jsme kácení pralesa*. Přepis projevu brazilského presidenta. Aktuálně.cz , 20. 8. 2007
22. *Australané budou pít recyklovanou vodu*. www.vesmir.info.cz 3. 10. 2007
23. *Využití bohatství světového oceánu*. www.info.estranky.cz/biologie
24. *Ryby v hlubinách oceánů jsou na pokraji vyhubení*.
www://ontheroads.net/rubrics/ecology/ohrozene_oceany
25. *Z šestiny Baltu je „zona smrti“*. Právo, 15. 8. 2007
26. Elitzak, H.: *Food Cost Review 1995-04*, Economic research Service Report, USDA
27. Wingfield-Hayes, R.: *Zvýšení spotřeby energie může ohrozit svět*. BBCCzech.com. 16. 7. 2005
28. *Ekonomika Čínské lidové republiky*. Wikipedie otevřená encyklopedie, 10 2007
29. *Čínská ekonomika loni rostla o 10,7 %*. Právo – ČTK, 26. 1. 2007
30. Kotrba, Š.: *Čína má nejvyšší devizové rezervy na světě*. Britské listy, 16. 10. 2006
31. Brown, L.: *Jak Čína spotřebovává svět*. Britské listy, 26. 1. 2006
32. Wolfensohn, J.: *Světů bude vévodit Čína a Indie*. Britské listy, 4. 12. 2006
33. *Merkelová tlačila na Čínu kvůli klimatu*. Právo – ČTK, 28. 8. 2007
34. Froněk, J.: *Pobláznění Číňané*. Právo, 5. 9. 2007
35. Mládek, J.: *Kyvadlo globalizace se obrací*. Centrum pro studium ekonomické svobody, 16. 8. 2007

36. Zemánek, J.: *Indie: rozvojová země s obrovským potenciálem*
http://www.cevro.cz/cs/cevrorevue_1_10_2007
37. Malý, O.: *Indie do pěti let předstihne Čínu.* <http://www.lidovky.cz>, 8. 10. 2007
38. Milm.,C.: *Podle vědců už je příliš pozdě vyhnout se klimatickým změnám.* Ecomonitor
[http://www.ecomonitor .cz/](http://www.ecomonitor.cz/) 28. 9. 2007
39. Kvasničková, A.: *Globální oteplování a zemědělství*, Agronavigátor UZPI
40. <http://www.agronavigator.cz>
41. *Nový klimatický model potvrzuje růst teplot*, BBC, ČTK, Právo 11. 8. 2007
42. Holland, G, Webster, P.: *Globální oteplování zvyšuje počet hurikánů v Atlantiku.*
<http://gnosis9.net/view.php?>
43. Kukliš, L.: *Extrémní počasí postihuje každoročně přes půl miliardy lidí.*
<http://gnosis9.net/view.php?>
44. Valníček,B.: *Globální oteplení -stále nechceme věřit.....* Právo, 21. 12. 2006
45. Dolejší, K.: *Prezidentská reklama na pštrosí politiku.* Britské listy. 19. 9. 2007
46. *Planeta Země je přímo ohrožena bezprostředním nebezpečím.* Britské listy 19. 6. 2007
47. *Cena ropy je na historickém maximu.* ČTK, Novinky, 12. 10. 2007
48. *Ropa.* Wikipedia (aktualizace 31. 7. 2007) <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/192502-ropa>
49. Brož, M.: *OPEC: Ropný zlom nastane do deseti let.* Petrol noviny- www.Petrol.cz 9. 9. 2007
50. Štefková, V., Reuters, ČTK: *Ropa míří ke sto dolarům za barel* <http://finweb.ihned.cz> 15. 8. 2007
51. Savinar, M., McKenzie, J. J.: *Život po ropném krachu – Život ve světě bez ropy.* WM magazin, 2004, www.mwm.cz
52. Mrázek, F.: *Prudký čínský růst začíná po USA přenášet tlak i na Evropu.* Právo, 12. 10. 2007
53. *Gazprom začal vyjednávání o cenách plynu.* Britské listy, 31. 8. 2007
54. Štefková, V.: *Uran se v ČR těží dál, je to výhodné.* <http://finweb.ihned.cz> 15. 8. 2007
55. *Čína hospodářsky hrozí Spojeným státům.* Britské listy 8. 10. 2007
56. *Číně zřejmě už vadí její obrovské rezervy slábnoucího amerického dolaru.* Britské listy, 20. 12. 2006
57. *Irán nechce prodávat ropu za dolary.* Právo, 9. 10. 2007
58. Sladký, V.: *Trh s etanolem přichází na tichých cestách.* <http://biom.cz/index.shtml>
59. Javůrková, J.,: *EU bude mít dost zemědělské půdy pro výrobu biopaliv do roku 2020.*
<http://www.agronavigator.cz/> 13. 8. 2007
60. ČTK: *Výroba bionafty v EU vzrostla o polovinu* <http://www.petrol.cz>, 3. 9. 2007
61. Frolov, V.: *Hrozící konflikt o Arktidu* Britské listy, 25. 7. 2007
62. ČTK: *Británie chce právo na mořské dno u Falkland.* Petro noviny – <http://www.petrol.cz/ropa/>
63. Bowcott, O.: *Britain to claim more than 1m sq km of Antarctica.* The Guardian, 17. 10. 2007
64. *Šanghajská organizace pro spolupráci* <http://cs.wikipedia.org/wiki/>
65. Kotrba, Š.: *NATO východu zahajuje diplomatickou ofenzívu.* Britské listy, 16. 8. 2007
66. Stiglitz, J, E. : *Protrhne se v roce 2007 hráz?* <http://www.project-syndicate.org/>
67. Bodoková, S.: *EP podpořil zrušení povinného vyjímání půdy z produkce.*
<http://www.agronavigator.cz> , 28. 9-2007
68. *Ropný vrchol* <http://encyklopedie.seznam.cz/>

